

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR

ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI VE MAĞDURİYET
ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİ: NARSİSTİK KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİNİN VE STRES DÜZEYİNİN ARACI ROLÜ**

AYŞE MELİKE BALCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Şeyda Türk

İSTANBUL - 2022

TEZ ONAY SAYFASI

BEYAN

Bu tez çalışmasının bana ait olduğunu, tez konusu seçimi, tezin planlanması ve yazılmasında etik dışı davranmadığımı, bu tezdeki tüm bilgilere akademik ve etik kurallar çerçevesinde eriştiğimi, bu tez çalışmasında kullanılan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi, kaynakları kaynaklar listesinde belirttiğimi, tez çalışması ve yazımı boyunca patent ve telif haklarını ihlal edecek herhangi bir davranışta bulunmadığımı beyan ederim.

05.08.2022

AYŞE MELİKE BALCI

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında tüm bilgisi ve deneyimi ile bana yardımcı olan, tez yazım sürecinde yalnızca akademik olarak değil psikolojik olarak da beni destekleyen, yorulduğumu ve tıkandığımı hissettiğim zamanlarda her zaman ulaşabildiğim, başarılarına ve çalışkanlığına hayran kaldığım, kariyerimi şekillendirme yolunda her zaman rol model alacağım, tanıdığım en güçlü kadınlardan olan değerli hocam Prof. Dr. Şeyda Türk'e, en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın istatistiksel analiz kısmında değerli zamanını ayırarak bana destek olan, çalışmamı geliştirebilmem adına elinde var olan ve bana yardımcı olabilecek kaynakları benden esirgemeyen Doç. Dr. Belma Bekçi'ye çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans serüvenimin en başından beri her aşamada birlikte yol aldığım ve her zaman, özellikle de tez çalışması sürecinde, sürekli yanımda olduklarını hissettiğim, bilgilerini benimle paylaşan, yalnız olmadığımı ve istediğim her şeyi yapabileceğimi hissettiren ve tüm bu süreç boyunca her zaman gülümsememi sağlayan canım arkadaşlarım, kıymetli meslektaşlarım Ezgi Akay'a ve Aybüke Akkaya'ya çok ama çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Katılımcılara ulaşma aşamasında en büyük katkıyı sağlayan, düştüğümde, sıkıldığımda, kafam karıştığımda her an her saniye ilgisini hissettiğim, desteğini benden esirgemeyen, her zaman orada olduğunu bildiğim, esprileriyle beni neşelendiren, gücüm bittiğinde bana güç olan ve iyi ki dediğim, canım arkadaşım, partnerim, sevgilim Enes Başak'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi hiçbir desteği benden esirgemeyen, her zaman yanımda olan, bugünlere gelmem için ellerindeki her şeyi

seferber eden, emeklerimin karşılığını bir gün alacağımı bana sık sık hatırlatan, ellerini hep omzumda hissettiğim ve bu yaşıma kadar yaptığım her şeyde en az benim kadar emek veren canım anneme ve canım babama en derin, en içten sevgi dolu teşekkürlerimi sunarım. İyi ki benim ailemsiniz, iyi ki benimlesiniz.

Son olarak, bu zamana kadar hayallerime ulaşabilmek için elimden geleni yaptığım, yorulsam da pes etmediğim, yapabileceğime dair inancımı sürdürebildiğim için kendime teşekkür etmek istiyorum. Şu an olduğum yere gelebilmek için verdiğim emekleri hatırlamak adına bu paragrafı yazıyor ve bu tez çalışmamı kendime ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii
ÖZET	1
ABSTRACT	2
GİRİŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları.....	7
1.1.1. Duygusal sıcaklık.	9
1.1.2. Aşırı koruyuculuk.	10
1.1.3. Reddedicilik.	11
1.2. Mağduriyet Algısı	13
1.2.1. Mağduriyet kavramı nedir?	13
1.2.2. Mağdur kavramı nedir?.....	15
1.2.3. Mağduriyet algısı kavramı nedir?.....	15
1.2.4. Mağduriyet algısının gelişimi	16
1.2.5. Mağduriyet algısının sonuçları.	18
1.2.6. Mağduriyet algısı ile ilişkili kişilik özellikleri.	19

1.2.7. Mağduriyet algısında kültürel farklılıklar.	21
1.2.8. Mağduriyet algısı ve algılanan ebeveyn tutumları.	24
1.3. Narsistik Kişilik Özellikleri.....	25
1.3.1. Narsisizm kavramı ve tarihçesi.	25
1.3.2. Narsisizm kavramına dair kuramsal yaklaşımlar.	27
1.3.3. Sağlıklı ve patolojik narsisizm.	30
1.3.4. Narsisizm kavramının boyutları.	32
1.3.5. Bir tanı kriteri olarak narsisizm.	33
1.3.6. Narsistik kişilik özellikleri.	34
1.3.7. Narsistik kişilik özellikleri ve algılanan ebeveyn tutumları.....	35
1.3.8. Narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısı.	36
1.4. Stres Düzeyi.....	38
1.4.1. Stres ve algılanan stres kavramları.	38
1.4.2. Stres düzeyi ve algılanan ebeveyn tutumları.	40
1.4.3. Stres düzeyi ve mağduriyet algısı.	42
1.4.4. Stres düzeyi ve narsistik kişilik özellikleri.....	43
1.5. Araştırmanın Önemi	46
1.6. Araştırmanın Hipotezleri	47

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Örneklem	49
2.2. Veri Toplama Araçları.....	51
2.2.1 Demografik bilgi formu.	51

2.2.2. Kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları ölçeği-çocuk formu (KAET-Ç).	51
2.2.3. Narsistik kişilik envanteri (NKE).	52
2.2.4. Aşırı duyarlı narsisizm ölçeği (ADNÖ).	53
2.2.5. Algılanan stres ölçeği (ASÖ).	54
2.2.6. Algılanan mağduriyet ölçeği (AMÖ).	56
2.3. İşlem	56
2.4. Verilerin Analizi.	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Nicel Verilerin İstatistiksel Yöntemlere Uygunluğu.	59
3.2. Betimleyici İstatistik.	59
3.3. Korelasyon Analizi.	60
3.4. Mağduriyet Algısının Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi.	63
3.5. Seri Aracı Değişken Analizi	64
3.5.1. Kırılgan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulgular.	65
3.5.2. Kırılgan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolünün anne ve baba tutumları açısından incelenmesi.	70
3.5.3. Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulgular.	71
3.5.4. Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolünün anne ve baba tutumları açısından incelenmesi.	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1.	Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Mağduriyet Algısına Dair Bulguların Tartışılması.....	79
4.2.	Seri Aracı Analizine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	80
4.2.1.	Kırılgan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulguların tartışılması.	80
4.2.2.	Büyükleme narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulguların tartışılması.	95

BEŞİNCİ BÖLÜM

GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1.	Araştırmanın Sınırlılıkları ve İleriki Çalışmalar İçin Öneriler	106
5.2.	Klinik Alanda Öneriler	107
KAYNAKÇA.....		110
EKLER.....		140

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Katılımcıların Demografik Özellikleri</i>	50
Tablo 2. <i>Ölçümlerin Betimleyici İstatistikleri</i>	60
Tablo 3. <i>Ölçeklerin ve Alt Ölçeklerin Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	62
Tablo 4. <i>Mağduriyet Algısının Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları</i>	63
Tablo 5. <i>Mağduriyet Algısının Yaş Değişkeni Bağlamında Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları</i>	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. <i>Seri Aracı Analiz Modeli</i>	47
Şekil 2. <i>Kırılgan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Duygusal Sıcaklık Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü</i>	66
Şekil 3. <i>Kırılgan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü</i>	68
Şekil 4. <i>Kırılgan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Reddedici Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü</i>	70
Şekil 5. <i>Büyükleme Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Duygusal Sıcaklık Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü</i>	73
Şekil 6. <i>Büyükleme Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü</i>	75
Şekil 7. <i>Büyükleme Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Reddedici Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü</i>	77
Şekil 8. <i>Kırılgan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aracılık Rolüne Dair Bulguların Özetlenmesi</i>	103
Şekil 9. <i>Büyükleme Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aracılık Rolüne Dair Bulguların Özetlenmesi</i>	104

EKLER LİSTESİ

Ek A. Demografik Bilgi Formu	140
Ek B. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu.....	143
Ek C. Narsistik Kişilik Envanteri	149
Ek D. Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği.....	151
Ek E. Algılanan Stres Ölçeği	152
Ek F. Algılanan Mağduriyet Ölçeği	154
Ek G. Etik Onay	155

ÖZET

Ebeveyn tutumları bireyin karakter özelliklerinin gelişiminde, bakış açısının şekillenmesinde, kişilerarası ilişkilerinin biçimlenmesinde ve daha pek çok faktör üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çalışmanın amacı, algılanan ebeveynlik tutumları ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkiyi narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin aracı rolüyle incelemektir. Çalışmada, algılanan ebeveyn tutumları duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik alt boyutları; narsistik kişilik özellikleri kırılman ve büyülenmeci narsistik kişilik özellikleri üzerinden incelenmiştir. Araştırma 291 katılımcıyla yürütülmüştür. Katılımcıların 184'ü cinsiyetlerini kadın, 104'ü erkek, 2'si ikili cinsiyet sistemi dışında olarak tanımlamış, bir kişi de cinsiyetini belirtmek istememiştir. Çevrimiçi yol aracılığı ile ulaşılan katılımcılara sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, Narsistik Kişilik Envanteri, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği, Algılanan Stres Ölçeği ve Algılanan Mağduriyet Ölçeği sunulmuştur. Analiz için SPSS Macro Process/Model 6 kullanılmıştır. Analiz sonuçları, üç ebeveynlik tutumunun da kırılman narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan mağduriyet algısını yordamadığını göstermektedir. Algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide kırılman narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olduğu görülmüş, büyülenmeci narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin ise seri aracı etkisi olmadığı belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçları, mağduriyet algısının ortaya çıkması için stres algısının yüksek olması gerektiğini göstermiştir. Araştırma sonuçları ilgili literatür çerçevesinde tartışılmış, çalışmanın sınırlılıkları ve ileriki araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur. Son olarak, çalışmanın klinik alana sağlayabileceği olası katkılardan bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kırılman Narsisizm, Büyülenmeci Narsisizm, Stres, Mağduriyet Algısı

ABSTRACT

The Relationship Between Perceived Parental Attitudes and Perceived Victimization: The Mediator Role of Narcissistic Personality Traits and Stress Level

Parental attitudes have an important impact on the development of an individual's character traits, the shaping of her or his perspective in life, the formation of interpersonal relationships and many other factors. The aim of this study is to examine the relationship between perceived parental attitudes and perceived victimization through the mediating role of narcissistic personality traits and stress level. In the study, perceived parental attitudes were examined at the three sub-dimensions that are emotional warmth, overprotection and rejection. Narcissistic personality traits were examined separately as vulnerable and grandiose narcissistic personality traits. The research was conducted with 291 participants. 184 of the participants defined their gender as female, 104 as male, 2 as non-binary, and one person did not want to specify their gender. Demographic Information Form, Egna Minnen Barndoms Uppfostran-Short Form, Narcissistic Personality Inventory, Hypersensitive Narcissism Scale, Perceived Stress Scale and Perceived Victimization Scale were administered through online questionnaires. Results showed that none of the three parenting attitudes predicted perceived victimization without vulnerable narcissistic personality traits and stress level. However, as hypothesized, vulnerable narcissistic personality traits and stress level had a serial mediator effect on the relationship between perceived parental attitudes and perceived victimization, while grandiose narcissistic personality traits and stress level did not have a serial mediator effect in this relationship. Consequently, it could be said that higher level of perceived stress necessary for a narcissistic person's perception of victimization. Research results were discussed within the relevant literature. The limitations of the study and suggestions for further research were presented. Finally, the possible contributions of the study to the clinical field are mentioned.

Key Words: Perceived Parental Attitudes, Vulnerable Narcissism, Grandiose Narcissism, Stress, Perceived Victimization

GİRİŞ

Çocuğun kişiliği üzerinde önemli etkisi olan, çocuğun karakterinin biçimlenmesinde büyük rol oynayan faktörlerin başında ebeveyn tutumları gelmektedir (Blondin, Cochran, Oh, Taylor ve Williams, 2011). Literatürde farklı şekillerde sınıflandırılan ebeveynlik tutumları, bu çalışmada duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015) alt başlıkları üzerinden ele alınmıştır. Sağlıklı, güven veren, saygı ve sevgi gösteren, ulaşılabilir olan, sorumluluk bilincini yansıtan bir ebeveyn tutumu çocuğun sağlıklı ilişkiler kurabilme, sağlıklı bir benlik algısı geliştirebilme becerisini artırır (Kulakçıltaşı ve Ayaz-Alkaya, 2018). Farklı ebeveynlik tutumları, çocuğun kişilik özelliklerini, psikolojik yeterliliğini, iyi oluşunu, stresle başa çıkma ve çevrenin isteklerine tepki verme yetisini farklı şekillerde etkilemektedir (Gissandaner, Gette, Schmidt ve Littlefield, 2022; Rossman ve Jacqueline, 2005). Pek çok çalışma, algılanan ebeveyn tutumlarının başa çıkma stratejileri, kaygı, kişilik özellikleri gibi faktörlerle ilişkili olduğunu belirtmektedir (Wolfradt, Hempel ve Miles, 2003).

Araştırmanın yordanan değişkeni olan mağduriyet algısı, kişinin kendini mağdur olarak görmesi, tanımlaması veya göstermesini ifade eder (Aquino, 2000). Mağduriyet algısı, çoğunlukla erken dönemde yaşanan olumsuz deneyimler sonucu şekillenmektedir (Kets de Vries, 2014). Literatürde, erken çocukluk döneminde duygusal ihmale, istismara, sıklıkla ebeveynin müdahalesine, eleştirilerine, reddediciliğine maruz kalmanın çocuğun mağduriyet algısı geliştirmesine neden olabileceği ifade edilmektedir (Goens, 2017; T. Erzar ve K. Erzar, 2015). Mağdur etiketi genellikle istenmeyen, olumsuz sonuçları olan bir etiket olarak düşünülse de, mağduriyet algısı olumsuzluklarla başa çıkma, ilgi ve sempati görme, sömürücü

davranışları haklı gösterme, sorumluluktan kaçınma, özgüvenin korunması gibi pek çok ikincil kazancı da beraberinde getirir (Armaly ve Enders 2021; Gray ve Wegner, 2011; Kofman, 2006). Mağduriyet algısının çoğunlukla sosyal psikoloji alanında çalışıldığına (Lewis, 2017) ve klinik değişkenlerle incelenmesine yönelik yapılan araştırmaların sınırlı olduğuna rastlanmıştır. Bu araştırmada ise mağduriyet algısı kavramının klinik psikoloji alanında, klinik değişkenler ile incelenmesi hedeflenmiştir. Bu kavramın ilişkisi olabilecek, kişiyi kendini mağdur olarak görmeye eğilimli hale getirebilecek narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi kavramları da araştırmanın aracı değişkenleri olarak ele alınmıştır.

Freud, Horney, Kohut, Kernberg gibi birçok kuramcının ve pek çok araştırmacının yaşamın erken dönemlerinde, bireylerin deneyimlediği ebeveyn tutumlarının narsistik kişilik özelliklerinin gelişimindeki etkisini incelediği, bu kişilik özelliklerinde hangi tür tutumların nasıl etkisi olabileceğini araştırdığı görülmektedir (Huxley ve Bizumic, 2016; Mclean, 2007; Schmidt, 2019). Narsisizm, en genel anlamıyla, kişinin benlik saygısını sürdürebilme amacıyla dış dünyaya, diğerlerin onayına bağımlılık olarak tanımlanmakta ve benlikle aşırı meşgul olma ile ilişkilendirilmektedir (Levy, Ellison ve Reynoso, 2012). Literatürde, narsisizmin büyüklenmeci ve kırılgan olmak üzere iki alt boyut üzerinden araştırıldığı görülmektedir. Bu araştırmada da, büyüklenmeci ve kırılgan narsistik kişilik özellikleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Büyüklenmeci narsisizm, sömürücü davranışlar ve şişirilmiş benlik algısıyla, güç ve empati düşüklüğüyle tanımlanırken; kırılgan narsisizm eleştiriye ve reddedilmeye yönelik aşırı hassasiyet, gizil olarak büyüklenmeci özelliklerle ilişkilidir. Mağduriyet algısının ilişkili olduğu ikincil kazançlar göz önüne alındığında, narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireylerin

ilişkilerindeki yüksek beklentilerinin karşılanamaması, zayıf performanslarının olumsuz sonuçlarını azaltma, diğerlerinin onayına, hayranlıklarına bağımlı olma hali, bu kişilerin kendini mağdur olarak algılamasına sebep olabilir (McCullough, Emmons, Kilpatrick ve Mooney, 2015). Narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısına yönelik, psikoloji alanında, oldukça az çalışmaya rastlanmıştır. Bu iki kavram arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar olduğu gibi (Armaly ve Enders, 2021; McCullough ve ark., 2015), bir ilişki olmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur (Ok, Qian, Strejcek ve Aquin, 2020). Türkiye’de ise bu iki değişkenin ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda, bu tez çalışmasının literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Bireyin deneyimlediği ebeveynlik tutumları, sahip olduğu kişilik özellikleri, başa çıkma kaynakları gibi faktörler kişinin algıladığı stres düzeyini etkilemektedir. Algılanan stres, belli bir olay sonucunda, kişinin belli bir zaman veya dönem içerisinde deneyimlediği duygu ve düşüncelerin tümü olarak ifade edilmektedir (Cohen, Kamarck ve Mermelstein, 1983). Literatürde, olumsuz ebeveynlik tutumlarına, aşırı kontrolcü, reddedici, soğuk ebeveynliğe maruz kalmanın yüksek düzeyde algılanan stresle pozitif bir ilişkide olduğu ifade edilmektedir (Gissandaner ve ark., 2022; Kalia ve Knauf, 2020; Santoro, Suchday ve Robbins, 2020). Stresin yarattığı olumsuz sonuçları azaltabilmek, bunlarla başa çıkabilmek adına çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Mağduriyet algısı da bunlardan biri olarak düşünülebilir. Zorlu durumların yarattığı stresle başa çıkabilmek, stresli olayın sorumluluğundan veya olumsuz duygularla yüzleşmekten kaçınmayı sağlamak gibi getirileri (Bar-Tal, Chernyak-Hai, Schori ve Gundar, 2009) stresli durumların varlığında mağduriyet algısının ortaya çıkmasına neden olabilir.

Tüm bunlardan yola çıkarak, bu araştırmada algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilifkide narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı rolünün incelenmesi ve teorik olarak birbiriyle ilifskili olduğu görölen bu kavramların nicel yöntemlerle araştırılarak, bulgularla desteklenmesi hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları

Çocuğun yetiştiği ortam, ebeveynlerinin tutum ve davranışları çocuğun psikolojik, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişiminde oldukça önemli bir etkiye sahiptir (Cankardaş, 2019). Bireyin kişiliğinin oluşumu ve kendini geliştirme yetisi, çocukluk döneminde deneyimlediği ebeveyn tutumlarına bağlıdır (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington ve Bornstein, 2000). Ebeveyn tutumları, ebeveynin çocuğuyla iletişiminde sergilediği ve belli anlarda çocuğuna karşı gösterdiği, çoğunlukla tutarlı davranışlar olarak ifade edilmektedir (Brand, Hatzinger, Beck ve Holsboer-Trachsler, 2009). Çocuğa duygusal bir atmosferde iletilen sözel veya sözel olmayan mesajlar ile belirli bir amaçla sergilenen veya bir amaca yönelik olmayan davranışların tümü ebeveyn tutumları başlığı altında değerlendirilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Ebeveynlerin çocuğa yönelik algılanabilir tutumları olarak da tanımlanan ebeveynlik stilleri (Darling ve Steinberg, 1993), kişilik özellikleri, düşünce biçimleri, benlik algısı, stresle başa çıkma, psikolojik iyi oluş gibi pek çok kavramla yakından ilişkilidir (Dirik ve ark., 2015). Ebeveynlerin destekleyici, çocuğun ihtiyaçlarına yanıt veren tutumları çocuğun psikolojik gelişimine katkı sağlarken, ilgisiz, reddedici, müdahaleci ve duygusal açıdan yetersiz davranışları çocukta olumsuz psikolojik durumların ortaya çıkmasına neden olur (Fan ve Zhang, 2014). Özellikle duygusal sıcaklık ve kontrol temelli ebeveyn tutumlarının çocuğun gelişimiyle yakından ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Manzeske ve Dopkins-Stright, 2009).

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarında etkili olan pek çok faktör bulunmaktadır. Anne babanın eğitim seviyesi ve yaşı, ebeveynliğe hazır olup

olunmaması, eşler arasındaki iletişimin niteliği, sosyo-ekonomik düzey gibi etmenlere ek olarak, sosyo-kültürel koşullar ve içinde yaşanılan toplumun oluşturduğu normlar da ebeveyn tutumlarını etkileyen etmenler arasında ele alınmaktadır (Shahsavari, 2012). Çocuk yetiştirmeye dair evrensel standartlar olmadığı gibi çocukların yetiştirilme süreçleri boyunca deneyimledikleri davranışlar da kültürler göre değişmektedir. Farklı kültürlerin, ebeveynlik uygulamalarına dair farklı kuralları vardır (Runyan, Wattam, Ikeda, Hassan ve Ramiro, 2002). Bu bağlamda, kültürlerin belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumun beklentileri de ebeveynlerin tutumlarını etkilemektedir (Cankardaş, 2019). Algılanan ebeveyn tutumlarını cinsiyetler açısından inceleyen çalışmalarda, erkeklerin ebeveynlerinden daha fazla reddedici davranış, daha az duygusal sıcaklık deneyimledikleri, kadınların ise ebeveynlerinden daha fazla duygusal sıcaklık, daha az reddedici tutum algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Akgül ve Dirik, 2018; Cankardaş, 2019).

Ebeveyn tutumlarına dair yapılan çalışmalar incelendiğinde, duygusal sıcaklıktan ve kabul edici tutumdan yoksun ebeveyn davranışlarının, çocuğun kendini değersiz görmesi ve kendine yönelik olumsuz eleştirilerde bulunması, sağlıklı benlik algısının gelişiminin olumsuz etkilenmesi ile sonuçlandığı (Koydemir-Özden ve Demir, 2009); aşırı koruyucu ve kontrolcü ebeveyn tutumlarının da yüksek kaygı düzeyi ile ilişkili olduğu görülmektedir (Greco ve Morris, 2002). Ek olarak, duygusal sıcaklık eksikliği, aşırı koruyucu ve reddedici ebeveyn tutumlarının depresyon, anksiyete, nörotisizm, sosyal fobi, bağımlılık, narsistik kişilik gelişimi gibi pek çok psikiyatrik durumla önemli ölçüde ilişkili olduğu belirtilmektedir (Arrindell, Kwee, Methorst, Van der Ende, Pol ve Moritz, 1989; Bögels, van Oosten, Muris, ve Smulders, 2001; Dirik ve ark., 2015; Mechanic ve Barry, 2014). Görüldüğü gibi, yetişkinlikte

çeşitli patolojik durumların ortaya çıkmasında etkili olan ebeveyn tutumları (Rape, 2012) bu çalışmada duygusal sıcaklık, aşırı koruma ve reddedicilik olmak üzere üç başlık altında ele alınmaktadır (Arrindell ve ark., 1989).

1.1.1. Duygusal sıcaklık.

Duygusal sıcaklık, ebeveynin çocuk için fiziksel ve duygusal olarak ulaşılabilir olması, çocuğa hem fiziksel hem de sözel olarak kabul gördüğü mesajının verilmesi olarak tanımlanmaktadır (Akgül ve Dirik, 2018). Çocuğun duygu ve davranışlarına saygılı ve duyarlı olma, çocuğun duygu ve davranışlarının kabul edilmesi olarak da ifade edilen duygusal sıcaklık, sağlıklı bir benlik gelişimi ve kendini ifade etme becerisini desteklemektedir (Baumrind, 1991). Ayrıca, ebeveyn sıcaklığı, bakım verenin olumlu ve olumsuz duyguların tartışıldığı bir ortam yaratması, çocukların duygularını düzenlemek için gerekli olan becerileri öğrenmelerinde oldukça önemlidir (Macklem, 2008). Özellikle, anne sıcaklığı çocuğun duygu düzenleme gelişimini önemli ölçüde desteklemektedir (Manzeske ve Dopkins-Stright, 2009).

Araştırmalarda, hem annenin hem de babanın duygusal sıcaklığının çocuğun psikolojik uyumu ile yakından ilişkili olduğu ve ebeveynden algılanan duygusal sıcaklığının pozitif öz saygıyı, empati becerisini, bağımsızlığı ve pozitif bakış açısını artırdığı, psikolojik stresi azalttığı ifade edilmektedir (Khaleque, 2012; Rohner ve Britner, 2002). Literatür incelendiğinde, duygusal sıcaklık ve ilgi eksikliğinin depresyon, alkol kötüye kullanımı, antisosyal kişilik bozukluğu ve anksiyete ile ilişkili olduğu; ebeveyn ilgisinin, kabulünün ve sıcaklığının güvenli bağlanma, ilişki tatmini, sağlıklı benlik gelişimi ve psikolojik iyilik hali için belirleyici olduğu görülmektedir (Enns, Cox ve Clara, 2002; Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010).

1.1.2. Aşırı koruyuculuk.

Aşırı koruyuculuk çocuğu sosyal çevreden soyutlama, çocuğun özerkliğini ve bağımsızlığını engelleme olarak ifade edilmektedir (Akgül ve Dirik, 2018). Çocuğun güvende olup olmadığına yüksek bir endişe ile yaklaşma, bu aşırı endişeyi sürekli çocuğa yansıtma tutumu aşırı koruyuculuk başlığında değerlendirilmektedir (Thomasgard, Metz, Edelbrock ve Shonkoff, 1995). Çocuğun güvenliğine ilişkin yoğun kaygıya ek olarak, çocuğu müdahaleci biçimde kontrol altında tutma, çocuğun deneyimlerini bilmeye dair aşırı istek gibi davranışlar da ebeveynin aşırı koruyucu tutumları arasında yer almaktadır (Arrindell ve ark., 1999). Bu aşırı koruyucu ebeveynlik tutumları, çocuğun sağlıklı benlik gelişimini olumsuz etkiler, çocuğun yaşadığı çevreyi tehlikeli bir yer olarak algılamasına neden olur dolayısıyla çocuk kendini ve becerilerini geliştirmek için herhangi bir girişimde bulunmaktan uzaklaşır (Clarke, Cooper ve Creswell, 2013). Bu tutumda olan ebeveynler çocuklarının davranışlarını kısıtlama ve bağımlılığı teşvik etme eğilimindedirler. Çocuklarının davranışlarını, ne yapmaları, nasıl davranmaları gerektiğini söyleyecek biçimde, oldukça yönlendirici bir tarzda manipüle ederler ya da bir oyun arkadaşını eve davet etme, akranlarıyla arasındaki anlaşmazlıklara müdahale etme gibi çocuğun yapması gerekenleri, fiilen çocuğun yerine geçerek kendileri yaparlar (Rubin ve Burgess, 2002). Öte yandan, bu tutumun aşırı hoşgörü ve sınır koyma problemleri ile karakterize bir yanı olduğu da belirtilmektedir. Bu ebeveynler çocuklarına abartılı bir ilgi gösterirler ve ihmalkar olarak değerlendirilebilecek düzeyde hoşgörülü davranırlar; sınır koyma konusunda tutarsızlık gösterirler ve çocuklarının isteklerini koşulsuz olarak karşılama eğilimindedirler (Arrindell ve ark., 1999). Bu ebeveyn davranışları ile büyüyen çocuk ileride duygularını ifade etmekte ve kişiler arası ilişkilerini

sürdürmekte zorluk yaşayabilir (Thomasgard ve ark., 1995). Ayrıca, özellikle geç ergenlik dönemindeki aşırı koruyucu ebeveyn tutumları, kimlik oluşumu ve bireyleşme sürecini bozabilmektedir (Luyckx, Soenens ve Berzonsky, 2007).

Araştırmalar, aşırı koruma tutumlarının davranışsal özerkliği olumsuz etkilediğini (Holmbeck, Johnson, Wills, McKernon, Rose, Erkin ve Kemper, 2002), suçluluk duygusunu, kaygı seviyesini, depresyon riskini (Spada ve ark., 2012) ve travmatik bir deneyimden sonra travma sonrası stres bozukluğu geliştirme olasılığını (Bokszczanin, 2008) artırdığını belirtmektedir. Bu ebeveyn tutumlarının çocukluk döneminde problemleri içselleştirme, utangaçlık ve ötekilere bağımlılıkla ilişkili olduğu (Rubin ve Burgess, 2002) ve özellikle annelerinin davranışlarını aşırı koruyucu olarak değerlendiren kişilerin duygu durum bozuklukları deneyimleme olasılıklarının fazla olduğu ifade edilmektedir (Heider, Matschinger, Bernert, Alonso ve Angermeyer, 2006). Ayrıca, Dirik ve meslektaşları (2015) yaptıkları çalışmada, hem anne hem de babanın aşırı koruyucu tutumlarının öz yeterlilikle negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

1.1.3. Reddedicilik.

Ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarını yok sayması ve ihtiyaçlarına karşılık vermemesi, çocuğun hem fiziksel hem de duygusal olarak ihmal edilmesi, varlığının yok sayılması reddedici ebeveyn tutumu olarak tanımlanmaktadır (Akgül ve Dirik, 2018). Ebeveynin çocuğa karşı sıcaklık, şefkat, ilgi ve sevgi göstermemesi, suçlayıcı bir tavır takınması, kendini geri çekmesi, çocuğu sıklıkla eleştirmesi ve cezalandırması reddedici tutum altında ele alınmaktadır (Khaleque, 2012). Soğuk, mesafeli, saldırgan ve ihmalkar davranışlarla kendisini gösterebilen reddedici ebeveyn tutumu çocuğun algısı üstünden de değerlendirilebilmektedir (Rohner, 2004). Olumsuz olarak belirgin

bir davranış, tutum veya açıkça bir ihmal olmasa bile çocuk ilgi görmediğini, sevilmediğini hissedebilir, ebeveyninin tutumlarını reddedici olarak algılayabilir (Rohner, 2004; Rohner, 2016).

Ebeveyn reddine maruz kalan kişiler “reddedilme duyarlılığı” geliştirebilmektedir (İbrahim, Rohner, Smitth ve Flannery, 2015). Güvensizliği işaret edebilecek duygusal herhangi bir uyarana karşı aşırı uyanık olmak olarak tanımlanan reddedilme duyarlılığı, seçici dikkat, yanlı nedensel atıflar ve işlevsel olmayan bilgi işleme gibi bilişsel süreçlerin ardından ortaya çıkmaktadır (İbrahim ve ark., 2015). Dolayısıyla, kişinin ileride olayları güvenilmez, ön görülemez olarak yorumlama, ilişkilerinde düşmanlık ve reddedilme algılama olasılıkları artmaktadır (Lansford, Malone, Dodge, Pettit ve Bates, 2010). Çocukluğunda, kendilerini reddedilmiş olarak algılayan bireylerin öfke yönetimi, düşmanca tutumlar ve pasif agresif davranış örüntüleri ile ilişkili problemlere ek, başkalarına bağımlı olma, düşük öz saygı, empati eksikliği ve olumsuz bakış açısı gibi tutumlar geliştirdikleri (Khaleque, 2012; Rohner, 2004) ve reddedilmeye dair duyarlılık düzeylerinin arttığı görülmektedir (McLachlan, Zimmer-Gembeck ve McGregor, 2010).

Yapılan çalışmalarda, algılanan ebeveyn reddinin, davranış bozuklukları, suç eğilim, madde kullanımı (Rohner ve Britner, 2002), duygusal tepkisizlik, sağlıksız benlik algısı (Rohner, 2016), büyülenmeci narsisizm (Huxley ve Bizumic, 2016) gibi pek çok değişken ile ilişkili olduğu, özellikle annenin reddedici davranışlarına maruz kalmanın, yetişkinlikte depresif belirtiler için yordayıcı olduğu ifade edilmektedir (J. Richter, Eisemann, ve G. Richter, 1991). Pek çok çalışma, çocukluklarında ebeveyn reddine maruz kalan ergenlerin ileride saldırgan davranışlar geliştirdiğini belirtirken (Buehler ve Gerard, 2002; Chang, Dodge, Schwartz ve McBride-Chang, 2003),

Ibrahim ve meslektaşları (2015), çocukluklarında ebeveynleri tarafından reddedildiğini algılayan kişilerin yetişkinliklerinde önemli ötekilerin davranışlarına, reddedilme ihtimaline karşı çok daha duyarlı olduklarını bildirdiklerini vurgulamaktadırlar.

1.2. Mağduriyet Algısı

1.2.1. Mağduriyet kavramı nedir?

En genel anlamıyla, mağduriyet, bir olay veya olaylar dizisi sonucunda, yaralanma, kayıp, şanssızlık deneyimleme olarak tanımlanmaktadır (Aquino ve Byron, 2002). Toplum yaşantısında pek çok alanda ortaya çıkabilen mağduriyet, bir konuda zarar görmek, haksızlığa uğramak ve tüm bunlar sonucunda belirli şeylerden yoksun kalmak şeklinde de ifade edilmektedir (Dinler, 2006). Viano (1989), mağduriyet sürecinin birbirini tamamlayan dört farklı aşamadan oluştuğunu belirtmektedir. İlk aşamada, kişi, bir başka kişi veya kurum aracılığı ile zarar ya da acı deneyimler. İkinci aşamada, bu zararı deneyimleyen kişilerden bazıları, bu deneyimleri adil olmayan ve hak edilmeyen olarak algırlar, bu da kendilerini mağdur olarak görmelerine yol açar. Üçüncü aşamada, kendilerini mağdur olarak algılayan kişiler, diğerlerini ortada bir zarar olduğuna ikna ederek sosyal onay kazanmaya çalışırlar. Son aşamada ise, mağdur olduklarını iddia eden kişilerin bir kısmı, bu iddialarına dair dışsal bir onay bulurlar ve bu sayede resmi mağdur haline gelirler. Sonuç olarak, sosyal veya kurumsal destek ve tazminat elde edebilirler. Viano, bir kişinin mağdur haline gelebilmesi için bu dört aşamadan da geçmesi gerektiğini öne sürmektedir. Ancak bazı araştırmacılar bu öneriyi oldukça kısıtlı bulmaktadır (Aquino ve Byron, 2002). Bu sebepten, pek çok araştırmacı, mağduriyet tanımını genişletmek adına yeni tanımlar

ortaya atmışlardır (Aquino, Grover, Bradfield ve Allen, 1999; Olweus, 1978; Taylor, Wood ve Lichtman, 1983).

Literatürde birçok açıdan tanımlandığı görülen mağduriyet, barınma, beslenme gibi somut hakların, mutlu olma, kimliğin özgürce ifade edilmesi gibi soyut hakların ihlal edilmesi sonucunda da ortaya çıkmaktadır (Bar-Tal ve ark., 2009). Bu sebeple, mağduriyet yalnızca nesnel bir olay olarak değil, aynı zamanda öznel bir deneyim olarak da düşünülmekte ve bazı araştırmacılar mağduriyeti deneyimlenen olaylara odaklanarak tanımlamaktadır (Garkawe, 2004). Örneğin, Aquino ve Byron (2002), mağduriyeti bireyin kendisini, bir ya da daha fazla kişiden gelen zararlı eylemlerin geçici veya sürekli hedefi olarak algılaması şeklinde tanımlamaktadır. Ancak mağduriyet tanımı yaparken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, mağduriyetin sadece kişinin kendilik algısına dayalı olmadığıdır. Nesnel ve öznel açılardan tanımlanan bu kavramı açıklarken, bazı araştırmacılar sosyal çevre görüşünün önemini de vurgulamaktadırlar (Bar-Tal ve ark., 2009). Toplum, mağdurun özelliklerini tanımlayarak, kişileri ve bulundukları çevreyi mağdur olarak etiketleyerek ve bu etiketi meşru hale getirerek kişide mağduriyet duygusunun ortaya çıkmasına neden olabilir (Jankowitz, 2018). Görüldüğü gibi mağduriyetin sosyal olarak inşa edilen bir tarafı da vardır ve mağduriyetin tanımında kültürel farklılıklar mevcuttur (Bloomfield, Barnes ve Huyse, 2003). Bununla ilişkili olarak, Zur (2005), mağduriyetin bir ilişki bağlamında, belli bir kültür içinde meydana geldiğini ve her bir kişinin davranışının, içinde bulunduğu ilişkisel, yasal, ekonomik, politik ve sosyal ortam çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

1.2.2. Mağdur kavramı nedir?

Mağdur, yaralanan, kayıp deneyimleyen, zarar veya kötü muamele gören, kendisinden yararlanılan kişi olarak tanımlanmaktadır (Ok ve ark., 2020). Maines ve Robinson (1994) ise mağduru, diğer insanların tutum ve davranışlarından devamlı zarar gören, bu kötü muamelelere ve davranışlara karşı koyma yetisi, statüsü ve kaynakları olmayan birey olarak tanımlamaktadır. Dünya Mağdurbilim Derneği (The World Society of Victimology)'nin tanımına göre, mağdur, bireysel veya kolektif açıdan fiziksel veya zihinsel zarar, duygusal acı, ekonomik kayıp dahil olmak üzere olumsuzluk deneyimleyen veya kanunları ihlal eden eylemler aracılığı ile temel haklarından önemli ölçüde maruz kalan kişidir (Fohring, 2018).

Görüldüğü üzere, mağduriyet ve mağdur olma kavramları literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu sebeple, bazı araştırmacılar, bu kavramları anlamaya yönelik en pratik yaklaşımın, kişinin olumsuz deneyimlerine ilişkin algısına odaklanmak olduğunu ifade etmektedir (Aquino ve Byron, 2002). Buna göre, mağduriyet, kendisini mağdur olarak algılayan, mağdur olarak hisseden veya mağdur olduğuna dair inanca sahip olan bireyin psikolojik durumu olarak tanımlanabilir (Bar-Tal ve ark., 2009).

1.2.3. Mağduriyet algısı kavramı nedir?

Mağduriyet algısı, literatürde, algılanan mağduriyet, mağdur durumunda olma, mağdur zihniyeti, mağdur rolü, mağdur statüsü, kendini mağdur olarak tanımlamak gibi pek çok farklı isimle anılmaktadır (Armaly ve Enders, 2021; Bar-Tal ve ark., 2009; Kets de Vries, 2014; Zur, 2008). Kişinin bir kereliğine veya devamlı olacak şekilde başka kişi veya kişiler tarafından yaralayıcı, saldırgan davranışlara ve tutumlara maruz kalması dolayısıyla ortaya çıkan algı olarak tanımlanan mağduriyet

algısı (Aquino, 2000), kişinin kendini mağdur olarak kabul etmesi, kendini mağdur olarak tanımlamasına atıfta bulunur (Gupta ve Bakhshi, 2018). Jockin, Arvey ve Mcgue (2001), algılanan mağduriyeti tehlikede olma veya kötü muamele görme algısı olarak nitelendirirken, Goens (2017), mağduriyet algısının, bireyin potansiyelini ve arzularını gerçekleştirme becerisini yok eden, öğrenilmiş çaresizliğin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Mağduriyet algısının büyük beşli kişilik özellikleri ile ilişkisinin incelendiği bir araştırmada, mağduriyet algısının dışa dönüklük ve yeni deneyimlere açık olma ile pozitif yönde, uyumluluk ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cawvey, Hayes, Canache ve Mondak, 2017). Başka bir çalışmada da, benzer şekilde, mağduriyet algısı ve uyumluluk arasında negatif, mağduriyet algısı ve nörotisizm arasında ise pozitif ilişki olduğu görülmüştür (Armaly ve Enders, 2021).

1.2.4. Mağduriyet algısının gelişimi.

Mağduriyet algısı doğuştan gelmez veya başkaları tarafından empoze edilmez, öğrenilir, dolayısıyla da değiştirilebilir (Goens, 2017). Tek bir travmatik olay, kişide mağduriyet algısının oluşmasında etkili değildir. Bu algının ortaya çıkması için kişinin içinde bulunduğu çevrede belirli bir tutarlılık gerekmektedir (Coicaud, 2017). Mağduriyet algısının oluşmasındaki en önemli faktörlerden biri ebeveyn tutumlarıdır. Olumsuz çocukluk deneyimleri kişide mağduriyet algısının gelişimine neden olabilir. İhmale ve duygusal istismara maruz kalan çocuklar arasında mağdur olarak davranmak oldukça yaygındır (T. Erzar ve K. Erzar, 2015). Bakım verenin soğuk, reddedici ve ilgisiz tutumları sonucunda çocuk duygusal ihtiyaçlarını tatmin etmek, dikkat çekmek ve sempati görmek için mağdur olarak davranır (Kets de Vries, 2014). Mağduriyet algısının getirdiği dikkat çekme ve ilgi kazanımıyla çocuk mağdur davranışı için

pekiştirilir (Zur, 2008). Böylece, çocukta mağduriyet algısı gelişmeye başlar. Mağdur olma eğilimi üzerine yapılan çalışmalar, çocukluklarında olumsuz deneyimlere maruz kalan kişilerin, ileride mağdur olma, kendini mağdur olarak algılama riskinin arttığını belirtmektedir (Jonas ve ark., 2010; Trickett, Noll ve Putnam, 2011)

Mağduriyet algısının gelişiminde, sosyal çevre de önemli bir rol oynamaktadır (Coicaud, 2017). Yaşamında politik ve/veya sosyal açıdan ayrımcılığa maruz kalan kişilerde bir süre sonra mağduriyet algısı gelişebilir (Gabay, Lifschitz, Nadler ve Hameiri, 2020). Çocukluktan getirilen olumlu deneyimler, sağlıklı bir benlik algısı ve güvenlik duygusunun oluşmasını sağlayarak kişinin kendini sürekli mağdur olarak tanımlamasını bir noktaya kadar engellemektedir. Ancak bireyin yetişkinliğinde deneyimlediği politik ve sosyal adaletsizlikler, benlik saygısının zedelenmesiyle, güvenlik ve kabul duygusunun kaybolmasıyla sonuçlanabilir (T. Erzar ve K. Erzar, 2015). Bu nedenle, kişi yaşadığı toplumdaki yanlışlardan kaçamayacağına veya başka bir yerde yeni bir hayata başlayamayacağına dair inançlar geliştirebilir ve tüm bunlar da mağduriyet algısının ortaya çıkmasına neden olabilir (Armaly ve Enders, 2021).

Öte yandan, kişi travmatik bir olay ya da herhangi bir bağlamda mağduriyet deneyimlemeden de mağduriyet zihniyeti geliştirebilir (Berman, 2014). Diğer inançlar gibi, mağduriyet inancı da öğrenilebilmektedir (Vollhardt, 2020). İnsanlar, eğitim, televizyon programları, sosyal medya gibi pek çok farklı kanal aracılığı ile mağduriyetin bir güç oyunu olarak kullanılabileceğini, kişinin herhangi bir zarar deneyimlemesi durumunda saldırgan davranışların meşru karşılanabileceğini ve diğerlerinin o kişiye daha adil davranabileceğini öğrenebilirler (Gollwitzer, Süssenbach ve Hannuschke, 2015).

1.2.5. Mağduriyet algısının sonuçları.

Mağdur olma durumu, kişinin etiketlenmek ve içinde bulunduğu durum dolayısıyla suçlanmak gibi istenmeyen sosyal bedellere maruz kalmasına neden olmaktadır (Fohring, 2018). Bunun gibi olumsuz sonuçlar, mağdur olma durumunun genel olarak istenmeyen bir olay olduğunu gösterse de, günümüzde birçok araştırmacı mağdur durumunda olmanın her zaman olumsuz ve istenmeyen sonuçlar doğurmadığını savunmaktadır (Campbell ve Manning, 2018). Araştırmalar, mağduriyet algısının bağlama ve öznel deneyimlere dayalı bir mekanizma olduğunu göstermektedir (Aquino ve Bradfield, 2000). Mağdur olduğunu iddia etme, kendini mağdur olarak görme hem kişilerarası, hem de gruplar arası ilişkilerde doğal bir biçimde ortaya çıkar ve sık sık bilinçli veya bilinçdışı olmak üzere manipülasyon şekli olarak kullanılabilir (T. Erzar ve K. Erzar, 2015). Kişi, mağdur olduğunu iddia ederek pek çok avantaj elde eder (Sullivan, Landau ve Branscomb, 2012). Mağduriyet ve mağduriyet algısı ikincil kazanımları ortaya çıkarır ve kişi bilinçli bir biçimde farkında olmasa dahi bu kazanımları deneyimler (Kets de Vries, 2014). Mağdur olma algısı, para, eğitim, tıbbi gereçler gibi maddi; ilgi, alaka ve sempati görme gibi manevi kaynaklara erişimi kolaylaştırır (Armaly ve Enders, 2021). Bilinçli veya bilinçdışı bir biçimde kendini mağdur olarak gösterme, sempati görmeyi sağlamasına ek olarak, uygunsuz ve sömürücü davranışları haklı çıkarmayı da sağlar (Gray ve Wegner, 2011). Kişinin kendini mağdur olarak tanımlaması özgüvenini korumasına katkı sağlarken (Kofman, 2006), bir yandan da diğerlerinin acıma ve yardım etme dürtülerini ortaya çıkarır (Gabay ve ark., 2020). Tüm bunlar göz önüne alındığında, mağduriyet algısının bilinçdışı ihtiyaçları karşılayan bir tarafı olduğu görülmektedir (Goens, 2017). Bahsedilenlere ek olarak, mağdur olma algısı, kişiye, zorlu çatışma koşullarının

yarattığı stresle başa çıkması açısından da yardımcı olmaktadır (Coicaud, 2017). Mağdur olma, zorlu durumlardan sorumlu tutulmamak adına iyi bir araçtır çünkü mağdur olan kişi ahlaki açıdan haklıdır, ne sorumludur, ne de hesap verir (Zur, 2008). Dolayısıyla, kişi davranışlarının sorumluluğunu reddettiğinde bilinçdışı olarak mağdur gibi davranmayı seçebilir (Kets de Vries, 2014).

Ayrıcalıklık ve ahlaki üstünlükle ilişkili olan mağduriyet algısı (Gabay ve ark., 2020), genellikle acı veren duygulara karşı bir savunma mekanizması ve olumlu benlik imajını sürdürmenin bir yolu olarak da düşünülmektedir (Berman, 2014). “Diğerleri” tehdit edici olarak düşünülürken, “benlik” mağdur, zulme uğrayan ve ahlaki açıdan üstün olarak algılanır (Kachanoff, Wohl ve Taylor, 2020). Böylece kişi sıkıntı ve stres deneyimlediği zamanlarda, kendi saldırganlıklarını ve yıkıcı dürtülerini inkar etme ve bunları başkalarına yansıtma aracılığıyla benlik saygısını korumaya çalışır (Gabay ve ark., 2020).

Yukarıda bahsedilen pek çok getirisine rağmen, mağduriyet algısı istenmeyen durumların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Etiketlenme, dışlanma, suçlanma gibi sosyal bedellere ek olarak, temelde pasif agresif bir tutumun ortaya çıkmasına neden olabilir ve kişinin ilerleyişini ve gelişimini sekteye uğratabilir (Goens, 2017). Pasif agresif tutumla birlikte, kişi içinde bulunduğu koşullara karşı süregelen bir olumsuz tutum takınabilir, dolayısıyla da ilişkilerini sürdürmekte ve sosyal olarak içsel ve dışsal uyum kurmakta zorluklar deneyimler (Goens, 2017).

1.2.6. Mağduriyet algısı ile ilişkili kişilik özellikleri.

Mağduriyet algısına sahip kişiler bazı ortak özelliklere sahiptir ve bu algı davranışlarda ve düşünce biçimlerinde kendini göstermektedir (Vollhardt, 2021). Mağduriyet algısına sahip kişiler, genellikle istenmeyen bir durumun nedeni olarak

başkalarını gösterirler ve yaşamlarına veya içinde bulundukları koşullara dair kişisel sorumlulukları reddederler (Danziger, 2010). Düşük benlik saygısı, utanç, suçluluk, çaresizlik, umutsuzluk gibi duygular ve olumsuz düşünme algısı, kendilerini mağdur olarak tanımlayanlarda sıklıkla görülmektedir (Coicaud, 2017). Bu özelliklerle bağlantılı olarak, mağduriyet algısı kişinin atıflarını ve odağını da değiştirmektedir. Bu algıya sahip kişiler dışsal atıflar yapmaya eğilimlidirler (Kachanoff ve ark., 2020). Kontrolün onların dışında olduğuna ve olaylarda kendilerinin bir etkisi olmadığına inanırlar (Zur, 2008). Bu sebeple de, bir şeyleri etkileyebileceklerine ve bulundukları durumları yönetebileceklerine dair yeterlilikleri olmadığını hissederler (Goens, 2017).

Mağduriyet algısına sahip kişiler diğerleri ile ilişkilerinde pasif agresif bir tutum sergilemektedirler. Öfkelerini açıkça dile getirmezler veya öfkenin kaynağı ile yüzleşmezler, diğerlerinin ihtiyaçlarına uyumlu görünseler de, iletişimlerinde pasif bir biçimde direnmeyi, duygularını dolaylı yollardan ifade etmeyi sürdürürler (Kets de Vries, 2014). Bu ilişki biçimine ek olarak, karamsarlık, kendine acıma ve bastırılmış öfke gibi tutumlar da bu kişilerde sıklıkla görülmektedir (Gollwitzer ve ark., 2015). Bahsi geçen tutumlar dolayısıyla da mağduriyet algısı yüksek olan kişiler işlerin iyi gitmeyeceğine, insanların onlara karşı olduklarına, hiçbir avantajları olmadıklarına inanırlar ve başarısızlıktan korkarlar (Goens, 2017).

Tüm bahsedilen özelliklere karşın, literatürde, mağduriyet algısının, bireyin hak ettiğine dair inancını ve bencillik seviyesini yükseltme ihtimali olduğu (Zitek, Jordan, Monin ve Leach, 2010), ayrıcalıklılık ve ahlaki üstünlük ile ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Gabay ve ark., 2020). Böylece kişi, mağdur olduğuna inanarak, saygı görmeyi, olumsuz sonuçlardan sorumlu tutulmamayı hak ettiğini düşünür ve diğerlerinin kendisine karşı daha nazik olması gerektiğine inanır (Hamilton, Hart,

Jarrett ve Tullet, 2017). Ayrıca, mağduriyet algısının empati eksikliği ile de ilişkili olduğunu belirten araştırmalar da mevcuttur (Gabay ve ark., 2020). Kişi kendiyile, deneyimlediği olumsuzluklarla yoğun bir biçimde meşgul olduğundan dolayı diğer insanların deneyimlerine ve duygularına daha az ilgili ve alaka göstermektedir (Noor, Shnabel, Halabi ve Nadler, 2012). Alanyazın incelendiğinde, mağduriyet algısının ilişkili olduğu haklılık inancı, ayrıcalıklılık, üstünlük algısı, empati eksikliği, benlikle aşırı meşguliyet gibi özelliklerin büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleriyle (Levy ve ark., 2012) ortak olduğu görülmektedir. Mağduriyet algısının haklılık inancını, üstünlük duygusunu, diğerlerinden saygı görme ihtimalini artırması sebebiyle narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireyler tarafından benimsenme olasılığının da fazla olduğu düşünülmektedir.

1.2.7. Mağduriyet algısında kültürel farklılıklar.

Farklı kültürler, statüyü, gücü, beceriyi, eşitsizliği, inançları, tutumları farklı şekillerde ele almaktadır (Zur, 2008). Toplulukçu kültürlerde karma ve kader ön planda tutulurken, bireyci kültürlerde seçim ve bireyin kontrolü vurgulanmaktadır. Bu farklılıklar sebebiyle, kültürlerin mağdura ve mağduriyete bakış açıları da değişiklik göstermektedir (Zur, 2008). Daha önce de belirtildiği gibi, mağduriyetin nesnel, öznel ve sosyal açıdan pek çok farklı tanımı mevcuttur. Araştırmacılar, mağdur ve mağduriyet kavramlarının anlaşılmasında toplum görüşünün önemli olduğunu ifade etmektedir çünkü sosyal çevre, mağdurun özelliklerinin tanımlanmasında oldukça etkilidir ve bireyi mağdur olarak etiketleyebilir (Bar-Tal ve ark., 2009). Dolayısıyla, mağduriyetin tanımında ve mağduriyet algısının oluşmasında kültürel farklılıklar olabileceği düşünülmektedir (Bloomfield ve ark., 2003).

1.2.7.1. Bireyci kültürlerde mağduriyet kavramı.

Batılı kültürlerde, en genel anlamıyla, suçtan etkilenen kişi olarak tanımlanan mağdur kelimesi, ilk aşamada merhamet uyandırır da, mağdur olarak etiketlenen kişileri giderek daha kısıtlayıcı, pasif ve bağışlayıcı rollere sokmaktadır (Van Dijk, 2009). Bireyselliğe ve güce önem verilen toplumlarda, insanlar, kişiyi pasif ve çaresiz rollere sokan mağdur konumunu reddederler (Spalek, 2006). Bu toplumlarda, kişinin potansiyel gücünü yok sayıyormuş gibi görünen mağdur etiketi, gün geçtikçe daha çok kişiyi rahatsız etmektedir (Van Dijk, 2009). Bir İngiliz gazetesine sadece diğerleri öyle olduğunu söylediği için mağdur olmadığına ve diğerlerinin kendisini mağdur edemeyeceğine, bunu insanın ancak kendi kendine yapabileceğine dair bir röportaj veren ve 8 yıllık bir kaçırılma olayının mağduru olan Natascha Kampusch, mağdur etiketinin, mağduriyet deneyimleyen kişiler tarafından reddedilmesinin tipik örneklerinden biridir (Van Dijk, 2009).

Bu olumsuz etiketler, mağdur olmanın genellikle arzu edilen bir durum olmadığını gösterse de, birçok araştırmacı, Batı toplumlarında, mağdur olmanın her zaman bu olumsuz çağrışımlarla sonuçlanmadığını ifade etmektedir (Ok ve ark., 2020). Örneğin, Campbell ve Manning (2018), bireysel kültürlerde, mağdurların ahlaki ve sosyal olarak üstün görüldüğünü öne sürmektedir. Armaly ve Enders (2021), kendini mağdur olarak algılama durumunun Amerikan siyasetinde sıklıkla görüldüğünü ifade ederken, Horwitz (2018), mağdur olmanın Amerika siyasetinin en önemli kimliklerinden biri olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında, mağduriyet algısının yarattığı yüksek statü, ilgi kazanımı ve üstünlük duygusu gibi durumlardan ötürü, güce önem veren bireysel kültürlerde tercih edilebilir bir noktada olduğu söylenebilir (Horwitz, 2018). Ayrıca, bazı araştırmacılar, Batı toplumlarının

çeşitli özelliklerinin, mağduriyet algısını avantajlı kıldığını öne sürmektedir (Ok ve ark., 2020). İnsanların acılarının hafifletilmesi, Batılı kültürlerdeki en önemli değerlerden biridir ve mağduriyet algısı, zorlu durumlarla ve stresle başa çıkmayı kolaylaştırması açısından toplumların bu değerine hizmet etmektedir (Graso, Reynolds ve Grover, 2019).

1.2.7.2. Toplulukçu kültürlerde mağduriyet kavramı.

Kendilerini bir topluma, gruba ait olarak tanımlayan kişiler, ait hissettikleri toplumun değerlerine, deneyimlerine dayanarak çeşitli inançlar ve tutumlar benimserler (Bar-Tal ve ark., 2009). Bu aidiyet duygusu ve toplumsal bakış açısı, kişi tek başına doğrudan bir zarar görmese bile, ait hissettiği toplumun deneyimlediği zararlar dolayısıyla bir mağduriyet algısı geliştirmesine yol açabilir. Bir başka deyişle, mağduriyet algısının toplumsal inançların, tutumların ve duyguların paylaşımına dayanan bir noktası da vardır ve algı bu paylaşım ile yaygınlaşır (Bar-Tal, 2000).

Literatür incelendiğinde, mağduriyet algısının dışsal atıf özelliği ile ilişkili olduğu ve bu algıya sahip kişilerin durumsal atıflar yapmaya meyilli oldukları görülmektedir (Kachanoff ve ark., 2020). Dışsal atıf, en temel tanımıyla, davranışın nedenini, kontrolü çevreye yüklemektir (Dean ve Koenig, 2019). Mağduriyet algısına sahip kişiler, kontrolün onların dışında olduğuna ve olaylarda etkileri olmadığına inanırlar (Zur, 2008). Benzer biçimde, kolektivist/toplulukçu kültürler de, çevreye ve duruma odaklanma ve dışsal atıf yapma eğilimindedirler (Dean ve Koenig, 2019). Bu açıdan, mağduriyet algısının toplulukçu kültürlerde yaygın bir biçimde görüldüğü söylenebilir.

Öte yandan, kolektivist kültürlerde mağdur durumunda olanlara karşı sert tavırlar sergilendiğini, mağdurun değersizleştirildiğini ifade eden çalışmalar da

mevcuttur (Begue ve Bastounis, 2003). Kültürel farklılıklara dair yürütülen bir araştırmada, toplulukçu kültürlerde genel adil dünya inancının yaygın olduğu, insanların çoğunlukla adil bir dünyada yaşadıklarına ve hak ettiklerini aldıklarına inanmaya meyilli oldukları belirtilmektedir (Wu ve ark, 2011). Begue ve Bastounis (2003), bu genel adil dünya inancının, mağduru değersizleştirmeye ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu inanca göre, kişi mağdur konumunda ise orada olmayı hak etmiştir, dünya genellikle adildir ve insanlar çoğunlukla hak ettiklerini yaşarlar (Dalbert, 1998). Buradan yola çıkarak da, kolektivist kültürlerde mağdur konumunda olmanın istenmeyen, kişiyi değersiz ve suçlu kılan ve kişinin olumsuz sonuçlarla karşılaşmasına neden olan bir yanı olduğu da söylenebilir.

1.2.8. Mağduriyet algısı ve algılanan ebeveyn tutumları.

Mağduriyet algısını yaratan etmenlerin çoğunun temeli ailededir. Mağduriyet algısı öğrenilir ve kişi büyürken olumsuz deneyimler yaşarsa, hayata karşı bakış açısı da bu deneyimlerine göre şekillenir (Kets de Vries, 2014). Bu sebeple, erken çocukluk döneminde kişinin yetiştiği aile ortamı mağduriyet algısını benimsemesinde veya reddetmesinde etkilidir (Zur, 2008). Mağduriyet algısına sahip insanların çoğu fiziksel, duygusal ve/veya cinsel istismar öyküsüne sahip olabilir (Kets de Vries, 2014). Erken çocukluk yaşantısında ihmale ve istismara, özellikle duygusal istismara maruz kalmak mağduriyet algısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İhmal ve istismar deneyimleyen çocuklar, ileride değişen koşullara rağmen, onları seven, yardımlarına hazır insanlarla bir arada olsalar dahi, bu mağdur olma algılarını yetişkinlik dönemlerinde de sürdürürler (T. Erzar ve K. Erzar, 2015).

Ketds de Vries (2014), ebeveynlerin kendi mağduriyet duygularına bağlı olarak ya çocukları için destekleyici, güvenilir bir ortam yarattıklarını ya da tam tersini

yaparak kötü bir durumu devam ettirdiklerini öne sürmektedir. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuklar için acı çekmek, mağdur gibi davranmak, ebeveynler tarafından kabul görmenin, dikkat çekmenin, ebeveyn eleştirisini ve kayıtsızlığını önlemenin bir yoludur çünkü çocuk kendini kötü hissettiğinde ebeveynlerin daha nazik olma ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama ihtimalleri artar (Kets de Vries, 2014).

Mağduriyet algısının ortaya çıkmasında etkili olan ilgisiz, mesafeli, reddedici ebeveynlik tutumları aynı zamanda kişide narsistik patolojinin gelişmesinde de etkilidir (McLean, 2007). Bu ebeveyn tutumları, çocuğun duygusal açıdan tatmin edilmemesi ve duygusal ihmale maruz kalmasına neden olmaktadır. Duygusal ihtiyaçlarının karşılıksız kalmasıyla çocuk, yoğun hayal kırıklıkları yaşar ve benlik saygısını düzenleyecek zihinsel kapasiteyi geliştirmekte zorlanır ve narsistik bir benlik geliştirmeye başlar (Schmidt, 2019). Benlik saygısını düzenlemek için çevreden gelen geri bildirimlere ve onaylanmalara bağlı hale gelir (Luncher, Mirsalimi, Moser ve Jones, 2008). İlgi ve sempati görme, dikkat çekme süreçlerini kolaylaştırması sebebiyle de (Armaly ve Enders, 2021) mağduriyet algısı, narsistik kişilik özellikleri yüksek olan bireyler tarafından benimsenebilir, benlik saygılarını düzenlemelerini sağlayacak ve olumlu benlik imajlarını destekleyecek bir araç olarak kullanılabilir.

1.3. Narsistik Kişilik Özellikleri

1.3.1. Narsisizm kavramı ve tarihçesi.

Narsisizm, Yunan mitolojisinde, herkesin hayranlık duyduğu ve sudaki yansımaya aşık olan Narcissus'tan gelmektedir (Akhtar ve Thomson, 1982). Kendi yansımaya hayranlık duyan ve aşkına karşılık alamayan Narcissus, bu karşılıksız aşkla çaresizce yok olup gitmiştir (Levy ve ark., 2012). Narsisizm kavramı, ilk kez 1898'de İngiliz cinsel bilimci Havelock Ellis tarafından, sözü edilen mitolojik hikaye

ile ilişkilendirilerek, cinsel duyguların benliğe tutkuyla yönlendirilmesi olarak tanımlanmıştır (akt., Pincus ve Lukowitsky, 2010). 1899 yılında, Paul Nacke ise narsisizmi bireyin kendi bedenine cinsel bir objeymişçesine davranması olarak ifade etmiştir (akt., Levy ve ark., 2012). Freud, 1910 yılında yazdığı, “Cinsellik Üzerine Üç Deneme” dipnotunda ilk kez “narsistik” terimini kullanırken, Otto Rank, 1911’de, narsisizm üzerine ilk psikanalitik makaleyi yazmıştır (Levy ve ark.,2012). Ernest Jones ise narsisizmi “tanrı kompleksi” olarak adlandırdığı bir kişilik özelliği olarak betimlemiş ve tanrı kompleksine sahip bireylerin, her şeyi başarma (tümgüçlü olma) ve her şeyi bilme fantezilerine sahip, soğuk, erişilemez, kendine hayran olan, aşırı özgüvenli kişiler olduğunu belirtmiştir (akt., Levy ve ark., 2012). Freud, 1914 yılında yazdığı “Narsisizm Üzerine: Bir Giriş” adlı makalesinde, narsisizmi libidinal enerjinin kendiliğe yöneltmesi olarak tanımlamıştır (akt., Crockat, 2006). Waelder, 1925 yılında yaptığı tanımda, narsistik kişiliği, kendinin diğerlerinden farklı olduğuna inanan, kendini üstün gören, empati becerisi düşük, cinsel açıdan bencil bir kişilik olarak ifade etmiştir (akt., Akhtar ve Thomson, 1982). 1939 yılında ise Karen Horney, narsisizmin bir karakter özelliği olduğunu belirtmiş ve narsisizmin, hiçbir dayanağı olmadan, kişinin kendine karşı yoğun sevgi, hayranlık beslemesiyle ve benliğe karşı abartılmış değerle ilişkili olduğunu ifade etmiştir (akt., Anlı, 2010; Levy ve ark., 2012). Zengin ve karmaşık bir tarihe sahip olan narsisizmin kavramsallaştırılması, 1970’li yıllarda Kernberg ve Kohut’un çalışmaları ile devam etmiştir (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013). Kökenleri Yunan mitolojisine dayanan narsisizm kavramı, ilk olarak yalnızca cinsellik üzerinden tanımlansa da, zamanla birçok kuramcı tarafından ele alınmıştır (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013).

1.3.2. Narsisizm kavramına dair kuramsal yaklaşımlar.

1.3.2.1. *Narsisizm ve Freud'un Psikanalitik Kuramı.*

Freud, 1914 yılında yazdığı, “Narsisizm Üzerine: Bir Giriş” makalesinde, narsisizmi dış dünyadan çekilen libidinal enerjinin kendiliğe yöneltilmesi olarak betimlemiştir. Freud, narsisizmi birincil ve ikincil narsisizm olmak üzere iki aşamada tanımlamıştır (akt., Turan, 2022). Birincil narsisizm, sağlıklı psikoseksüel gelişimin normal bir aşamasıdır ve nesne seçiminden önce libido tamamen egoya yatırılmıştır (Turan, 2022). Büyüklenmeci tavırlar ve kusursuz olma arzuları yoğun bir biçimde görülmektedir (Crockat, 2006). İkincil narsisizmde ise libidinal enerji benlikten ayrılır ve dış nesnelere yöneltilir ancak nesne ilişkilerinin geliştiği bu evrede yaşanan hayal kırıklıkları, libidonun dış nesneden çekilerek tekrar benliğe yöneltilmesine neden olur (Demirci ve Ekşi, 2017). Başka bir ifadeyle, ikincil narsisizm, kişi başkalarını sevmeye kapasitesine sahip olsa dahi, libidinal enerjisini kendi benliğine yatırdığı bir sapma olarak da tanımlanmaktadır (Crockat, 2006). İkincil narsisizmde, tüm libidinal enerjinin benliğe yönettildiğini düşünen Freud, narsistik kişilerin diğerlerine ve dolayısıyla terapistte libidinal yatırım yapamayacağını söylemiştir (Turan, 2022). Bu sebeple de, narsistik kişilerin aktarıma uygun olmadığını, aktarım olmadan da analitik terapinin işlemeyeceğini belirtmiştir (Turan, 2022).

Freud, narsisizmi formüle ederken, narsistik ve anaklitik (bağlanmaya dayalı) olmak üzere iki tür nesne seçimi olduğundan bahsetmektedir (akt., Kızıltan, 2006). Anaklitik nesne seçimi, bakım veren figürü ile ilişkili sevgi nesnesi seçimini, narsistik nesne seçimi ise benliği veya benliğin bir parçasını yansıtan nesneleri sevgi nesnesi olarak seçmeyi ifade etmektedir (Kızıltan, 2006). Narsistik nesne seçiminde kişi,

kendisinin olduğu şeyi, kendisinin bir zamanlar olduğu şeyi, olmak istediğı şeyi ya da bir zamanlar kendi parçası olmuş şeyi sevgi nesnesi olarak seçer (Russell, 1985).

Freud'un narsisizmi kavramsallaştırma sürecinde zorluklar deneyimlediğı ve sonuçtan tatmin olmadığı ifade edilse de, bahsi geçen "Narsisizm Üzerine: Bir Giriş" isimli eserinde, narsisizm kavramını psikanalitik kuramla bir bütün haline getirmiş ve narsisizmi libidoyla ilişkilendirerek yaptığı tanım narsisizmin temel tanımlarından biri haline gelmiştir (Kızıltan, 2006).

1.3.2.2. Narsisizm ve Kohut'un Kendilik Psikolojisi Yaklaşımı.

Bu yaklaşıma göre, çocuk benliğini kendilik nesnesi ile bütünleştirir ve narsisizm çocuğun bu nesne ile kurduğu ilişkide meydana gelir (Son, 2006). Kohut (1971/2009a), erken gelişim döneminde "büyüklenmeci benlik" (grandiose self) ve "idealize edilmiş ebeveyn imagosu" (idealized parental imago) olarak adlandırılan iki narsistik evre olduğunu belirtmiştir. İlk evrede çocuk, tümgüçlü olduğunu düşünür ve diğerlerinden hayranlık ve övgü bekler. İkinci evrede ise bu tümgüçlü olma durumu, çocuğun sıkıntılı durumları tolere etmesine yardımcı olan "mükemmel" bir kendilik nesnesi ile özdeşleşmesi aracılığı ile elde edilir (Russell, 1985). Bakım veren kişinin bu büyüklenmeciliğe ilgi göstermesi ve eşlik etmesi, aynalama yapması, travmatik olmayacak seviyede çocuğa hayal kırıklığı deneyimletmesi sağlıklı benlik gelişimi için oldukça önemlidir (Stevens, Pfozt ve Skelly, 1984). Öte yandan, bakım veren kişi çocuğun büyüklenmeciliğini aynalamazsa, çocuk travmatik hayal kırıklıkları deneyimler ve gelişimsel takılmalar ortaya çıkar (Anlı ve Bahadır, 2007). Kohut, Freud'un patolojik olarak nitelendirdiğı birincil narsisizmi, doğuştan gelen ve gelişim sürecinde deneyimlenen optimal hayal kırıklıkları ile olgun narsisizme evrilen bir yapı olarak ele almaktadır (akt., Turan, 2022). Ayrıca, Freud'un narsistik kişilerin aktarım

becerisi olmadığı için analitik sürece uygun olmadığı fikrini eleştirerek, narsistik kişilerin aktarımı atipik bir biçimde yapabileceğini belirtmiş ve narsisizmi gelişimsel bir duraksama olarak ele almıştır (akt., Mitchell ve Black, 1995).

Kohut'un teorisinde narsisizm, benlikle yoğun bir biçimde meşgul olmaktan ziyade, kişinin benliğinin bir parçası olarak deneyimlediği nesne ile olan özel bir ilişkiyi ifade etmektedir (akt., Son, 2006). Ebeveynle kurulan bu ilişkideki tolere edilemez hatalar, çocuğun narsistik ihtiyaçlarının karşılıksız kalmasına ve kişinin aşırı değerli veya değersiz benlik durumları arasında gidip gelmesine, büyüklenmeciliğini sergilemek için kendilik nesnelere ihtiyaç duyduğu narsistik bir patolojinin gelişmesine yol açabilir (McLean, 2007). Özetle, Kohut, narsisizmin her insanda bir ölçüde bulunduğunu ve ilişkisel bir doğaya sahip olduğunu belirtmekte, narsisizmi patolojik ve normal narsisizm arasında gidip gelen bir süreç olarak ele almaktadır (akt., Schmidt, 2019).

1.3.2.3. *Narsisizm ve Kernberg'in Nesne İlişkileri Kuramı.*

Otto Kernberg, narsisizmi sınır durum kişilik kümesi altında patolojik bir özellik olarak değerlendirmiştir (akt., Son, 2016). Çocuk soğuk bir çevrede büyürse, saldırgan içgüdüler geliştirir ve tam anlamıyla mükemmel olmadığı sürece sevilmeyeceğinden korkmaya başlar (Anlı ve Bahadır, 2007). Çocuk, gerçek benlik, ideal benlik ve ideal ebeveyn temsillerini kapsayan büyüklenmeci bir benlik yaratarak bakım verenin reddetmesinden, kayıtsızlığından kaynaklanan gerilimle ve hayal kırıklıkları ile başa çıkmaya çalışır (Russell, 1985). Kernberg, Kohut'un narsisizmi gelişimsel bir duraklama olarak değerlendirmesine karşı çıkararak narsisizmin büyüdükçe aşılması gereken bir evre olduğunu belirtmiştir (akt., Schmidt, 2019). Narsistik yapılanmayı sınır kişilik örgütlenmesi içinde ele alan Kernberg, sınır

yapılarda “iyi” ve “kötü” kendilik ve nesne temsillerinin birleşmemiş olduğunu, narsistik yapılarda ise “iyi” ve “kötü” kendilik ve nesne temsillerin bütünleşmiş olsa da, bu bütünleşmenin patolojik olduğunu ifade etmiştir (akt., Anlı ve Bahadır, 2007).

Narsistik kişilik özelliği olan bireyler abartılı biçimde kendilerinden bahseden, diğerleri tarafından seilmeye ve hayranlığa oldukça ihtiyaç duyan, empati düzeyleri oldukça düşük ve duygusal açıdan sığ kişilerdir (Kernberg, 2016). Kernberg yaptığı çalışmalarda, narsist kişilerin diğerleri tarafından yüceltilmedikçe yaşamdan memnun olmadıklarını, çarpık benlik imajına ve sorunlu ilişkilere sahip olduklarını ifade etmiş ve böylece narsistik patolojinin açık olarak büyülenmeci ve baskıcı, gizil bir biçimde ise savunmasız bir resmi yansıttığını belirtmiştir (akt., Hotchkiss, 2005).

1.3.3. Sağlıklı ve patolojik narsisizm.

Narsisizm, olumlu bir benlik imajını sürdürme kapasitesi olarak kavramsallaştırılmakta, kişinin onay ve kendini geliştirmesine dair motivasyon ihtiyacını karşılamaktadır (Pincus ve ark., 2009). Bazı araştırmacılar, sağlıklı ve patolojik narsisizmin sağlıklıdan işlevsize uzanan bir boyut üzerinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade ederken (Cooper, 2005; Watson, 2005), bazıları da normal ve patolojik narsisizmin iki ayrı kişilik boyutu olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Pincus ve Lukowitsky, 2010).

Diğer insanlar tarafından değer görme, beğenilme, takdir görme gibi tepkiler almak her insan için önemlidir ve bunlar narsistik ihtiyaçlar olarak adlandırılmaktadır (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013). Sağlıklı narsisizm, kişinin kendisi ve diğerleri ile uyumlu olduğunu deneyimlemesi, diğerlerinin olumsuz geri bildirimlerinin ve eleştirilerinin kişinin öz saygısında yaralanmalarla sebep olmaması olarak tanımlanmaktadır (Rozenblatt, 2002). Sağlıklı narsisizm, kişiye hedeflerine doğru

ilerlemesi ve olumsuzluk deneyimlese de öz saygısında zedelenmeler olmadan toparlanması için motivasyon sağlar dolayısıyla da sağlıklı narsisizmin, birey için koruyucu bir yönü olduğu söylenebilir (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Her insan narsistik ihtiyaçlarını karşılama isteğindedir. Kişi bu ihtiyaçlarını tatmin ederken hak ettiğini düşündüğü değeri ve kabullenilmeyi deneyimleyemezse narsistik yaralanmalar ortaya çıkabilir (Özmen, 2006). Narsistik yaralanmalarla birlikte, sağlıklı narsisizm öz saygıda ve kişiler arası ilişkilerde işlevsizlikler meydana getirdiğinde patolojik hale gelmeye başlar (Miller, Lynam, Hyatt ve Campbell, 2017).

Patolojik narsisizm, kendini üstün görme, beğenilme ve onaylanma ihtiyacı, empati yoksunluğu ve benlikle aşırı meşguliyet ile karakterizedir (Kernberg, 2016). Patolojik narsisizmde, kişiler tamamen çevreden gelen geri bildirimlere ve onaylanmalara bağlı olarak benlik saygılarını sürdürürler (Luncheon ve ark., 2008). Bu kişilerin, özel ve farklı olduklarına ve sınırsız hakları olduğuna dair inançları, kibirli ve mesafeli tutumları, diğerlerini kullanma ve sömürme eğilimleri bulunmaktadır (Sperry, 2016). Dışarıdan görülen bu tutumlarına rağmen, içeride başkalarının düşüncelerine, sevgilerine, onayına bağlıdırlar ve kırılgan bir benlik imajına sahiptirler (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013). Dolayısıyla, eleştiriye ve başarısızlığa karşı çok hassastırlar ve diğer insanlar tarafından gerçek dışı beklentileri karşılanmadığında, hayal kırıklığı ve yoğun öfke deneyimlerler (Sperry, 2016). Patolojik narsisizm bir kişilik bozukluğu olarak ele alınmakta ve tanımlanması, bozukluğun seviyesine, narsistik özelliklere eşlik eden işlevsel bozulmaya, görünümünün açık veya gizil olmasına, büyülenmeci veya kırılgan alt tip özellikleri göstermesine göre farklılaşmaktadır (Miller ve ark., 2017).

1.3.4. Narsisizm kavramının boyutları.

Birçok araştırmacı narsisizmin büyüklenmeci/açık ve kırılabilir/gizil olmak üzere iki alt boyuttan oluştuğunu belirtmektedir (örn., Akhtar ve Thomson, 1982; Pincus ve Lukowitsky, 2010; Ronningstam, 2017). Literatürde, narsisizm iki alt boyut üzerinden değerlendirilse de, bu boyutların birbirini dışlamadığı, benzer özellikleri olduğu ve çoğu narsistik bireyin her iki alt boyuta dair özellikleri birlikte bulundurduğu öne sürülmektedir (Kızıltan, 2006).

1.3.4.1. *Büyüklenmeci narsisizm.*

Büyüklenmeci narsisizm, sömürücü davranışları, abartılı kendilik değerini, başarıya, güce, üne dair yoğun fantezileri (Akhtar ve Thomson, 1982), düşük empati becerisini, kibirli olmayı, agresyonu (Pincus ve Lukowitsky, 2010) ve diğerlerinin ihtiyaçlarına ve duygularına karşı duyarsızlığı kapsar (Gabbard, 1989). Büyüklenmeci özelliklere sahip bireyler, kendilerini diğerlerinden üstün ve farklı görürler, bu inançlarının devamlılığı için de diğerlerini değersizleştirmeye eğilimlidirler (Campbell, Reeder, Sedikides ve Elliot, 2000). Gerçek dışı bir incinmezlik gösteren bu kişiler, yüzeysel ilişkiler kurarlar ve ilişkilerinde görkemli benliklerini destekleyecek dış geribildirimler ararlar (Sperry, 2016). Başarıları kendilerine, başarısızlıklarını ise çevresel faktörlere yüklerler (Campbell ve ark., 2000).

Literatürde, büyüklenmeci narsisizmin kaygı bozuklukları, stres düzeyi ve depresyon ile negatif, öz saygı ve yaşam tatmini ile pozitif ilişkide olduğu (Jauk, Ulbrich, Jorschick, Höfler, Kaufman ve Kanske, 2021); dışadönüklük ile pozitif, uyumluluk ve nörotizmle ise negatif ilişkide olduğu görülmektedir (Samuel ve Widiger, 2004; Miller ve Campbell, 2008). Ayrıca, klinik olmayan örneklemle yapılan bir çalışmada, büyüklenmeci narsistik bireylerin daha az kişiler arası stres ve daha çok

güvenli/kayıtsız bağlanma stilleri bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Dickinson ve Pincus, 2003).

1.3.4.2. Kırılğan narsisizm.

Mütevazilik, eleştiriye ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlılık ile karakterize olan kırılğan narsisizm özelliklerine sahip kişiler, öz saygılarını ilişkilerindeki geri bildirimler aracılığı ile sürdürmektedirler (Dickinson ve Pincus, 2003). Bu bireyler engellenmiş, başkalarının değerlendirmelerine karşı aşırı duyarlı, kronik olarak kıskanç ve kendilerini başkalarına göre değerlendiren kişiler olarak nitelendirilmektedirler (Sperry, 2016). Kişilerarası ilişkilerde utangaçlardır, görünüşte kendilerini geri planda tutarlar ancak gizil olarak büyüklenmecidirler ve sosyal ilişkilerinde içe çekilme eğilimindedir (Dickinson ve Pincus, 2003).

Kırılğan narsisizme dair yapılan çalışmalar incelendiğinde, kırılğan narsisizmin depresyon, kaygı bozuklukları, utanç ve çaresizlik duygusu ve somatizasyonla pozitif ilişkide olduğu (Miller, Hoffman, Gaughan, Gentile, Maples, Campbell, 2011; Rathvon ve Holmstrom, 1996); nörotizim ve düşük özgüven ile pozitif, dışa dönüklük, uyumluluk ve yaşam tatmini ile de negatif ilişkide olduğu görülmektedir (Jauk ve ark., 2021; Miller, Gentile, Wilson ve Campbell, 2013;). Dickinson ve Pincus ise (2003), kırılğan narsisizm özellikleri gösteren bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde daha mesafeli ve sosyal olarak daha çekingen oldukları, dolayısıyla da kırılğan narsisizm ve çekingen kişilik bozukluğu arasında yüksek bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

1.3.5. Bir tanı kriteri olarak narsisizm.

“Narsistik kişilik bozukluğu” ilk kez, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA, 1980) tarafından DSM-III’te tanımlanmıştır. Bu tanımlama hem büyüklenmeci hem de

kırılgan alt tipi içermekteydi. Sonraki yıllarda, DSM'in yeni versiyonları diğer kişilik bozuklukları ile örtüşmeleri önlemek amacıyla, narsisizmin büyüklenmeci özelliklerini odak noktası haline getirmiştir (Cain, Pincus ve Ansell, 2008). DSM-5'te (2013), Narsistik Kişilik Bozukluğu genç erişkinlikte başlayan ve pek çok durumda görülen, büyüklenmecilik, empati eksikliği, takdir arayışı ile birlikte, belirtilen dokuz kriterden en az beşinin karşılandığı bir kişilik örüntüsü olarak şöyle tanımlanmıştır: (1) kişinin kendilik önemine dair büyüklenmeci tutumu olması, (2) sınırsız başarı, güzellik, zeka veya yüce bir sevgi fantezileri ile meşguliyet, (3) özel ve eşsiz olduğuna, yalnızca özel ve yüksek statülü insanlar tarafından anlaşılabilceğine dair inanç, (4) aşırı hayranlık gereksinimi, (5) hak ettiğine dair algı, (6) çıkarları için diğerlerini kullanma, sömürme eğilimi, (7) diğerlerinin duygularını ve ihtiyaçlarını fark etmeye veya tanımaya isteksizlikle giden empati yoksunluğu, (8) sık sık diğerlerini kıskanma veya diğerlerinin kendisini kıskandığına inanma, (9) kendini beğenmiş davranışlar, tutumlar sergileme ve diğerlerine saygısız davranma (APA 2013).

1.3.6. Narsistik kişilik özellikleri.

Narsistik kişilik özellikleri (NKÖ) kategorik değil, boyutsal yaklaşım üzerinden tanımlanmakta ve NKÖ'ye dair yapılan araştırmalar klinik olmayan örneklemle yürütülmektedir (Pincus ve Lukowitsky, 2010). NKÖ değerlendirilirken çoğunlukla Narsistik Kişilik Envanteri kullanılmaktadır (Raskin ve Terry, 1988).

İşlevsellikte bozulmalara yol açan NKÖ'ye dair yapılan çalışmalarda, bu özelliklere sahip kişilerin gerçek benlikle uyumsuz olan şişirilmiş bir benlik algısına sahip oldukları (Miller ve ark., 2011), yakın ilişkilerinde bozulmalar deneyimledikleri (Nguyen ve Shaw, 2020), eleştiriye, olumsuz geri bildirimlere saldırgan tepkiler verdikleri (Du, Miller ve Lynam, 2021) görülmektedir.

1.3.7. Narsistik kişilik özellikleri ve algılanan ebeveyn tutumları.

Ebeveyn tutumları, kendini geliştirme deneyimleri ve onay arayışı aracılığı ile pozitif benlik algısının sürdürülmesini kapsayan, karmaşık ve boyutlu bir kişilik yapılanması olan narsisizmin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Pincus ve ark., 2009). Narsisizm ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar ve teorik yaklaşımlar, aşırı hoşgörölü, şımartan ebeveynlik veya çok mesafeli ve ilgiden, sıcaklıktan uzak ebeveynlik gibi ebeveynlik faktörlerine ve yetiştirme ortamındaki aşırılıklara odaklanmaktadır (Huxley ve Bizumic, 2016).

Huxley ve Bizumic (2016), Freud'un, ebeveynin aşırı değer veren davranışlarının ve hoşgörüsünün çocuğun narsisizm seviyesini yükselttiğini ve ebeveynlerin çocuklarını başka türlü ulaşamadıkları amaçlara ulaşmak için fırsat görmelerinin de çocuğun ebeveyn narsisizminin uzantısı haline gelmesine neden olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Horney ise ebeveynlerin katı tutumları ve yüksek beklentilerinin çocukları diğerlerinin hayranlığına bağımlı hale gelmek için teşvik ettiğini vurgulamıştır (akt., Huxley ve Bizumic, 2016). Kohut, ebeveynlerin reddedici, veya aşırı hayranlık tutumlarının, kişinin aşırı değerli veya değersiz benlik algıları arasında gidip gelmesine ve narsistik bir patolojinin gelişmesine sebep olduğunu belirtirken (akt., Mclean, 2007); Kernberg ise, ilgisiz, soğuk ve gizil biçimde saldırgan ebeveyn davranışlarının çocuğun duygusal olarak ihmale uğramasına ve bu açıdan doyurulmamasına neden olduğunu ve patolojik narsisizmin temelindeki etmenlerden birinin bu olduğunu ifade etmiştir (akt., Schmidt, 2019).

Narsisizm gelişimine katkıda bulunan etmenlerin ampirik incelenmesi, narsisizmin teorik olarak incelenmesinden daha yenidir (Otway ve Vignoles, 2006). Yapılan araştırmalarda, aşırı değer veren ebeveynlik tutumlarının (Brummelman,

Thomaes, Nelemans, Orobio de Castro, Overbeek ve Bushman, 2015; Otway ve Vignoles, 2006) ve sıcaklığın (Mechanic ve Barry, 2014) büyüklenmeci narsisizmle pozitif ilişkili olduğu; soğuk ve reddedici ebeveynlik tutumlarının da hem büyüklenmeci hem de kırılğan narsisizmle pozitif ilişkide olduğu görülmektedir (Otway ve Vignoles, 2006). Miller ve Campell (2008), sıcaklık ve gözetme açısından yetersiz, psikolojik kontrol ve müdahaleci olma açısından ise aşırı olarak algılanan ebeveyn davranışlarının narsistik kişilik bozukluğu ile pozitif ilişkili olduğunu belirtirken, Horton, Bleau, ve Drwecki (2006), ebeveyn sıcaklığının hem sağlıklı hem de patolojik narsisizmle ilişkili olduğunu, aşırı kontrolcülüğün ise yalnızca patolojik narsisizm pozitif anlamlı bir ilişkisi olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde, Nguyen ve Shaw (2020) araştırmalarında, duygusal istismar ve ihmalin kırılğan narsisizmle, yalnızca duygusal ihmalin ise büyüklenmeci narsisizmle pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

1.3.8. Narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısı.

Narsistik kişilik özelliği ve mağduriyet algısı arasında bir ilişki olup olmadığını araştırma amacı dinamik öz-düzenleme işleme modeli (dynamic self-regulatory processing model) üzerinden kavramsallaştırılabilir. Bu modele göre, narsist bir kişinin benliği, sosyal alanda ortaya çıkan bilişsel ve duygusal içsel süreçler ile kişiler arası öz düzenleme stratejilerinin dinamik etkileşimi etrafında şekillenmektedir (Morf ve Rhodewalt, 2001). Narsistik özellikleri yüksek olan bireyler, diğerlerinin endişelerine ve ihtiyaçlarına karşı duyarsızdır, diğerlerini aşağıda görürler ve ilişkilerinde buna göre davranırlar. Bu davranışları, görkemli benliklerini sürdürmek için ihtiyaçları olan olumlu geri bildirimleri almalarını engeller, bu yüzden öz düzenleme çabaları genellikle ters teper (Morf ve Rhodewalt, 2001). Benliklerini

destekleyecek geri bildirimler alamama, ilişkilerdeki yüksek beklentilerinin tatmin edilememesi, ilişkilerindeki düşük performanslarının olumsuz etkilerini yumuşatma amacı narsistik özellikleri yüksek olan kişilerin kendilerini mağdur olarak algılamasına neden olabilir (McCullough ve ark., 2015).

Literatür incelendiğinde, narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısına yönelik oldukça az çalışma olduğu görülmektedir (McCullough ve ark., 2015). Narsisizmin, görkemli benlik imajını sürdürmekle, olumsuz geri bildirimlere karşı aşırı hassasiyetle ilişkili olması, narsistik kişilik özellikleri yüksek olan bireyin, kişilerarası ilişkilerinde mağdur olduğunu algılama eğilimini artırabilir. Çünkü kişi ilişkilerde deneyimlenen olumsuzlukları görkemli benlik algısı için ciddi bir tehdit olarak algılamaktadır (McCullough ve ark., 2015). Ayrıca, başarılarını daha da önemli bir hale getirmek ve diğerlerine karşı sömürücü ve agresif davranışlarını haklı çıkarmak için kendisini insanların kötü tutumlarının mağduru olarak gösterebilir (Buss ve Chiodo, 1991).

McCullough ve meslektaşları (2015), yaptıkları araştırmada, narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısı arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde, Armaly ve Enders (2021), çalışmalarında, hem kişilik özelliği olarak narsisizmin, hem de kolektif narsisizmin mağduriyet algısı ile ilişkisinin pozitif olduğunu ifade etmektedir. Karanlık üçlü kişilik özellikleri başlığı altında ele alınan narsisizm, Makyavelizm ve psikopati ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir araştırmada da, karanlık üçlü kişilik özelliklerinden olan narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir (Ok ve ark., 2020).

1.4. Stres Düzeyi

1.4.1. Stres ve algılanan stres kavramları.

Stres, kişinin iyi oluşuyla ilişkili, zarar verme potansiyeline sahip bir durum meydana geldiğinde ve kişi bu durumu ve sonuçlarını yönetmek için psikolojik, fizyolojik ve davranışsal bir çaba sergilediğinde ortaya çıkan işlemsel bir süreçtir (Salomon, 2013). Stres içsel veya dışsal durumlar aracılığıyla ortaya çıkarak kişinin duygusal, bilişsel, psikolojik ve sosyal fonksiyonlarını ve sahip olduğu denge halini zedeleme eğilimi gösterir (Budak, 2001). Kişi de, bozulan denge halini tekrar sağlamak amacıyla stres yaratan duruma karşı bilişsel, psikolojik ve fizyolojik tepkiler ortaya çıkarır (Folkman, 2013).

Stresi tanımlarken fizyolojik değişikliklere odaklanan Selye (1976) stresi, değişime neden olan bir duruma bedenin verdiği spesifik olmayan tepki olarak betimlemektedir. Stresli durumlarda bedenin ürettiği üç aşamalı tepkiyi “Genel Uyum Sendromu” olarak tanımlamıştır (Selye, 1976). Buna göre, organizma, strese karşı, “alarm, direnme/adaptasyon ve tükenme” olmak üzere üç aşamada kendini savunmaktadır. Alarm evresinde, merkezi sinir sistemi harekete geçer ve stres yaratan bir tetikleyici bedende hipofiz bezini ve sempatik sinir sistemini etkiler (Phillips, 2013). Direnme/adaptasyon evresinde yüksek düzeyde kortizol salgılanır. Tükenme evresinde ise adaptasyonda başarılı olunmazsa ve stres devamlılık gösterirse telafi edici mekanizmalar hasar görür. Bu sebepten, son evrede, bağışıklık sistemi baskılanır ve çeşitli fiziksel hastalıklar ortaya çıkabilir (Phillips, 2013).

Stresin bilişsel kısımlarına odaklanan ve onu kişisel değerlendirmelere bağlı olarak betimleyen Lazarus ve Folkman (1984) ise stresi, insan ve çevrenin karşılıklı etkileşiminde ortaya çıkan, kişinin uyumunu bozan ve kaynaklarını aşan, iyi oluşunu

tehlikeye atan olarak değerdendirilen bir çeşit ilişki olarak tanımlamaktadır. Lazarus, stres değerdendirmesini, “zarar/kayıp, tehdit ve başa çıkma” olmak üzere üç alt grupta ele almaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984). Zarar/kayıp aşamasında, kişi zarar görmüştür ve önemli bir kayıp yaşamıştır. Tehdit aşamasında, kişi henüz bir zarar deneyimlememiştir fakat bir kayıp n görmektedir. Bu kısımda kişi bir baş etme mekanizmasından faydalanarak n gördüğü tehdide karşı vereceği tepki üzerinde çalışmaktadır. Burada, fke, endişe, korku gibi negatif duygular deneyimlenmektedir. Başa ıkma aşamasında ise kullanılan başa çıkma mekanizmaları birey için olumlu sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir. Bu aşamada, kişi, heyecan, heves ve neşe gibi pozitif duygular deneyimler (Lazarus ve Folkman, 1984).

Lazarus ve Folkman’ın (1984) stres teorisine göre, değerdendirme süreci birincil ve ikincil değerdendirme başlıkları üzerinden ele alınmaktadır. Birincil değerdendirme birey zarar veya tehlike olasılığının değerdendirir. Bu aşama, durumsal faktörlere göre değişmektedir (Krohne, 2001). Bu faktörler arasında, tehdidin doğası, olayın tanıdık olması veya yeni deneyimlenmiş olması, meydana geliş şekli, olayın gerçekleştiği zaman ve olaya dair beklenen sonuca yönelik durumlar yer almaktadır (Basut, 2006). Ek olarak, kişinin kendisi ve çevresine, dünyaya dair inançları, değerdeleri, amaçları gibi bireysel faktörler de birincil değerdendirme aşamasını etkilemektedir (Folkman ve Lazarus, 1984). İkincil değerdendirme ise tehlike ile başa çıkma için kaynakların yeterli olup olmadığını değerdendirme olarak tanımlanır (Krohne, 2001). İkincil değerdendirmeyi etkileyen faktörler duruma bağlı faktörlerdir (Basut, 2006). Duruma bağlı faktörler arasında, yaşanan duruma aşinalık, belirsizlik derecesi ve sosyal desteğin var olup olmadığı bulunmaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984).

Her insan benzer olumsuz yaşam olaylarına maruz kalabilir ancak bu olumsuz olayların yarattığı etki kişiden kişiye değişmektedir (Phillips, 2013). Bireyin kişilik özellikleri, sahip olduğu başa çıkma kaynakları ve destekleyici bir çevreye sahip olup olmadığı stresin yarattığı etkiyi ve stresi değerlendirme sürecini etkilemektedir (Phillips, 2013). Algılanan stres, kişinin belli bir zaman diliminde deneyimlediği stres düzeyine dair duygu ve düşüncelerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Cohen ve ark., 1983). Algılanan strese dair yapılan çalışmalarda, stresin yeme bozuklukları, uyku problemleri (Schneiderman, Ironson ve Sieg, 2005), sosyal becerilerde düşüş (Segrin, Hanzal, Donnerstein, Taylor ve Domschke, 2007), olumsuz duygulanım, kaygı bozuklukları (Zvolensky, Goodie, Ruggiero, Black, Larkin ve Taylor, 2002) ve depresyon (Thimm, Wang, Waterloo, Eisemann ve Halvorsen, 2018) gibi pek çok değişkenle pozitif ilişkide olduğu, bu değişkenlerin ortaya çıkma riskini artırdığı görülmektedir.

1.4.2. Stres düzeyi ve algılanan ebeveyn tutumları.

Stres hem beyni hem de vücudu ilgilendiren öznel bir deneyimdir (McEwen, 2012). İnsanlar deneyimledikleri yaşam olayları, sahip oldukları kişilik özellikleri ve kaynaklar aracılığı ile stresli durumu değerlendirirler ve bu değerlendirmeler sonucunda çeşitli tepkiler geliştirirler (Phillips, 2013). Dolayısıyla, stres deneyiminde bireysel farklılıklar oldukça belirleyicidir (Kalia ve Knauf, 2020). Araştırmacılar, ebeveynlik tutumlarının kişilik özelliklerinin ve bireysel farklılıkların oluşumunda önemli bir rol oynadığını, dolayısıyla da insanların stres algısını etkileyen temel faktörlerden biri olduğunu belirtmektedir (Blondin ve ark., 2011). Çocuklukta maruz kalınan ebeveyn tutumları, ihmaller, çocuğun durumu değerlendirme veya başa çıkma becerisini aşmaktadır (Pechtel ve Pizzagalli, 2010). Bunun sonucunda da çocuk, stresle

başa çıkmasına yardımcı olacak, kısa veya uzun dönemli, işlevsel olmayan başa çıkma davranışları geliştirebilir (Dube, Anda, Felitti, Champman, Williamson ve Giles, 2001). Ayrıca, çocukluk deneyimleri yoğun stres ile ilişkili olan kişiler, yaşamlarında karşılaştıkları herhangi bir zorlanmayı stresör olarak görebilmekte ve daha yüksek düzeyde stres algılamaya meyilli hale gelmektedirler (Edwards, Anda, Felitti ve Dube, 2004). Geçmişlerinde, reddedici, soğuk, katı ebeveyn tutumları deneyimleyen kişilerin, yetişkinlikte daha fazla stres algılamaya meyilli olmaları durumu “stres oluşturma hipotezi” (the stress generation hypothesis) ile açıklanabilir (Hammett, Karney ve Bradbury, 2020). Stres oluşturma hipotezi, belirli kişilik örüntülerine, bilişsel ve kişilerarası yatkınlıklara sahip bireylerin stresli yaşam olayları üreteceklerini, dolayısıyla da algılanan stres seviyelerinin daha fazla olacağını öne sürmektedir (Harkness ve Washburn, 2016). Bu bağlamda, çocuk, temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı, duygusal açıdan doyurulmadığı, reddedildiği, ilgisiz kaldığı bir ortamda büyüdüğünde, çatışma, üzüntü, engellenmişlik gibi pek çok olumsuz duygu deneyimler ve bunlar da çocuğun ileride nevroitik bir kişilik örüntüsü geliştirerek daha yüksek düzeyde stres algılamaya yatkın hale gelmesine neden olur (Z. Baltaş ve A. Baltaş, 2016).

Literatürde, algılanan ebeveyn tutumları ve stres düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar değerlendirildiğinde, duygusal sıcaklığın olmadığı, reddediciliğin ve aşırı kontrolcülüğün, olumsuz ebeveyn tutumlarının olduğu bir aile ortamında yetişmenin yüksek düzeyde algılanan stresle ilişkisi olduğunu belirten pek çok çalışma olduğu görülmektedir (Gissandaner ve ark., 2022; Kalia ve Knauf, 2020; Santoro ve ark., 2020). Karatekin ve Ahluwalia (2016), olumsuz çocukluk deneyimleri, stres ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında,

çocukluklarında olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalan üniversite öğrencilerinin daha fazla stres algılamaya eğilimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde, başka bir çalışmada, olumsuz, destekleyici ve kabullenici olmaktan uzak, aşırı kontrolcü ebeveyn tutumlarının stresle başa çıkma yetisini etkilediği ve algılanan stres seviyesini artırdığı ifade edilmektedir (Sheffler, Piazza, Quinn, Sachs-Ericsson ve Stanley, 2019). Öte yandan, ebeveyn kabulüne, duygusal sıcaklığa odaklanan çalışmalar ise, duygusal sıcaklığın bireyler için ileride karşılaşılabilecekleri kaçınılmaz stresli yaşam olaylarıyla başa çıkmaları açısından destekleyici olduğunu ve bu stresli olayların getirdiği olumsuz duygulanımlara karşı koruyucu bir faktör olduğunu belirtmektedir (Greenberger ve Chen, 1996; Rohner ve Britner, 2002).

1.4.3. Stres düzeyi ve mağduriyet algısı.

Stres yaşantısına verilen en yaygın tepkiler kaygı, öfke ve üzüntü gibi duygulardır. Kişi stresle ve stresin yarattığı olumsuz duygularla başa çıkmak için çeşitli yöntemler kullanır, tepkiler geliştirir. Stresle başa çıkma çabasındaki amaç, stresli durumun yarattığı olumsuz sonuçları azaltmak, bunlardan korunmak olarak ifade edilmektedir (Cenkseven-Önder ve Utkan, 2018). Çeşitli yaşantılar ve deneyimler sonucu geliştirilen mağduriyet algısı da zorlu çatışma koşulları ve bu koşulların yarattığı stresle başa çıkmak açısından kişiye yardımcı olmaktadır (Bar-Tal ve ark., 2009; Coicaud, 2017). Kişi, mağduriyet algısı aracılığı ile içinde bulunduğu stresli durumun sorumluluğunu almaktan kaçınır, böylece stresli durumun yarattığı olumsuz duyguların da sorumluluğunu almaz ve duygularla yüzleşmek yerine bunları diğerlerine yansıtarak, duygularını hafifletebilir (Armaly ve Enders, 2021; Gabay ve ark., 2020). Ayrıca literatürde, mağduriyet algısının genellikle acı veren duygulara karşı bir savunma mekanizması olarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Berman, 2014).

Öte yandan, mağduriyet algısına sahip olan kişilerin daha fazla stres algılamaya eğilimi oldukları da ifade edilmektedir (Kets de Vries, 2014). Her insan olumsuz olaylara ve stresli durumlara maruz kalabilir ancak sağlıklı bir benlik algısına sahip olan birey stresle bir şekilde baş edebilir. Mağduriyet algısı ise bireyin baş etme becerisini engeller, kişinin hayata karşı her zaman olumsuz bakmasına ve en ufak aksiliği abartmasına sebep olur. Daha açık bir ifadeyle, mağduriyet algısı, karamsarlık, umutsuzluk gibi hislerle (Gollwitzer ve ark., 2015) ve işlerin hiçbir zaman iyi gitmeyeceğine, her şeyin benliğin aleyhine olduğuna dair düşüncelerle ilişkilidir (Goens, 2017). Bu nedenle kişi, çevreden gelen her uyarıyı, deneyimlediği her durumu olumsuz algılamaya, olumsuzluklara karşı aşırı uyarılmış bir halde olmaya eğilimlidir (Bar-Tal ve ark., 2009). Sonuç olarak, mağduriyet algısının beraberinde getirdiği bu olumsuz bakış açısı, deneyimlenen olumsuzluğu büyütme durumu da kişinin daha yüksek düzeyde stres algılamasına sebep olur (Kets de Vries, 2014).

1.4.4. Stres düzeyi ve narsistik kişilik özellikleri.

Herkes yaşamı boyunca stresli durumlar deneyimler ancak benzer stresli duruma maruz kalan her insan bu durumdan farklı seviyelerde etkilenir. Bireysel farklılıklar ve kişilik özellikleri algılanan stres seviyesinde, stresten etkilenme düzeyinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Kalia ve Knauf, 2020). Dolayısıyla, algılanan strese dair yapılan araştırmalarda, kişilik özelliklerine sıklıkla odaklanmaktadır (Kajonius ve Björkman, 2020). Narsisizm ve narsistik kişilik özelliklerine dair çalışmalar eski bir geçmişe sahip olsa da, narsisizm ve algılanan stresin ilişkisine dair araştırmaların tarihi nispeten daha yenidir (Coleman, Pincus ve Smyth, 2018). Çalışmalarda, narsistik kişilik özelliklerinin algılanan stresle ilişkisine dair farklı sonuçlar olduğu ifade edilmektedir (Coleman, ve ark., 2018; Miller,

Campbell ve Pilkonis, 2007). Narsistik kişilik özellikleri ve algılanan stres ilişkisine dair araştırmalar incelendiğinde, kırılğan narsisizm ile algılanan stres arasında pozitif, büyüklenmeci narsisizm ve algılanan stres arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir (Kajonius ve Björkman, 2020; Ng, Cheung ve Tam, 2014; Papageorgiou ve ark., 2019). Öte yandan, Besser ve Zeigler-Hill (2011), narsisizmin her iki alt türünün de algılanan stresle pozitif ilişkili olduğunu belirtmekte ve bunu patolojik narsisizmi olan kişilerin yaşam olaylarını, olmayanlara göre, daha olumsuz değerlendirmeye eğiliminde olmaları ile açıklamaktadırlar.

Narsisizm ve algılanan stres ilişkisinin, kişilik özellikleri ve benlik algısı gibi değişkenlerle, kişiler arası reddedilme, eleştiri, başarısızlık gibi farklı stres türleri üzerinden kavramsallaştırılabileceği belirtilmektedir (Coleman ve ark., 2018). Kişilik özellikleri ve algılanan stres arasındaki ilişki incelendiğinde, nevroklikliğin algılanan stresle pozitif yönde güçlü bir ilişkisi olduğu görülmektedir (Ebstrup, Eplov, Pisinger ve Jorgensen, 2011; Miller ve ark., 2011). Bu bağlamda, nevroklikliğin kırılğan narsisizmle pozitif (Miller ve ark., 2017), büyüklenmeci narsisizmle negatif ilişkide olması dolayısıyla kırılğan narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireylerin, büyüklenmeci alt tip özelliklerine sahip bireylere göre günlük yaşamlarında daha yüksek düzeyde stres algıladıkları belirtilmektedir (Miller ve Maples, 2011).

Gelişiminde ebeveyn tutumlarının oldukça belirleyici olduğu benlik algısı kavramı da, bireyin algıladığı stres seviyesini önemli ölçüde etkilemektedir (Wong, Dirghangi ve Hart, 2018). Duygusal sıcaklığın ve kabulün olduğu bir aile ortamında büyüyen çocuklar, ilgisiz ve reddedici tutumların, zorlayıcı bir kontrolün bulunduğu bir aile ortamında büyüyen çocuklara göre daha sağlıklı bir benlik algısı geliştirirler (Calafat, García, Juan, Becona ve Fernández-Hermida, 2014). Benzer biçimde, Kohut

da, ebeveynin çocuğa sıcaklık ve ilgi göstermesinin, ihtiyaçlarına eşlik etmesinin sağlıklı bir benlik gelişimi için önemli olduğunu ve bunların gerçekleştirilmediğı bir aile ortamında yetişen çocuğun aşırı değerli veya değersiz, sağlıklı bir benlik algısı ve narsistik bir patoloji geliştireceğini belirtmiştir (akt., Mclean, 2007; akt., Stevens, Pfof ve Skelly, 1984). Bununla bağlantılı olarak, yapılan çalışmalarda, narsistik kişilik özelliklerinin sağlıklı benlik algısı ile pozitif ilişkide olduğu (Farzand, Çerkez ve Baysen, 2021), sağlıklı benlik algısının da algılanan stres seviyesini artırdığı görülmüştür (Ritchie, Sedikides, Wildschut, Arndt ve Gidron, 2011).

Kırılgan narsisizmin eleştiriye ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlılıkla karakterize olması (Weiss ve Huppert, 2021), bu alt tipin özelliklerine sahip kişilerin ilişkilerde karşılaştıkları çoğı davranışı bir tehdit olarak değerlendirmeleri ve yüksek düzeyde stres algılamaya eğilimli olmaları ile sonuçlanabilir (Besser ve Priel, 2010; Levy ve ark., 2012). Açık bir büyüklenmecilik, abartılmış bir kendilik algısı ve dışa dönüklük ile ilişkili olan büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerine sahip bireyler ise eleştiriye ve reddedilmeye karşı küçümseme, kendini yüceltme gibi tepkiler geliştirmektedirler (Sekowski, Subramanian ve Żemojtel-Piotrowska, 2021). Bu tepkiler de, bireylerin ilişkilerinde daha az düzeyde stres algılamalarına yol açabilir (Levy, Chauhan, Clarkin ve Wasserman, 2009). İlişkilerde algılanan stres seviyesindeki bu farklılaşmaya karşın, Coleman ve meslektaşları (2018), hem kırılgan hem de büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin, benlik algılarına yönelik bir tehditle karşılaştıklarında veya rekabetçi görevlerle karşı karşıya kaldıklarında algıladıkları stres seviyelerinde büyük bir artış olduğunu belirtmektedir.

1.5. Araştırmanın Önemi

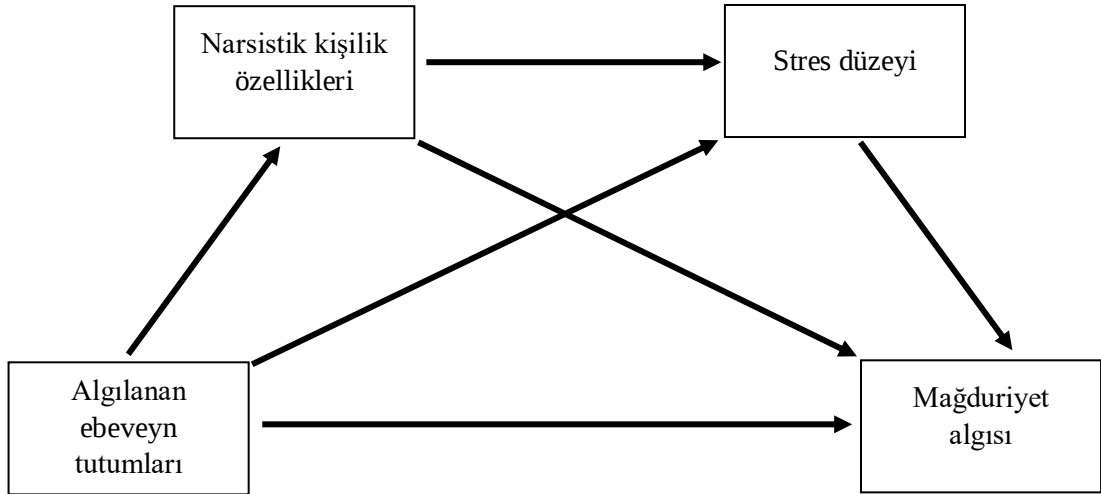
Çocuğun, büyürken bakım verenleri aracılığıyla deneyimlediği davranışlar ve yaşam olayları karakterinde, davranışlarında, ilişkilenme biçiminde pek çok açıdan kendini göstermektedir. Başka bir deyişle, kişinin, çocukken deneyimlediği ebeveyn tutumları ve yaşantılar, bireyin kişilik özelliklerinin oluşumunu önemli derecede etkilemektedir. Çalışmada, ebeveyn tutumlarının ve ebeveyn tutumları ile bağlantılı olabilecek, narsistik kişilik özellikleri, stres düzeyi ve mağduriyet algısı kavramları incelenmiştir. Bireyin kendini mağdur olarak görmesi, göstermesi olarak ifade edilen mağduriyet algısı aile ve arkadaşlık ilişkileri, romantik ilişkiler gibi pek çok ilişkide; iş yaşamı, eğitim hayatı, gündelik yaşantılar ve sosyal medya gibi birçok bağlamda bilinçli veya bilinçdışı bir biçimde kendini gösterebilmektedir. Bununla birlikte, kişiler stresli durumlarla karşılaştıklarında, mağduriyet algısını bir başa çıkma aracı olarak kullanabilmekte, stresli durumun getirdiği olumsuz duygulanımları hafifletmeyi amaçlayabilmektedirler (Zur, 2008). Literatür incelendiğinde, mağduriyet algısı kavramının nadir çalışıldığı, çoğunlukla da sosyal psikoloji alanında ele alındığı görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmanın amaçlarından biri, mağduriyet algısı kavramını klinik psikoloji literatüründe ele almak, bu kavramı tanımlamak ve tanıtmak; mağduriyet algısını nicel bir veri tabanı ile inceleyip, çeşitli demografik değişkenlerin ve çalışmada ele alınan ebeveyn tutumları, narsistik kişilik özellikleri ve stres algılama düzeyi değişkenlerinin mağduriyet algısı üzerindeki etkisini araştırmaktır.

Literatürde ebeveyn tutumları, narsistik kişilik özellikleri ve stres algılama düzeyi üzerine pek çok çalışma olsa da, özellikle narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısına yönelik, uluslararası alan yazında az çalışmaya rastlanırken,

Türkiye’de bu değişkenleri birlikte ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tez çalışmasının, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi de inceleyecek olmasından dolayı hem narsisizm literatürüne hem de mağduriyet algısına yönelik çalışmalara katkısı olacağı, narsisizmin farklı bir bakış açısı ile de çalışılması adına destekleyici olacağı düşünülmektedir.

Özetle, araştırmanın amacı, algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı rolünü incelemektir. Literatüre katkısına ek olarak bu çalışmanın, ebeveyn tutumlarının yetişkinlikteki yansımalarını görmeye, bu tutumların ileriki deneyimlere etkisini anlamaya katkı sağlayacağı ve bireylerin mağduriyet algısının hangi durumlarda ortaya çıkacağını fark etmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın modeli Şekil 1.’de gösterilmiştir.

Şekil 1. *Seri Aracı Analiz Modeli*

1.6. Araştırmanın Hipotezleri

Üç alt boyuttan oluşan Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği’nin bir alt boyutu olumlu (duygusal sıcaklık), diğer iki alt boyutu olumsuz (aşırı koruyuculuk, reddecilik) tutumları ölçtüğü için ebeveyn tutumları toplum puan üzerinden

incelenmek yerine bu üç alt boyut üzerinden ayrı ayrı incelenmektedir (Dirik ve ark., 2015).

1. Algılanan ebeveyn tutumları kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısını yordar.

1.a. Algılanan ebeveyn tutumları ölçeğinin alt boyutu olan duygusal sıcaklığın yokluğu, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordar.

1.b. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordar.

1.c. Reddedici ebeveyn tutumu, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordar.

2. Algılanan ebeveyn tutumları, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısını yordar.

2.a. Algılanan ebeveyn tutumlarından olan duygusal sıcaklığın yokluğu, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordar.

2.b. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordar.

2.c. Reddedici ebeveyn tutumu, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordar.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemini 18-40 yaş aralığındaki ($M = 26.80$, $SD = 4.644$) 291 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklem yöntemi olarak amaca uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanılmış ve gönüllülük esas alınmıştır. Kullanılan örneklem yöntemi aracılığı ile katılımcılara ulaşma aşamasında erişilebilirliğin yüksek olması hedeflenmiş ve katılımcılar çalışmaya çevrimiçi yollar ile katılmıştır. Ölçeklerde çok sayıda boş madde bırakan 82 katılımcı ile; demografik formda son 6 ayda psikiyatrik tanı aldığını belirten 8 katılımcı, ölçeklere verdikleri cevapların etkilenebileceği düşünülerek, analize dahil edilmemiştir. Ayrıca demografik formda ebeveynini 6 aylıkken ve 5 yaşındayken kaybettiğini belirten 2 kişinin verileri de, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği'nde sağlıklı cevaplar veremeyecekleri varsayılarak çıkarılmıştır. Örneklemdeki kişilerin %63'ü cinsiyetlerini kadın ($n = 184$) olarak, % 36'sı ($n = 104$) erkek olarak, %0.7'si ikili cinsiyet sistemi dışında ($n = 2$) olarak tanımlamış, %0.3'ü ($n = 1$) de cinsiyetini belirtmek istememiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine dair bilgiler Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (N =291)

Değişkenler	N	%
Yaş Grubu		
18-23	57	19.6
24-29	170	58.4
30-35	40	13.7
36-40	24	8.2
Cinsiyet		
Kadın	184	63.2
Erkek	104	35.7
İkili cinsiyet dışında	2	0.7
Belirtmek istemiyor	1	0.3
Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	2	0.7
Lise	23	7.9
Üniversite	177	60.8
Lisansüstü	89	30.6
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	229	78.7
Çalışmıyor	62	21.3
Kimle Yaşadığı		
Yalnız	36	12.4
Aile (anne/baba/akraba)	161	55.3
Eşi/çocukları	61	21.1
Arkadaşları	22	7.6
Partneri	6	2.1
Diğer	5	1.7
Kardeş durumu		
Var	257	88.3
Yok	34	11.7
Psikiyatrik Tanı		
Evet	26	8.9
Hayır	265	91.1
Psikiyatrik Destek Süresi		
< 6 ay	9	3.1
6 ay – 1 yıl	7	2.4
> 1 yıl	16	5.5

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Aydınlatılmış Onam Formu, Demografik Bilgi Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Narsistik Kişilik Envanteri, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği, Algılanan Stres Ölçeği ve Algılanan Mağduriyet Ölçeği kullanılmıştır.

2.2.1 Demografik bilgi formu.

Araştırmacı tarafından hazırlanan form, katılımcıların temel kişisel bilgilerini edinmek amacıyla kullanılmıştır (Bkz., Ek A). Bu formda, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olunduğı, kiminle yaşandığı, anne ve babanın hayatta olup olmadığı, çocukluk döneminde bakımı büyük ölçüde kimin üstlendiğı, algılanan gelir düzeyi, hayatın büyük bölümünde yaşanan yer, son altı ayda alınmış psikiyatrik tanı ve şu anda psikiyatrik/psikolojik bir destek alınıp alınmadığı ile ilgili sorulara yer verilmiştir.

2.2.2. Kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları ölçeğı-çocuk formu (KAET-Ç).

Arrindell ve meslektaşları (1999) tarafından geliştirilen Short Egna Minnen Barndoms Uppfostran (S-EMBU/Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğı-Çocuk Formu/KAET-Ç), yetişkinlerin çocukken anne ve babalarının kendilerine yönelik davranışlarına dair algılamalarını incelemekte ve 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, ebeveyn tutumları anne ve baba için ayrı olarak 4'lü derecelendirme ile (1 = hayır, hiçbir zaman, 4 = evet, çoğu zaman) değerlendirilmektedir. Ölçek, reddedici, aşırı korumacı tutumlar ve duygusal sıcaklık olmak üzere üç temel alt boyuttan oluşmaktadır (Dirik ve ark., 2015). Bu üç alt boyutun toplanması ile hesaplanan ölçekte, duygusal sıcaklık boyutu anne ve babanın destekleyen, değer gösteren ve

kabul eden davranışlarını kapsar. Aşırı korumacı boyut ise ebeveynlerin, çocuğun güvende olduğuna dair endişeli yaklaşımlarını, çocuktan yüksek beklentilerini ve katı kuralları içerirken, reddedicilik boyutu düşmanca, eleştirel, istismar edici ve yargılayıcı tutumlara dair maddeleri kapsamaktadır (Duymaz-Sidal, 2018). Hem anne hem de baba için; duygusal sıcaklık alt boyutu 2, 6, 9, 12, 14, 19 ve 23 maddeleri, aşırı koruyuculuk alt boyutu 3, 5, 8, 10, 11, 17,18, 20 ve 22. maddeleri ve reddedicilik alt boyutu da 1, 4, 7, 13, 15, 16 ve 21. maddeleri kapsamaktadır ve yalnızca 17. madde tersten puanlanmaktadır (Dirik ve ark., 2015).

S-EMBU, Karancı ve meslektaşları tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (2015). Ölçeğe dair yapılan daha sonraki çalışmalar, orijinal ölçekte olduğu gibi, hem anne hem de baba için aynı üç faktörü işaret etmiştir (Duymaz-Sidal, 2018). Anneler için duygusal sıcaklık, aşırı koruma ve reddetme iç tutarlılığı alfa katsayıları sırasıyla .79, .73 ve .71; babalar için ise yine sırasıyla .75, .72 ve .64 olarak bulunmuştur (Dirik ve ark., 2015). Mevcut çalışmada ise anneler için duygusal sıcaklık, aşırı koruma ve reddetme iç tutarlılığı sırasıyla .85, .74 ve .83 babalar için yine sırasıyla .86, .70 ve .80 olarak bulunmuştur. Kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları ölçeği-çocuk formu Ek B'de sunulmuştur.

2.2.3. Narsistik kişilik envanteri (NKE).

Narsistik Kişilik Envanteri (NKE/Narcissistic Personality Inventory/NPI), Raskin ve Hall (1979) tarafından geliştirilmiş, büyüklenmeci ya da açık narsistik kişilik özelliklerini tanımlamak için kullanılan bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçekte yer alan maddelerden biri narsisizmle uyumlu, diğeri uyumsuz olacak şekilde iki yönlüdür ve bireyler kendilerine uygun olan maddeyi seçebilmektedir. Başlangıçta 220 maddeden oluşan NKE, yapılan madde ve faktör analizleri sonucunda bazı ifadelerin

mevcut ölçekten çıkarılmasıyla 40 (NKE-40) soru olacak şekilde güncellenmiştir (Raskin ve Hall, 1988). Ölçek 7 alt boyuta ait ifadeler içermektedir. Bu alt boyutlar; üstünlük, sömürücülük, otorite, kendine yeterlilik, kendini beğenme, hak iddia etme ve teşhirciliktir (Atay, 2009).

Ames, Rose ve Anderson (2006), NKE ölçeğini 16 maddeden oluşacak şekilde (NKE-16) yeniden düzenlemişlerdir. Ölçeğin, NKE-40 ölçeği ile güçlü bir biçimde ilişkili olduğu görülmüştür ($r = .90$). Yapılan çalışmalarda, ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .65 ile .72 arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar, ölçeğin test-yeniden test güvenirliğini 5 haftalık bir zaman aralığı ile incelemiş ve test-yeniden test katsayısını .85 olarak bulmuşlardır. Ayrıca, ölçeğin örtüşürücü (covergent), ayırıştırıcı (divergent) ve ön kestirim (predictive) geçerliliği de incelenmiş ve tatmin edici sonuçlara ulaşılmıştır (Ames ve ark., 2006).

NKE-16 ölçeği, Atay tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (2009). Ölçek, ilk olarak bir pilot çalışma ile test edilmiş ve iç tutarlılık katsayısı .57 olarak bulunmuştur. İkinci bir çalışma ile ölçekte yer alan her bir ifadenin ölçekle korelasyonu incelenerek, ölçeğe anlamlı bir katkı sağlamadığı görülen 4 madde değiştirilmiştir. Bunun sonucunda da, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .62'ye yükselmiştir. Ek olarak, Türkçe'ye uyarlanan NKE-16'nın faktör analizi sonucunun orijinal ölçekle uyumlu olduğu görülmüştür (Atay, 2009). Mevcut araştırmada NKE-16 ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Narsistik kişilik envanteri Ek C'de sunulmuştur.

2.2.4. Aşırı duyarlı narsisizm ölçeği (ADNÖ).

Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (ADNÖ/Hypersensitive Narcissism Scale/HSNS), Hendin ve Cheek (1997) tarafından kırılğan veya gizil narsistik kişilik özelliklerini değerlendirmek amacıyla oluşturulan bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçeğin

on maddesi, Murray'in Narsisizm Ölçeği'nden (1938) türetilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipinden oluşmaktadır (1 = hiç tanımlamıyor, 5 = oldukça tanımlıyor). Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek düzeyde kırılan narsistik kişilik özellikleri ile ilişkilidir. Ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .63 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla ADNÖ ile Beş Faktör Kişilik Envanteri (BFKE) arasındaki ilişkiye bakılmış ve dışa dönüklük ($r = -.28$), uyumluluk ($r = -.44$), deneyime açıklık ($r = .18$) ve nevrotiklik ($r = -.51$) alanları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ük, 2020).

ADNÖ, Şengül, Ünal, Akça, Canbolat, Denizci ve Baştuğ (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Faktör analizi uygulanarak ilişkisiz olduğu bulunan 2 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin revize edilmiş hali 8 madde içermektedir ve iç tutarlılık kat sayısı .66 olarak bulunmuştur. Uygulanan faktör analizi, ölçeğin “aşırı duyarlılık” olarak isimlendirilen tek bir faktörden oluştuğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerliliğini değerlendirmek için, ADNÖ ile Narsistik Kişilik Envanteri (NKE) karşılaştırılmış ve aralarında bir ilişki olmadığı görülmüştür (Şengül ve ark., 2015). Mevcut çalışmada ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .61 olarak bulunmuştur. Aşırı duyarlı narsisizm ölçeği Ek D'de sunulmuştur.

2.2.5. Algılanan stres ölçeği (ASÖ).

Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ/Perceived Stress Scale/PSS) Cohen ve meslektaşları (1983) tarafından geliştirilmiştir. Kişinin yaşamındaki durumları ne derecede stresli algıladığını anlamak için oluşturulan ASÖ 14 maddeden oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Maddeler 5'li Likert tipi (0 = Hiç, 4 = Çok sık) ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Olumlu ifade içeren 7 madde (4,5,6,7,9,10,13) tersten puanlanmaktadır. 14 maddelik uzun formu dışında, 10 ve 4 maddeden oluşan iki formu

daha bulunmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan bireyin stres algısının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Araştırmacılar, ölçeğin iç tutarlılık kat sayısını test etmek için üç örneklemden yararlanmışlar ve ölçeğin iç tutarlılık kat sayısını her bir örneklem grubu için sırasıyla .84, .85 ve .86 olarak bulmuşlardır. Araştırmacılar, ölçeğin test-yeniden test güvenirliğini sınamak için 2 gün ve 6 haftalık aralar kullanmışlardır. 2 gün için ölçeğin test-yeniden test korelasyonu .85, 6 hafta için ise .55 olarak bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin önemli ölçüde ön kestirim ve eş zamanlı geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cohen ve ark., 1983).

ASÖ, Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. ASÖ-14'ün Türkçe versiyonunun iç tutarlılık kat sayısı, orijinal versiyonuna benzer olarak, .84 olarak bulunmuştur. Araştırmacılar, 4 haftalık süre içerisinde ölçeğin test-yeniden test güvenirliğini incelemiş ve test-yeniden test güvenirliğini .87 olarak bulmuşlardır. Eskin ve meslektaşları (2013), ölçeğin eş zamanlı geçerliliğini sınamak için, ASÖ ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Hayat Doyumu Ölçeği, Yaşam Olayları Listesi, Beck Depresyon Envanteri ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği arasındaki korelasyonu incelemişlerdir. ASÖ'nün, olumsuz yaşam olayları ve depresyon ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkide olduğu sonucuna ulaşılırken, hayat doyumu, benlik saygısı ve arkadaşlar ile aile tarafından algılanan sosyal destek arasında ise anlamlı ve negatif yönde ilişkide olduğu görülmüştür. Faktör analizi aracılığıyla, ASÖ-14 stres/rahatsızlık algısı ve yetersiz özyeterlik algısı olmak üzere iki faktör üzerinde toplanmıştır (Eskin ve ark., 2013). Mevcut araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .53 olarak bulunmuştur. Algılanan stres ölçeği Ek E'de sunulmuştur.

2.2.6. Algılanan mağduriyet ölçeği (AMÖ).

Algılanan Mağduriyet Ölçeği (AMÖ/Perceived Victimization Scale/PVS), iş yerinde çalışanların mağduriyet düzeylerini incelemek amacıyla, Aquino ve meslektaşları (1999) tarafından oluşturulan 8 maddeli bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçek, doğrudan mağduriyet davranışları ve dolaylı mağduriyet davranışları şeklinde iki boyuttan oluşmaktadır. Her bir boyut 4 madde içermektedir. İlk 4 madde doğrudan mağduriyet algısını, son 4 madde de dolaylı mağduriyet algısını ölçmektedir. Doğrudan mağduriyet boyutunun güvenirlik kat sayısı .76, dolaylı mağduriyet boyutunun güvenirlik kat sayısı ise 0.81 şeklindedir (Aquino ve ark., 1999).

Algılanan Mağduriyet Ölçeği, Ülbeği, Özgen ve Özgen (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ülbeği ve meslektaşları ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliliğini test etmek amacıyla 357 kişilik bir örnekleme çalışmışlar ve verileri analiz etmek adına açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve iç tutarlılık analizlerinden faydalanmışlardır. Çalışmanın sonucunda, ölçeğin güvenirlik kat sayısı .92 olarak bulunmuş ve Türkçe versiyonunun güvenilir ve geçerli olduğu görülmüştür (Ülbeği ve ark., 2014). Mevcut araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Algılanan mağduriyet ölçeği Ek F'de sunulmuştur.

2.3. İşlem

Öncelikle, araştırmanın yürütülebilmesi için Acıbadem Üniversitesi Etik Komisyonu'na başvurarak gerekli etik izinler alındı. Etik izinden sonra veri toplama süreci başlatıldı. Ekim 2021' başlayan bu süreç Ocak 2022'de tamamlandı. Toplamda 291 katılımcıya ulaşılan bu çalışmada veriler çevrimiçi olarak toplandı.

İlk aşamada, katılımcılara Aydınlatılmış Onam Formu sunuldu. Bu formda, araştırmanın konusu, katılımın gönüllük esasına dayalı olduğu, katılımın yaklaşık ne

kadar süreceği, elde edilen verilerin gizli tutulacağı, yalnızca bilimsel çalışmalar için kullanılacağı ve rahatsızlık duyulması halinde katılımın sonlandırılabilceği belirtildi. Araştırmaya gönüllü olarak katılmak istediğini belirten kişilere, Aydınlatılmış Onam Formundan sonra ilk olarak yaşları soruldu. Araştırmada 18-40 yaş aralığında olan bireylerle çalışılması hedeflendiği için yaşları bu aralık dışında kalan kişilerin, sistem tarafından aldıkları bir mesajla, katılımları sonlandırıldı. Sistem üzerinden araştırmacı tarafından yapılan bu ayarlamayla; etik sorumluluk gereği, yaşı dolayısıyla verileri kullanılmayacak katılımcıların zamanlarını almamak ve onları yormamak amaçlandı. Yaşları hedeflenen aralıkta olan katılımcılara daha sonra sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, Narsistik Kişilik Envanteri, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği, Algılanan Stres Ölçeği ve Algılanan Mağduriyet Ölçeği sunuldu. Bu ölçekler, tüm katılımcılara aynı sırayla olacak biçimde gösterildi.

Algılanan Mağduriyet Ölçeği'ndeki maddelerin araştırma amacına göre düzenlenebildiğinin görülmesi üzerine, bu çalışma için, tüm maddelerin başına "okulda/çalıştığım yerde/bulduğum ortamda" ibaresi eklenmiştir. Çalışanların algıladığı mağduriyeti ölçmek amacıyla tasarlanmış olan bu ölçeğin, araştırma amacına ve katılımcı kitlesine uygun olması nedeniyle böyle bir ekleme yapılmıştır.

Araştırma, ölçeklerin www.qualtrics.com internet sitesi üzerinden çevrimiçi ortama aktarılması ile hazırlandı. Bu site aracılığı ile oluşturulan bağlantı linki, çeşitli sosyal medya platformları ve e-posta yolu ile katılımcılara ulaştırıldı. Katılımcıların çalışmayı tamamlaması yaklaşık 15 dakika kadar sürdü ve çalışma boyu herhangi bir aşamada katılımcılardan kişisel bilgileri istenmedi.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel analizinde IBM SPSS 23 programı kullanılmıştır. Korelasyonel analiz yoluyla yürütülen çalışmada öncelikle değişkenlerin incelenmesi için betimsel istatistikten faydalanılmıştır. Ardından, değişkenler arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi yoluyla incelenmiştir. Çalışmanın yordanan değişkeni olan, mağduriyet algısının, belirli demografik değişkenlerin açısından farklılaşıp farklılaşmadığını görmek amacıyla bağımsız örneklemeler için t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırmanın temel hipotezi olan, algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide narsistik kişilik özellikleri ile stres düzeyinin aracı rolünü incelemek için ise seri aracı analizinden (PROCESS Model 6) faydalanılmıştır (Hayes, 2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın hipotezlerini sınamak için kullanılacak analizleri belirlemek amacıyla öncelikle verilerin istatistiksel yöntemlere uygunluğuna bakılmıştır. Sonrasında, demografik özelliklere dair bulgular ve araştırma verileri ile ilgili analiz sonuçları bulunmaktadır. Elde edilen veriler SPSS 23.0 programı ile analiz edilmiştir.

3.1. Nicel Verilerin İstatistiksel Yöntemlere Uygunluğu

Çalışmada parametrik testlerin kullanılabilmesi amacıyla ölçümlerin normallik testlerine bakılmış ve Kolmogorov-Smirnov normal dağılım analizine göre ölçümlerin normal dağılıma uygun olmadığı görülmüştür ($p < .05$). Bunun üzerine değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiştir. Değişkenlerin basıklık ve çarpıklık kat sayılarının ± 2 değerleri arasında olduğu görülmüş ve bu değişkenlerin dağılımı normal kabul edilmiştir (George & Mallery, 2016).

3.2. Betimleyici İstatistik

Bu bölüm, Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Narsistik Kişilik Envanteri, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği, Algılanan Stres Ölçeği ve Algılanan Mağduriyet Ölçeği ile ilgili sonuçları kapsamaktadır. Öncelikle, tüm ölçeklerin toplam puanları yazarlar tarafından belirtildiği şekilde hesaplanmış ve her değişken için ölçeklerin betimleyici istatistikleri incelenmiştir. Değişkenlerin ölçek puanları için minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma sonuçları Tablo 2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ölçümlerin Betimleyici İstatistikleri

		Min	Maks	Ort	SS
Algılanan Ebeveyn Tutumları					
Anne	Duygusal sıcaklık	1	4	2.791	0.652
	Aşırı koruyuculuk	1	3.89	2.162	0.614
	Reddedicilik	1	4	1.399	0.521
Baba	Duygusal sıcaklık	1	4	2.535	0.732
	Aşırı koruyuculuk	1	3.78	2.015	0.590
	Reddedicilik	1	4	1.380	0.478
Narsistik Kişilik Envanteri		0	1	0.35	0.196
Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği		1.51	4.38	2.811	0.555
Algılanan Stres Ölçeği		0.86	3.51	2.152	0.569
Algılanan Mağduriyet Ölçeği		1	5	1.737	0.865
Doğrudan Mağduriyet		1	5	1.725	0.868
Dolaylı Mağduriyet		1	5	1.748	1.002

3.3. Korelasyon Analizi

Algılanan ebeveyn tutumları, mağduriyet algısı, narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Ölçeklerin ve alt ölçeklerin birbiriyle olan korelasyonları Tablo 3.'te gösterilmiştir.

Katılımcıların Mağduriyet Algısı Ölçeğinden aldıkları puanlarla, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeğinden ($r = .180$; $p < 0.01$) ve Algılanan Stres Ölçeğinden ($r = .253$, $p < 0.01$) aldıkları puanlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Katılımcıların, Algılanan Doğrudan Mağduriyet alt ölçeğinden aldıkları puanlarla, Algılanan Ebeveyn Tutumları (AET) Ölçeğinin alt boyutu olan Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumları ölçümünden ($r = .118, p < 0.05$), Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeğinden ($r = .213, p < 0.01$) ve Algılanan Stres Ölçeğinden ($r = .241, p < 0.01$) aldıkları puanlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Algılanan Dolaylı Mağduriyet alt ölçeğinden alınan puanlar ile Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeğinden ($r = .127, p < 0.05$) ve Algılanan Stres Ölçeğinden ($r = .228, p < 0.01$) alınan puanlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

AET-Duygusal Sıcaklık alt ölçeği ile Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği ($r = -.196, p < 0.01$) ve Algılanan Stres Ölçeği ($r = -.225, p < 0.01$) arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülürken; AET-Aşırı Koruyuculuk alt ölçeği ile Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği ($r = .234, p < 0.01$) ve Algılanan Stres Ölçeği ($r = .212, p < 0.01$) arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. AET-Reddedicilik alt ölçeğinden alınan puanlar ile Narsistik Kişilik Envanterinden ($r = .134, p < 0.05$), Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeğinden ($r = .312, p < 0.01$) ve Algılanan Stres Ölçeğinden ($r = .254, p < 0.01$) alınan puanlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Algılanan Stres Ölçeğinden ($r = .321, p < 0.01$) aldıkları puanlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 3. Ölçeklerin ve Alt Ölçeklerin Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Mağduriyet Algısı	1								
2. Doğrudan Mağduriyet Algısı	.912**	1							
3. Dolaylı Mağduriyet Algısı	.935**	.708**	1						
4. AET-Duygusal Sıcaklık	-.050	-.083	-.014	1					
5. AET-Aşırı Koruyuculuk	.107	.118*	.083	-.246**	1				
6. AET-Reddedicilik	.079	.104	.047	-.566**	.519**	1			
7. Narsistik Kişilik Envanteri	-.031	-.032	-.026	.065	.036	.134*	1		
8. Aşırı Duyarlı Narsizm	.180**	.213**	.127*	-.196**	.234**	.312**	.237**	1	
9. Algılanan Stres	.253**	.241**	.228**	-.225**	.212**	.254**	-.035	.321**	1

* $p < .05$, ** $p < .01$. AET: Algılanan Ebeveyn Tutumları

3.4. Mağduriyet Algısının Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi

Çalışmanın yordanan değişkeni olan mağduriyet algısı puanlarının cinsiyet ve yaş açısından değerlendirilmesi amacıyla bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. Katılımcıların yaşları 18-25 ve 26-40 olarak iki gruba ayrılarak analize dahil edilmiştir. Değişken, ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyi, yaşamın büyük çoğunluğunun geçtiği yer, eğitim seviyesi ve çalışıp çalışmama durumu açısından da incelenmiştir.

Mağduriyet algısının cinsiyet açısından değişiklik gösterip göstermediğini görmek için öncelikle cinsiyetini “ikili cinsiyet sistemi dışında” olarak tanımlayan 2 kişi ile “diğer” olarak tanımlayan 1 kişi, sayı azlığı nedeniyle analizden çıkarılmıştır. Ardından, yürütülen analiz sonucunda, kadınların ortalaması ile (Ort. = 1.764) erkeklerin ortalaması (Ort. = 1.682) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir [$t_{(286)} = 0.779$, $p = 0.437$]. Sonuçlar Tablo 4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4. *Mağduriyet Algısının Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları*

Ölçüm	Cinsiyet	N	Ort.	S	sd	t	p
Mağduriyet Algısı	Kadın	184	1.764	0.834	286	0.779	0.437
	Erkek	104	1.682	0.905			

Mağduriyet algısının yaş grupları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için uygulanan analiz sonucunda ise, 18-25 yaş grubunun ortalaması ile (Ort. = 1.745), 26-40 yaş grubunun ortalaması (Ort. = 1.729) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır [$t_{(289)} = 0.156$, $p = 0.876$]. Analiz sonuçları Tablo 5.’te gösterilmiştir.

Tablo 5. *Mağduriyet Algısının Yaş Değişkeni Bağlamında Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları*

Ölçüm	Yaş Grubu	N	Ort.	S	sd	t	p
Mağduriyet Algısı	18-25	138	1.745	0.891	289	0.156	0.876
	26-40	153	1.729	0.843			

Katılımcı profili çıkarmak amacıyla yapılan incelemeler sonucunda, katılımcıların yarısından fazlasının orta ekonomik düzeyde bir ailede yetiştikleri, büyük çoğunluğunun yaşamının büyük şehirde geçtiği, yarısından fazlasının üniversite öğrencisi veya mezunu olduğu ve şu an hali hazırda meslek sahibi oldukları görülmüştür. Dolayısıyla da, cinsiyet ve yaş değişkeninde olduğu gibi, bu demografik değişkenler açısından da mağduriyet algısının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.5. Seri Aracı Değişken Analizi

Bu bölümde, algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü aracı değişken analizi (PROCESS) kullanılarak incelenmiştir (Hayes, 2022). Analiz için seri çoklu aracılık modeli (Model 6) kullanılmıştır. Algılanan ebeveyn tutumları (duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik) yordayıcı değişken olarak, mağduriyet algısı yordanan değişken olarak analize dahil edilmiş; aracı değişkenler olarak da sırasıyla narsistik kişilik özellikleri (büyüklenmeci ve kırılğan alt boyut) ve stres düzeyi eklenmiştir. Aracı değişkenlerin etkisinin anlamlılığı 5000 bootstrap ve %95 güven aralığı ile incelenmiştir. Aracı değişkenlerin etkisi altı farklı model oluşturularak araştırılmıştır.

3.5.1. Kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulgular.

İlk modelde, algılanan ebeveyn tutumlarından alt boyutlarından biri olan duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide sırasıyla kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü incelenmiştir.

Analiz sonuçları, algılanan ebeveyn tutumları ölçeğinin duygusal sıcaklık alt boyutunun hem kırılğan narsistik kişilik özelliklerini ($b = -.1699$, $t = -3.3965$, $p = .0008$), hem de stres düzeyini negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığını ($b = -.1503$, $t = -3.0149$, $p = .0028$) göstermiştir. Duygusal sıcaklığın tek başına, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan, mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır ($b = .0302$, $t = .3805$, $p = .7038$).

Kırılğan narsistik kişilik özellikleri, stres düzeyini pozitif yönde anlamlı düzeyde ($b = .2951$, $t = 5.1349$, $p = .0001$); mağduriyet algısını pozitif yönde marjinal anlamlı düzeyde yordamaktadır ($b = .1772$, $t = 1.8818$, $p = .0609$). Stres düzeyine dair sonuçlara bakıldığında ise, stres düzeyinin mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür ($b = .3361$, $t = 3.6370$, $p = .0003$).

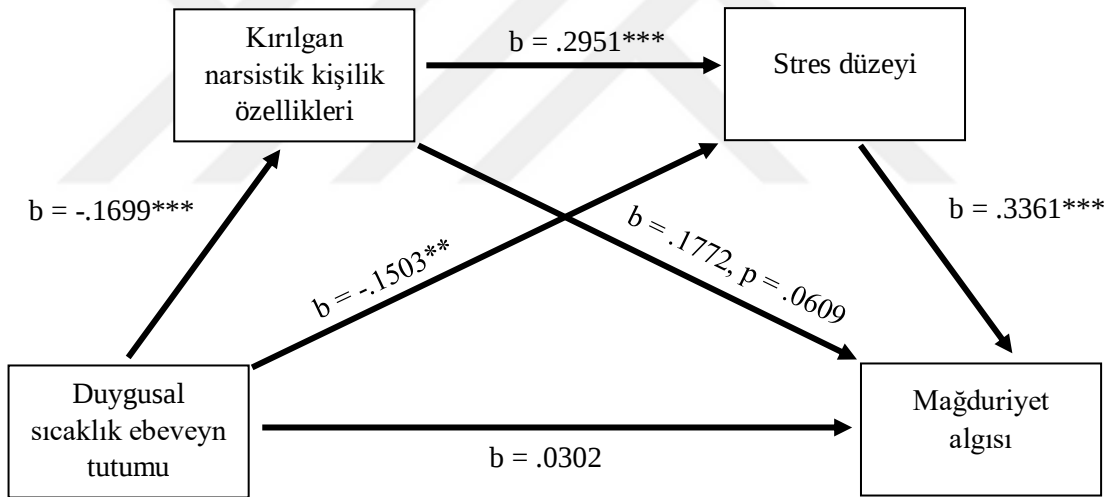
Analizdeki ilk dolaylı etki, kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla ebeveynden algılanan duygusal sıcaklığın mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak negatif yönde anlamlıdır ($b = -.0301$, $SH = .0179$, $CI = [-.0694, -.0002]$). Buna göre, duygusal sıcaklık yoksunluğu kırılğan narsistik kişilik özellikleri ile birlikte mağduriyet algısı seviyesini yordamaktadır.

İkinci dolaylı etki ise, ebeveynden algılanan duygusal sıcaklığın stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki de istatistiksel olarak negatif yönde anlamlıdır ($b = -.0505$, $SH = .0220$, $CI = [-.0986, -.0129]$). Ebeveynden

algılanamayan duygusal sıcaklık yüksek düzeyde stres ile ilişkilidir ve bu ilişki aracılığıyla kişinin algıladığı mağduriyet seviyesini yordamaktadır.

Üçüncü dolaylı etki de, ana hipotezde belirtildiği gibi, ebeveynden algılanan duygusal sıcaklığın kırılmanarsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki seri etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak negatif yönde anlamlıdır ($b = -.0169$, $SH = .0080$, $CI = [-.0357, -.0045]$). Sonuç olarak, kırılmanarsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olduğu görülmüştür (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Kırılmanarsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Duygusal Sıcaklık Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bu sonuca göre, duygusal sıcaklık yoksunluğu kırılmanarsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerde, kişinin algıladığı stres düzeyinin yüksek olması halinde mağduriyet algısı seviyesini yordamaktadır. Elde edilen bulgulara göre, Hipotez 1.a. doğrulanmıştır.

İkinci modelde, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide sırasıyla kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü araştırılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu hem kırılğan narsistik kişilik özelliklerini ($b = .2351, t = 4.0830, p = .0001$), hem de stres düzeyini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamıştır ($b = .1498, t = 5.0558, p = .0111$). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun tek başına, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan, mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($b = .0603, t = .6517, p = .5151$).

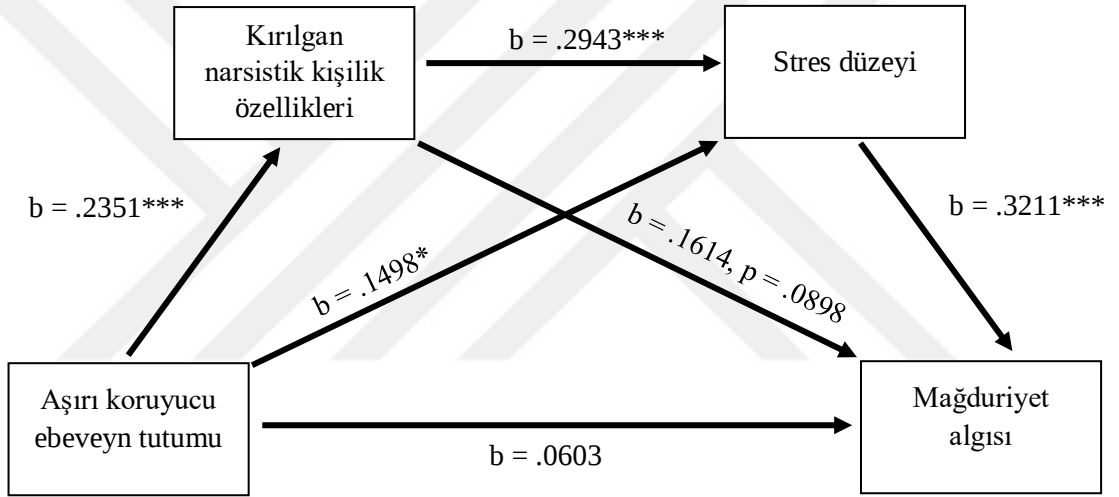
Bu modelde, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin stres düzeyini pozitif yönde anlamlı düzeyde ($b = .2943, t = 5.0558, p = .0001$); mağduriyet algısını da pozitif yönde ve sınırlı anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür ($b = .1614, t = 1.7021, p = .0898$). Stres düzeyi, mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamıştır ($b = .3211, t = 3.4906, p = .0006$).

Analizdeki birinci dolaylı etkide, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun, kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla, mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($b = .0379, SH = .0246, CI = [-.0032, .0943]$). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide tek başına kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin aracı rolü olmadığı belirlenmiştir.

İkinci dolaylı etkide ise, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu, stres düzeyi aracılığıyla, mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır ($b = .0481, SH = .0262, CI = [.0064, .1090]$). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu yüksek düzeyde stres algısıyla ilişkili bulunmuş ve yüksek stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısını yordamıştır.

Üçüncü dolaylı etki de, ana hipotezde belirtildiği gibi, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki seri etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlıdır ($b = .0222$, $SH = .0091$, $CI = [.0079, .0426]$). Bu ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olduğu belirlenmiştir (bkz. Şekil 3).

Şekil 3. *Kırılğan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bu etkiye göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile kırılğan narsistik kişilik özellikleri arasındaki; kırılğan narsistik kişilik özellikleri ile stres düzeyi arasındaki pozitif yönde anlamlı düzeydeki ilişki aracılığıyla; aşırı koruyucu ebeveyn tutumu mağduriyet algısı seviyesini yordamaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, Hipotez 1.b. desteklenmiştir.

Üçüncü modelde, reddedici ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide sırasıyla kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, reddedici ebeveyn tutumu hem kırılğan narsistik kişilik özelliklerini ($b = .3837, t = 5.5794, p = .0001$), hem de stres düzeyini ($b = .2151, t = 2.9444, p = .0035$) pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Reddedici ebeveyn tutumunun tek başına, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan, mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($b = -.0230, t = -.1980, p = .8432$).

Kırılğan narsistik kişilik özellikleri, stres düzeyini pozitif yönde anlamlı düzeyde ($b = .2746, t = 4.6255, p = .0001$); mağduriyet algısını pozitif yönde marjinal anlamlı düzeyde yordamaktadır ($b = .1772, t = 1.8376, p = .0672$). Stres düzeyine dair sonuçlar, stres düzeyinin mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir ($b = .3331, t = 3.6062, p = .0004$).

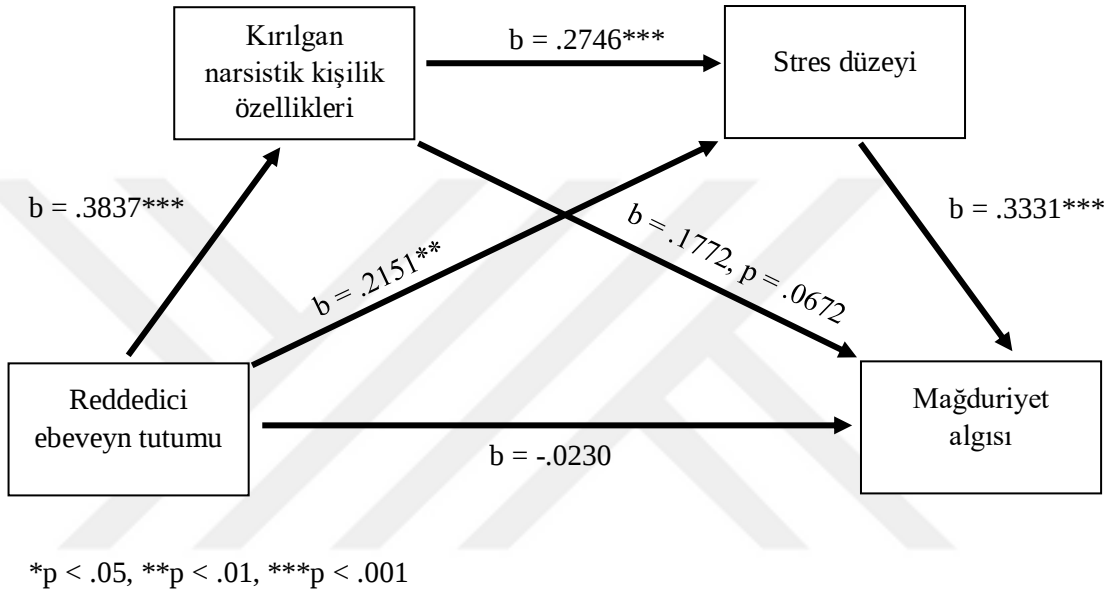
Analizdeki ilk dolaylı etki, kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla reddedici ebeveyn tutumunun mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($b = .0680, SH = .0392, CI = [-.0026, .1544]$). Bu sonuçlar, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin reddedici ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide aracı bir etkisi olmadığını göstermiştir.

İkinci dolaylı etki de, reddedici ebeveyn tutumunun stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlıdır ($b = .0716, SH = .0420, CI = [.0141, .1763]$). Reddedici ebeveyn tutumuna maruz kalmanın yüksek düzeyde algılanan stresle ilişkili olduğu ve bu tutumun stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı seviyesini yordadığı görülmüştür.

Üçüncü dolaylı etki ise, ana hipotezde belirtildiği gibi, reddedici ebeveyn tutumunun, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki seri etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak pozitif yönde

anlamlıdır ($b = .0351$, $SH = .0151$, $CI = [.0119, .0705]$). Diğer iki modelde olduğu gibi, bu modelde de, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Şekil 4).

Şekil 4. *Kırılğan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Reddedici Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü*

Bu sonuç, reddedici ebeveyn tutumunun, kırılğan narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerde, yüksek düzeyde stres algılamaları halinde mağduriyet algısını yordadığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlara göre, Hipotez 1.c. doğrulanmıştır.

3.5.2. Kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolünün anne ve baba tutumları açısından incelenmesi.

Hipotezlere ek olarak, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulgular anne ve baba açısından ayrı ayrı da incelenmiştir. Anneden algılanamayan duygusal sıcaklığın, birinci modelden farklı olarak, tek başına kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı; babadan algılanamayan duygusal sıcaklığın ise tek başına stres düzeyi

aracılığıyla mağduriyet algısını anlamlı derecede yordamadığı görülmüştür. Bu farklılıklar dışında, elde edilen tüm sonuçlar birinci modelle benzerlik göstermektedir.

Annenin aşırı koruyucu tutumuna dair yapılan analizde, elde edilen tüm bulguların, ikinci modelle benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Babanın aşırı koruyucu tutumunun, ikinci modelden farklı olarak, tek başına stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısını anlamlı derecede yordamadığı görülmüştür. Elde edilen diğer tüm bulgular anne ve baba tutumları için ikinci modelle benzerdir.

Annenin reddedici tutumu, üçüncü modelden farklı olarak, tek başına kırılğan narsistik kişilik özelliği aracılığıyla mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Babanın reddedici tutumu ise üçüncü modelden farklı olarak, tek başına stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısını anlamlı derecede yordamamaktadır. Bu farklılıklar dışında, reddedici anne ve baba tutumları için elde edilen tüm sonuçların, üçüncü modelin sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Tüm bu analizler sonucunda, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.5.3. Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulgular.

Dördüncü modelde, duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide sırasıyla büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, algılanan ebeveyn tutumları ölçeğinin duygusal sıcaklık alt boyutu büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini anlamlı düzeyde yordamazken ($b = .0199$, $t = 1.1083$, $p = .2687$) stres düzeyini anlamlı derecede negatif

yönde yordamıştır ($b = -.1993$, $t = -3.8942$, $p = .0001$). Duygusal sıcaklık yokluğunun tek başına, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan, mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($b = .0121$, $t = .1520$, $p = .8793$).

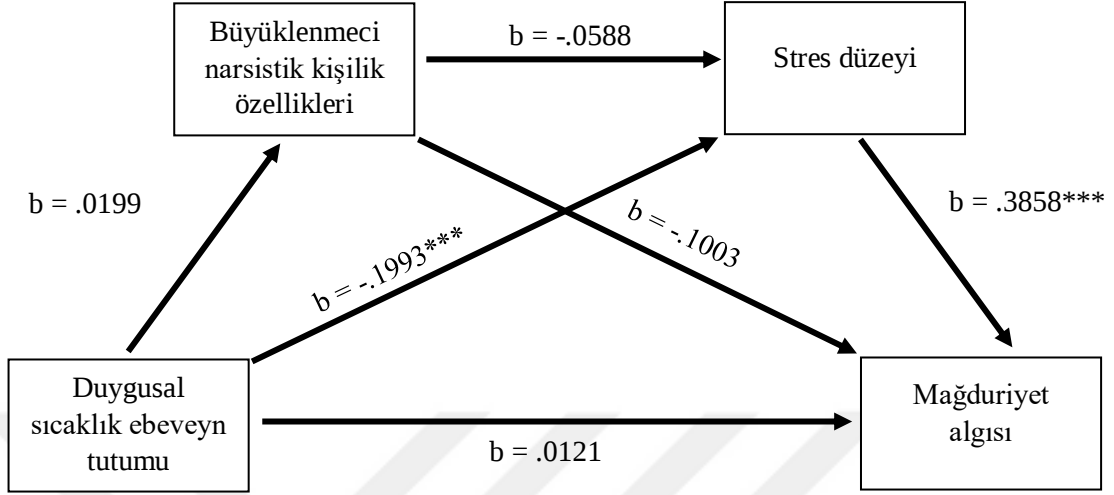
Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri stres düzeyini ($b = -.0588$, $t = -.3523$, $p = .7249$) ve mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamamıştır ($b = -.1003$, $t = -.3978$, $p = .6911$). Stres düzeyine yönelik bulgular, stres düzeyinin mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir ($b = .3858$, $t = 4.3346$, $p = .0001$).

Analizdeki ilk dolaylı etki, duygusal sıcaklığın büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir ve bu dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($b = -.0020$, $SH = .0070$, $CI = [-.0180, .0121]$). Bu sonuçlar, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin, duygusal sıcaklık ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide aracı rolü olmadığını göstermiştir.

İkinci dolaylı etki, duygusal sıcaklığın stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordadığına dair etkidir. Bu dolaylı etki, istatistiksel olarak negatif yönde anlamlıdır ($b = -.0769$, $SH = .0265$, $CI = [-.1345, -.0305]$).

Üçüncü dolaylı etki ise, ana hipotezde ifade edildiği gibi, duygusal sıcaklığın, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki seri etkisidir. Bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($b = -.0005$, $SH = .0020$, $CI = [-.0055, .0028]$). Büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Şekil 5).

Şekil 5. *Büyüklenmeci Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Duygusal Sıcaklık Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bu sonuç, duygusal sıcaklık ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin birlikte aracı bir rolü olmadığını göstermiştir. Buna göre, Hipotez 2.a. doğrulanmamıştır.

Beşinci modelde, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide sırasıyla büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü olup olmadığına bakılmıştır.

Sonuçlar, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini anlamlı derecede yordamadığını ($b = .0128$, $t = .6122$, $p = .5409$); stres düzeyini ise anlamlı derecede pozitif yönde yordadığını ($b = .2206$, $t = 3.7109$, $p = .0002$) göstermiştir. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun tek başına, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan, mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır ($b = .0902$, $t = .9854$, $p = .3252$).

Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri stres düzeyini ($b = -.1234$, $t = -.7387$, $p = .4607$) ve mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamamıştır ($b = -.1091$, $t = -$

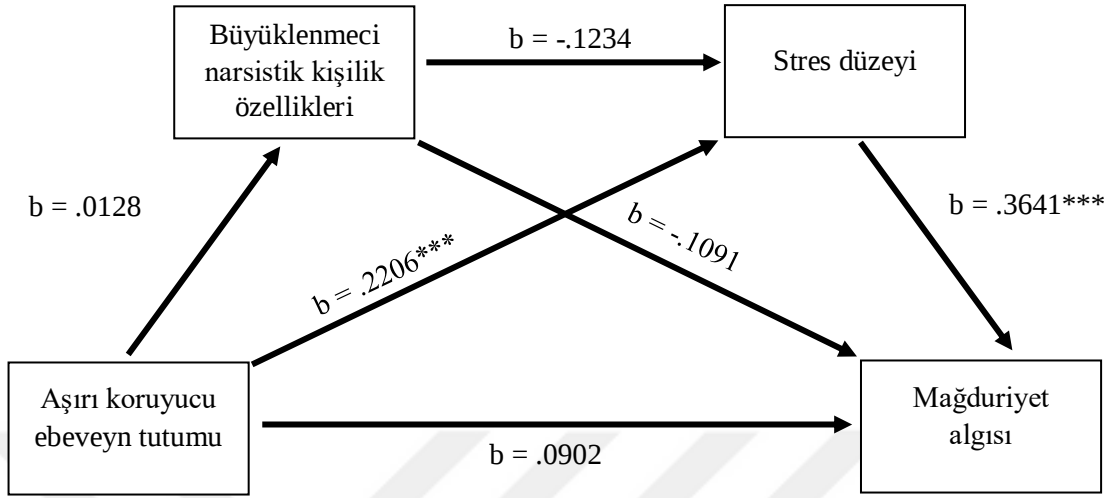
.4336, $p = .6649$). Stres düzeyinin ise, her modelde olduğu gibi, mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür ($b = .3641$, $t = 4.1071$, $p = .0001$).

Analizdeki ilk dolaylı etkiye bakıldığında, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($b = -.0014$, $SH = .0058$, $CI = [-.0141, .0108]$). Bu sonuçlar, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide aracı rolü olmadığını göstermiştir.

İkinci dolaylı etki, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki, istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlıdır ($b = .0803$, $SH = .0324$, $CI = [.0279, .1562]$).

Üçüncü dolaylı etki ise, ana hipotezde belirtildiği üzere, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki seri etkisidir. Bu dolaylı etkinin de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($b = -.0006$, $SH = .0018$, $CI = [-.0051, .0026]$). Benzer şekilde, bu modelde de, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olmadığı belirlenmiştir (bkz. Şekil 6).

Şekil 6. *Büyüklenmeci Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bu bulgu, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin birlikte aracı bir rolü olmadığını göstermiştir. Buna göre, Hipotez 2.b. desteklenmemiştir.

Altıncı ve son modelde, reddedici ebeveyn tutumu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide sırasıyla büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü olup olmadığına bakılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, reddedici ebeveyn tutumunun hem büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini ($b = .0583$, $t = 2.3016$, $p = .0221$) hem de stres düzeyini pozitif yönde anlamlı derecede yordadığı ($b = .3323$, $t = 4.5898$, $p = .0001$) görülmüştür. Reddedici ebeveyn tutumunun, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi olmadan tek başına, mağduriyet algısını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı bulgusu elde edilmiştir ($b = .0380$, $t = .3327$, $p = .7396$).

Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri stres düzeyini ($b = -.2037$, $t = -1.2231$, $p = .2223$) ve mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamamıştır ($b = -.1106$,

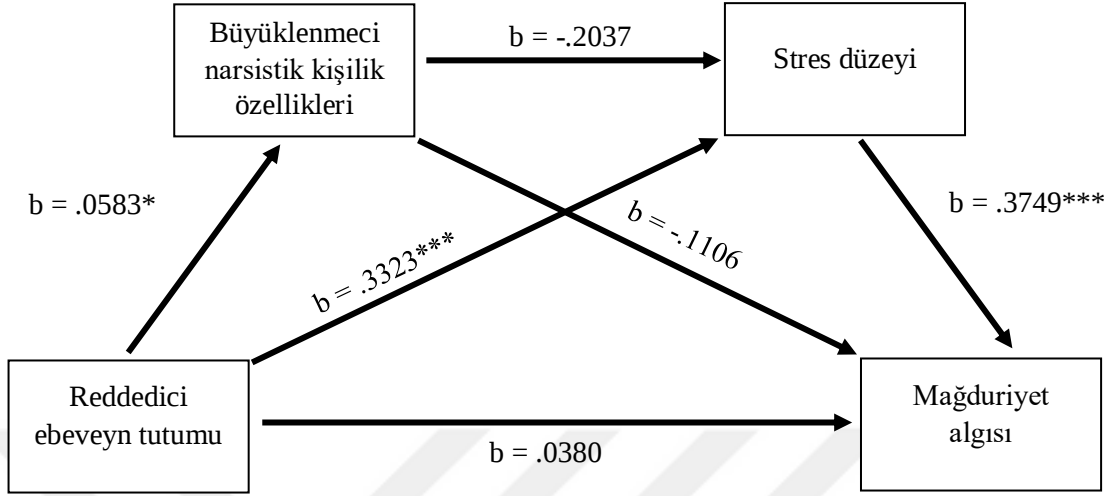
$t = -.4345, p = .6642$). Stres düzeyinin ise, tüm modellerdeki gibi, mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür ($b = .3749, t = 4.1731, p = .0001$).

Analizdeki ilk dolaylı etki, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla reddedici ebeveyn tutumunun mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($b = -.0065, SH = .0154, CI = [-.0372, .0265]$). Buna göre, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin reddedici ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide aracı bir etkisi olmadığı görülmüştür.

İkinci dolaylı etki ise, reddedici ebeveyn tutumunun stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir. Bu dolaylı etki istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlıdır ($b = .1246, SH = .0550, CI = [.0448, .2575]$).

Üçüncü dolaylı etki de, hipotezde belirtildiği gibi, reddedici ebeveyn tutumunun, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerindeki seri etkisidir. Bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($b = -.0045, SH = .0053, CI = [-.0182, .0026]$). Bulgulara göre, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi bulunamamıştır (bkz. Şekil 7).

Şekil 7. *Büyüklenmeci Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Reddedici Ebeveyn Tutumu ve Mağduriyet Algısı İlişkisindeki Aracı Rolü*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bu sonuç, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin, reddedici ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide aracı rolü olmadığını göstermiştir. Elde edilen bulgulara göre, Hipotez 2.c. doğrulanmamıştır.

3.5.4. Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolünün anne ve baba tutumları açısından incelenmesi.

Hipotezlere ek olarak, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolü, anne ve baba tutumları açısından ayrı ayrı incelenmiştir. İlk olarak anneden algılanan duygusal sıcaklık tutumu analize dahil edilmiş ve analiz sonuçlarının dördüncü modelle aynı olduğu görülmüştür. Ardından babadan algılanan duygusal sıcaklık tutumuna dair sonuçlar incelenmiş ve bu sonuçların yine dördüncü modelle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Annenin ve babanın aşırı koruyucu tutumunun ayrı ayrı incelenmesi sonucunda elde edilen sonuçların beşinci modelde ulaşılan sonuçlardan farklı olmadığı görülmüştür.

Annenin reddedici tutumunun, altıncı modelden farklı olarak, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini anlamlı derecede yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Babanın reddedici tutumunun, altıncı modelde olduğu gibi, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini yordadığı görülmüştür. Bahsi geçen farklılık dışında, elde edilen tüm bulguların altıncı model ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Tüm analizler sonucunda, altıncı modelde olduğu gibi, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin tek başına aracı bir etkisi olmadığı, stres düzeyinin tek başına aracı bir rolü olduğu, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin birlikte seri aracı etkisinin olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu kısımda, algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı rolüne dair elde edilen bulgular tartışılmıştır. Bu bulgulara göre, algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin hem basit aracı hem de seri aracı etkisi olduğu görülmüş, büyülenmeci narsistik kişilik özelliklerinin ise bir aracı etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Mağduriyet Algısına Dair Bulguların Tartışılması

Uygulanan analiz sonucunda, kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracı değişkenlerinin yokluğunda, ebeveyn tutumlarının mağduriyet algısını anlamlı derecede yordamadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde, çocukluğunda duygusal istismara ve ihmale, ebeveynin ilgisiz ve mesafeli, reddedici, cezalandırıcı, aşırı koruyucu ve müdahaleci tutumlarına maruz kalmanın, duygusal sıcaklığın bulunmadığı, soğuk ve katı tutumunun olduğu bir aile ortamında yetişmenin çocuğun mağduriyet algısı geliştirmesinde etkili olabileceğini belirten araştırmalar olduğu görülmektedir (Kets de Vries, 2014; T. Erzar ve K. Erzar, 2015). Buna göre, çocuğun ancak ağlayarak, acı çekerek, mağdur konumunda görünerek ilgi çekebileceği ve ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayabileceği, ebeveynin sert ve eleştirel tavırlarını bu şekilde önleyebileceği ifade edilmektedir (Kets de Vries, 2014). Ek olarak, aşırı koruyucu, müdahaleci ebeveyn tutumlarının da çocuğun sağlıklı benlik gelişimini olumsuz etkileyebileceği, sık sık çocuğunun güvenliğinden endişe eden ve bu endişesini, kaygısını çocuğuna yansıtan ebeveynlerin çocuğun çevresini ve diğerlerini

güvenilmez olarak algılayarak kişilerarası ilişkilerinde aşırı uyarılmış bir halde olmasına neden olabileceği belirtilmektedir (Clarke ve ark., 2013). Dolayısıyla, aşırı koruyucu tutuma maruz kalan çocuklar, yetişkinliklerinde ufak bir olumsuzluğu veya belirsizliği de kendilerine, potansiyellerine, deneyimlerine yönelik bir tehdit olarak algılayabilirler ve bu nedenle de kişilerarası ilişkilerinde sık sık mağdur olduklarını düşünebilirler.

Bahsi geçen bu ebeveyn tutumlarının çocukta bir mağduriyet zihniyetinin oluşmasında ve sürdürülmesinde etkili olabileceği söylenebilir. Mağduriyet algısının oluşumunda ve/veya gelişiminde önemli bir faktör olarak değerlendirilebilecek ebeveyn tutumlarının bu algının gelişmesi için tek başına yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü ebeveyn tutumları başka pek çok faktörün gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveyn tutumları, çocuğun kişilik özelliklerinin ve ilişki kurma becerisinin gelişimi, benlik saygısının oluşumu, bakış açısının ve çevresini algılama yetisinin biçimlenmesi gibi birçok özelliklerle ve yetiyle yakından ilişkilidir (Gissandaner ve ark., 2022). Dolayısıyla, mağduriyet algısının gelişiminde de rol oynayabileceği ifade edilen ebeveyn tutumlarının, narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısı üzerinde etkili olabileceği varsayılmıştır.

4.2. Seri Aracı Analizine İlişkin Bulguların Tartışılması

4.2.1. Kırılgan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulguların tartışılması.

Araştırmanın “Algılanan ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu mağduriyet algısını kırılgan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracılığı ile yordar.” hipotezi doğrulanmıştır.

İlk modeldeki birinci dolaylı etki negatif yönde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, duygusal sıcaklık kırılman narsistik kişilik özellikleriyle; kırılman narsistik kişilik özellikleri de mağduriyet algısıyla ilişkili bulunmuş ve duygusal sıcaklığın kırılman narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını yordadığı görülmüştür. Bulgulara göre, duygusal sıcaklık kırılman narsistik kişilik özelliklerini negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Literatürdeki sonuçlara bakıldığında, çalışmadakine benzer şekilde, aile ortamında çocuğa gösterilen duygusal sıcaklık azlığının, duygusal istismar ve ihmalin ve ilgisiz ebeveyn tutumlarının kırılman narsistik kişilik özellikleri ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir (Nguyen ve Shaw, 2020; Otway ve Vignoles, 2006). Duygusal sıcaklığın, kabulün ve saygının olmadığı, duyguları sağlıklı bir biçimde ifade etmenin öğretilmediği; mesafeli ebeveynliğin olduğu ve ilginin olmadığı bir aile ortamında yetişen çocuğun sağlıklı benlik geliştirme becerisi olumsuz etkilenir (Rohner, 2016). Böyle aile ortamında yetişen çocuğun sağlıklı ilişki kurma kapasitesi zedelenir. Çocuk, kendisini değerli hissedebilmek, ebeveynlerinin ilgisini, sıcaklığını alabilmek amacıyla önce ebeveynlerinin sonra da yetişkinlikte diğerlerinin onayına, davranışlarına, hayranlıklarına bağımlı hale gelebilir. Duygusal sıcaklıktan yoksun büyüyen kişi benlik algısını ve ilişkilerini diğerlerinin onayı ve hayranlıkları üzerine inşaa etmeye çalışabilir. Dolayısıyla, kendisi için gerçekçi olmayan bir benlik algısı oluşturabilir. Kırılman narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireylerde gizil olarak büyüklenmeci davranışlar görülmektedir (Sperry, 2016). Bu gizil büyüklenmeci davranışlarla, kişi kendi benliğini yücelterek, çocukken deneyimleyemediği ilgi ve sıcaklık ihtiyacını tatmin etmeye çalışabilir.

Duygusal sıcaklığın azlığı sonucu gelişebilen kırılğan narsisizm, karakterize olduğu kişilik özellikleri dolayısıyla kişinin daha fazla mağduriyet algılamasına yol açabilir. Analiz sonuçları, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin mağduriyet algısını pozitif yönde sınırlı anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Bu iki kavramı birlikte ele alan ve nicel olarak inceleyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Kırılğan narsistik kişilik özellikleri için belirleyici olan, kişilerarası ilişkiye, reddedilmeye, eleştiriye aşırı hassasiyetin ele alındığı bir araştırmada, mevcut araştırma sonucuyla benzer şekilde, narsistik kişilik özellikleri ile mağduriyet algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir (McCullough ve ark., 2015). Kırılğan narsistik kişilik özellikleri ile kendini mağdur olarak görmenin karakterize olduğu umutsuzluk, bastırılmış öfke, uyumlu görünmenin altında pasif agresif bir biçimde direnme, olayları olumsuz algılama eğilimi, reddedilmekten ve başarısızlıktan korkma gibi özelliklerin örtüşmesi bu bulguyu açıklayabilir. Literatürde, kırılğan narsisizmin özelliklerinden olan eleştiriye ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olma, benlik algısını diğerlerinin geri bildirimlerine göre sürdürme halinin; bu kişilik özelliğine sahip bireylerin, kişiler arası ilişkilerinde tetikte olmalarına, ilişkilerinde deneyimledikleri durumları daha fazla olumsuz yorumlamaya eğilimli olmalarına neden olabileceği ifade edilmektedir (McCullough ve ark., 2015). Başka bir deyişle, kırılğan narsistik kişilik özelliği yüksek olanlar, olumsuz uyarılara karşı (durum, davranış, ifade) daha hassas olabilirler. Buna yönelik bir çalışma olup olmadığı incelendiğinde, kırılğan narsistik kişilik özelliği yüksek olan kişilerin zayıf, bencil, sıkıcı, gaddar gibi kelimelere daha uzun süre odaklandıkları sonucuna ulaşan bir araştırma olduğu görülmüştür (Krusemark, Lee ve Newman, 2015). Dolayısıyla, bu kişilerin gündelik yaşantılarındaki deneyimlerine şüphe ile yaklaşabilecekleri, ufak

bir olumsuz deneyimi benlikleri için büyük bir tehdit olarak algılayabilecekleri ve bu sebeple kendilerini mağdur olarak algılamaya yatkın olabilecekleri söylenebilir. Ayrıca, gizil olarak büyülenmeci benlik imajlarını sürdürme girişimlerini, mağduriyet algısının getirdiği, ilgi görme, sempati kazanma gibi, ikincil kazançlarla destekleyebilecekleri de düşünülmektedir. Duygusal sıcaklık yoksunluğunun kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını anlamlı derecede yordadığı bulgusu değişkenler arasındaki bu ilişkiler üzerinden açıklanabilir.

İlk modeldeki ikinci dolaylı etki, duygusal sıcaklık yoksunluğunun stres düzeyi ile olan ilişkisi aracılığıyla mağduriyet algısını yordadığını göstermektedir. Analiz sonucuna göre, duygusal sıcaklık stres düzeyini negatif yönde anlamlı derecede yordamaktadır. Ebeveynleri tarafından ilgi görmeyen, sevgi hissetmeyen kişi olumsuz bir dünya görüşü geliştirebilir, diğerlerinden de benzer şeyleri deneyimleyeceğini düşünerek ilişkilerinde aşırı uyarılmış bir halde olabilir ve bunlar da kişiyi stres algılamaya yatkın hale getirebilir (Khaleque, 2012). Duygusal sıcaklıktan yoksun olma, bağlanma figürleri tarafından sevilmediğini, ilgi alamadığını, bakım verenlerin fiziksel ve duygusal olarak ulaşamadığını hissetme gibi deneyimler çocuk için olumsuz duygulanımların ortaya çıkmasına ve daha o dönemlerde yüksek düzeyde stres algılamasına neden olmaktadır (Edwards ve ark., 2004). Ebeveyninden yeterli duygusal tatmini alamayan, olumlu duygular deneyimleyemeyen, değerli biri olduğunu hissedemeyen çocuk sağlıklı kendilik algısı ve işlevsel başa çıkma yetileri geliştiremeyebilir. Dolayısıyla, bu çocuklar yetişkinlikteki zorlukları, olumsuz durumları birer stresör olarak algılamaya eğilimli hale gelebilir, bunlarla işlevsel bir biçimde başa çıkamayabilir (Pechtel ve Pizzagalli, 2010). Moran, Turiano ve Genztler (2018), duygusal sıcaklık deneyimleyen çocukların yetişkinlikte stresli durumlarla

daha etkili biçimde başa çıkabildiğini ifade ederken, Lippold, Davis, McHale, Buxton ve Almeida (2016) yaptıkları çalışmada, yüksek düzeyde ebeveyn sıcaklığı deneyimleyen çocuklukların yetişkinlikte daha az stres deneyimledikleri sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırma sonucunun literatür bulguları ile desteklendiği görülmektedir.

Sonuçlara göre, ebeveyninden alınan duygusal sıcaklığın azlığı yüksek stres düzeyiyle ilişkili olarak mağduriyet algısını yordamaktadır. Stres düzeyi mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı derecede yordamaktadır. Literatürde, stres düzeyi ve mağduriyet algısına yönelik nicel araştırma bulgusuna rastlanmasa da, mağduriyet algısı üzerine yazılan birçok çalışmada, mağduriyet algısının zorlu ve stresli durumlarla başa çıkmayı kolaylaştırdığı (Bar-Tal ve ark., 2009; Coicaud, 2017) stresin yarattığı olumsuz duygulanımlara karşı bir savunma mekanizması olarak kullanılabileceği (Berman, 2014) ifade edilmektedir. Mevcut araştırma bulgusunun, literatürdeki teorik bilgileri desteklediği görülmektedir. Stresli olayın, stres deneyiminin beraberinde getirdiği olumsuz duygularla başa çıkabilmek, bu duyguların etkisini azaltabilmek adına insanlar çeşitli tutumlar sergileyebilir, farklı yollar geliştirebilirler. Kendini mağdur olarak görmek ve/veya göstermek de bu yollardan biri olarak değerlendirilebilir. Çünkü kendini mağdur olarak tanımlamak, kişinin hem başkaları, hem de kendi açısından olumsuz durumların sorumlusu olarak görülmemesi, kişinin sorumluluğunu dışsallaştırabilmesi, diğerlerinden sempati görmesi gibi pek çok sonucu da beraberinde getirir (Zur, 2005). Stresli durumun yarattığı olumsuz duygularla yüzleşme sürecinde, diğerlerinden alınan ilgi ve alakanın bu duyguların etkisini yumuşatmada faydalı olabileceği, bir yandan da bireyin duygularını düzenlemesine destek olabileceği düşünülmektedir. Tüm bunlar, mağduriyet algısının

pekişmesinde katkıda bulunabilir. Stres yaratan bir durum ortaya çıktıkça kişinin algıladığı mağduriyet seviyesi artabilir. Dolayısıyla, mağduriyet algısının ortaya çıkışı için olumsuz duygulanımları ortaya çıkaran bir durumun olması gerektiği söylenebilir. Duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide stres düzeyinin aracı rolü bu şekilde açıklanabilir.

İlk modelin üçüncü dolaylı etkisine göre, duygusal sıcaklık yoksunluğu kırılman narsistik kişilik özellikleriyle; kırılman narsistik kişilik özellikleri de yüksek stres düzey ile ilişkilidir ve duygusal sıcaklık yoksunluğu bu ilişkiler aracılığıyla mağduriyet algısını yordamaktadır. Yapılan analizde, kırılman narsistik kişilik özelliklerinin stres düzeyini pozitif yönde anlamlı derecede yordadığı görülmüştür. Kırılman narsisizmin karakterize olduğu özellikler incelendiğinde, bu özelliklerin bireyin yüksek düzeyde stres algılaması ile sonuçlanabileceği görülmektedir. Kırılman narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireylerin, reddedilmeye, eleştirilmeye karşı aşırı duyarlı olmaları, uyarılara, olumsuzluklara karşı tetikte olmaları, karşılaştıkları durumları, davranışları benlikleri için bir tehdit olarak algılamaya eğilimli olmaları bu kişilerin olayları ve yaşantılarını daha olumsuz değerlendirmelerine ve bununla bağlantılı olarak da daha yüksek düzeyde stres algılamalarına neden olabilir. Bunun yanında, kırılman narsisizm sağlıklı olmayan bir benlik algısıyla karakterizedir (Farzand ve ark., 2021) ve sağlıklı benlik algısı da stresle başa çıkma becerisini olumsuz etkilemektedir (Ritchie ve ark., 2011). Kişi stres yaratan bir durumla işlevsel bir biçimde başa çıkamadığında ise o duruma dair algıladığı stres düzeyi artabilir. Artan stres düzeyi başa çıkma becerilerini daha da olumsuz etkileyebilir ve kişi bir döngü içerisinde yüksek düzeyde stres algılamaya devam edebilir. Literatür incelendiğinde, kırılman narsistik kişilik özellikleri ve algılanan stres düzeyi arasında

pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşan pek çok çalışma olduğu (Besser ve Zeigler-Hill, 2011; Kajonius ve Björkman, 2020; Miller ve Maples, 2011), mevcut araştırma bulgusunun da bu sonuçlarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Daha önce de detaylı bir biçimde bahsedildiği üzere, ebeveynden alınan duygusal sıcaklık azaldıkça çocuğun sağlıklı benlik geliştirebilme ve stresle işlevsel bir biçimde başa çıkabilme becerisi olumsuz etkilenmekte, çocuk ilgi görebilmek adına ebeveynlerinin ve ileride diğerlerinin onayına, hayranlığına bağımlı hale gelebilmekte ve benlik algısını bu onaylar üzerinden kurgulamaktadır. Kırılgan narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireyler gerçekçi bir benlik algısı oluşturamadığı ve kendilik imajları dışsal faktörlerden fazlaca etkilendiği için çevreden gelen herhangi bir olumsuzluğa, eleştiriye karşı aşırı duyarlı hale gelebilmektedirler (Besser ve Zeigler-Hill, 2011). Ayrıca, kırılgan narsistik kişilik özelliği yüksek olan kişilerin olumsuz değerlendirmeye yatkın olması bu kişileri daha fazla stres algılamaya eğilimli hale getirebilir ve bunun sonucunda bu bireyler stresle başa çıkabilmek adına işlevsel olmayan yollar geliştirebilir. Bu yollardan biri de kendini mağdur olarak görme/gösterme olarak değerlendirilebilir. Kişi kendini mağdur olarak görerek/göstererek mağdur konumunda bulunmanın getirdiği ilgi, alaka, sempati kazanımı, olumsuz duygulanımları azaltma, durumlardan sorumlu tutulmama (Zur, 2008) şeklindeki ikincil kazançlardan faydalanabilir. Özetle, ebeveynden alınan duygusal sıcaklığın azalmasıyla oluşabilecek kırılgan narsistik kişilik özellikleri sebebiyle daha fazla stres algılamaya meyilli olan bireyler, stresle başa çıkabilmek adına, bu özelliklerle ilişkili olarak mağduriyet algısı geliştirmeye de daha yatkın olabilir. Çalışmanın hipotezinin, değişkenler arasındaki bu ilişkiler aracılığıyla açıklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın “Algılanan ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan aşırı koruyucu ebeveyn tutumu mağduriyet algısını kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracılığı ile yordar.” hipotezi doğrulanmıştır.

İkinci modeldeki ilk dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre aşırı koruyucu ebeveyn tutumu yalnızca kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını yordamamaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, kırılğan narsistik kişilik özellikleri kişinin kendini mağdur olarak görme/gösterme eğilimini artırsa da, bu kişilik özelliği ve mağduriyet algısının beraberinde getirdiği özellikler uyum gösterse de, mağduriyet algısının ortaya çıkması için bir durumun var olması gerekebilir. Çünkü mağduriyet algısı sürekliliği olan bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktan ziyade, belli erken çocukluk deneyimleri ve kişilik özellikleri ile ilişkili olarak gelişebilecek ve stresli, zorlu durumların varlığında tetiklenebilecek, sonucunda da belirli davranışlarla, ifadelerle ortaya çıkabilecek bir özellik olarak düşünülebilir. Kişi gündelik yaşantısına devam ederken, rutinlerini sürdürürken yalnızca kişilik özelliği yatkın olduğu için gün içinde devamlı bir biçimde mağdur olduğunu düşünmez, kendini mağdur olarak görmez veya göstermez. Ancak kendisini zorlayabilecek, stresör olarak algılayabileceği bir durumla karşılaştığında kendini mağdur olarak algılamaya ve tanımlamaya başlayabilir. Mağduriyet algısının ortaya çıkışı için başka bir durumun varlığının önemi göz önüne alındığında, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun yalnızca kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını yordamadığı söylenebilir.

Bu modeldeki analiz sonuçlarına göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu kırılğan narsistik kişilik özelliklerini pozitif yönde anlamlı derecede yordamaktadır. Aşırı koruyucu tutumda, ebeveyn, çocuğun güvenliğine dair yüksek bir kaygı duyar, bunu

sıklıkla çocuğuna da gösterir ve çocuğun hayatına müdahale ederek onu kontrol altında tutmak için yoğun çaba sarf eder (Thomasgard ve ark., 1995). Bu ebeveyn tutumu da, tıpkı diğer olumsuz ebeveyn tutumları gibi, çocuğun sağlıklı benlik gelişimini olumsuz etkiler. Çocuğa yansıtılan yoğun kaygı, ebeveynin dünyanın güvensiz bir yer olduğuna dair düşünceleri, çocuğun aşırı uyarılmış bir halde ilişki kurmasına, çevreden gelen uyarınları zaten sağlıklı olmayan benliği için bir tehdit olarak algılamasına neden olabilir. Bunların, kırılgan narsisizmin, kişiler arası ilişkilerinde mesafeli ve tetikte olma özellikleri ile parellilik gösterdiği düşünülmektedir. Öte yandan, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu aşırı bir ilgi, ihmalkar düzeyde hořđr, sınır koymadaki tutarsızlık gibi tutumları da içermektedir (Arrindell ve ark., 1989). Bu tutumlar, kırılgan narsisizmin gizil olarak büyüklenmeci tarafının ortaya çıkışında etkili olabilir. Çocuk kişiler arası ilişkilerinde, benzer şekilde, yüksek düzeyde hořđr, yoğun ilgi, isteklerinin sorgulanmadan karşılanması gibi beklentilere sahip olabilir. Literatürdeki bulguların da, mevcut çalışmanın bulgusunu desteklediği görülmektedir (Huxley ve Bizumic, 2016; İmamoğlu ve Durak-Batıgün, 2020; zmc, 2016).

Bu modeldeki diğer bulgu ise, önceki modelde olduğu gibi, kırılgan narsistik kişilik özelliklerinin mağduriyet algısını pozitif yönde sınırlı anlamlı derecede yordadığını göstermektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi, kırılgan narsistik kişilik özelliklerinin mağduriyet algısıyla ilişkili olan kişilik özelliklerle paralellik göstermesi bu kişilerin mağduriyet algısı seviyesini artırabilir. Kırılgan narsistik kişilik özelliği yüksek olanların, günlük olaylara tedirgin bir biçimde yaklaşabilecekleri, herhangi bir olumsuzluğu gerçekçi olmayan benlikleri için önemli bir tehlike olarak değerlendirebilecekleri ve bu sebeple kendilerini mağdur olarak algılamaya eğilimli olabilecekleri söylenebilir.

İkinci modeldeki ikinci dolaylı etkiye göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu stres düzeyiyle pozitif ilişkilidir ve bu ilişki aracılığıyla mağduriyet algısını yordamaktadır. Analizdeki sonuçlara göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu stres düzeyini pozitif yönde anlamlı derecede yordamaktadır. Bu bulgu, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun karakterize olduğu özelliklerle açıklanabilir. Bir önceki hipotezi tartışırken ifade edildiği gibi aşırı koruyuculuk, çocuğun güvenliğine dair ebeveynin yüksek düzeyde kaygı duyması, bu endişeyi, kaygıyı çocuğuna da yansıtması (Thomasgard ve ark.,1995) olarak tanımlanabilir ve bunlar da bir süre sonra çocuğun stres algılamaya daha meyilli ve strese karşı daha dayanıksız hale gelmesine neden olabilir. Çünkü çocuk sıklıkla çevresinin, diğerlerinin tehlikeli olduğunu, güvenliğinin tehdit edildiğini düşünür ve pek çok şeyi kendisi için bir tehdit olarak, stresör olarak algılar. Bunun yanında, çocuklarının ebeveynlerini rol model aldıkları, gözlemleyerek öğrendikleri bilgilerinden (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2011) yola çıkarak, ebeveynin yoğun endişesini ve dünyanın güvensiz bir yer olduğuna düşüncelerini çocuğa yansıtması sonucu çocuk bu düşünceleri, kaygıyı içselleştirebilir ve böylece stresörlere karşı daha dayanıksız hale gelebilir ve yetişkinen yaşadığı olaylarla ilişkili olarak algıladığı stres düzeyi artabilir. Öte yandan, ebeveynin çocuğunun her yaptığını bilme arzusu, müdahaleci olma isteği, çocuğun yerine getirmesi gereken sorumlulukları, çocuğun özerkliğinin gelişmesinde önemli yeri olan davranışları ebeveynlerin çocukları için bizzat yapması gibi durumlar da (Rubin ve Burgess, 2002), çocuğun problem çözebilme becerisini, sağlıklı başa çıkma yetisinin gelişimini olumsuz bir biçimde etkileyebilir. Tüm bu sebeplerden de, aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna maruz kalan bireyin, çocukluğundan beri dünyayı ve diğerlerini tehlikeli olarak algılamayı öğrenen, yetişkinlikte karşılaştığı durumlarla işlevsel bir biçimde baş etme, sorunları

özme açısından yeterli olduğunu hissedemeyen kişinin algıladığı stres düzeyinin daha yüksek olacağı söylenebilir. Blondin ve meslektaşları (2011), ebeveynlik tutumlarının çocuğun psikolojik eğilimlerini önemli bir biçimde etkilediğini, gelecekteki/yetişkinlikteki stres algılama seviyesini ön görebileceğini ifade etmektedir. Literatürdeki, aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ve stres düzeyine dair araştırma bulgularının mevcut çalışmanın sonuçlarını desteklediği görülmektedir. Heider ve meslektaşları (2006), özellikle anneleri tarafından aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna maruz kalan kişilerin ileride duygu durum bozuklukları deneyimleme, strese daha yatkın hale gelme ihtimallerinin arttığını belirtmektedir. Benzer şekilde, aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna maruz kalmanın yüksek seviyede algılanan stresle ilişki olduğu sonucuna ulaşan pek çok çalışma olduğu görülmektedir (Gissandaner ve ark., 2022; Santoro ve ark., 2020). Ebeveyn tutumu dolayısıyla yüksek düzeyde stres algılamaya eğilimli hale gelen kişinin algıladığı mağduriyet seviyesi de artmaktadır. Analiz bulgusuna göre, stres düzeyi mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı derecede yordamaktadır. Bir önceki modelde stres düzeyinin artmasının mağduriyet algısını nasıl arttırdığına detaylı bir biçimde değinilmiştir. Özetlemek gerekirse, stresli durumlarla başa çıkma açısından bir kolaylaştırıcı olması (Bar-Tal ve ark., 2009), stresli durumun ortaya çıkardığı olumsuz duygulanımlarla yüzleşme sürecinde, diğerlerinden alınan ilgi, alaka, sempati gibi tutumların bu olumsuz duygulanımların etkisini yumuşatması ve deneyimlenen stresli bir olayın sorumluluğunu dışsal faktörlere atfetmeyi sağlaması (Zur, 2005) gibi sonuçları dolayısıyla kendini mağdur olarak görmenin/göstermenin stresli bir durumun varlığında ortaya çıkması beklenebilir.

İkinci modeldeki üçüncü dolaylı etki, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun kırılğan narsistik kişilik özellikleriyle, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin yüksek stres düzeyiyle ilişkili olduğunu ve bu ilişkiler aracılığıyla mağduriyet algısını yordadığını göstermektedir. Analiz sonucuna göre, kırılğan narsistik kişilik özellikleri, birinci modelde olduğu gibi, stres düzeyini pozitif yönde anlamlı derecede yordamaktadır. Bu bulgu, daha önceki modelin üçüncü dolaylı etkisinde detaylıca tartışılmıştır. Kısaca açıklamak gerekirse, kırılğan narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireyler, eleştirilmeye, kişilerarası reddedilmeye, olumsuzluklara karşı aşırı duyarlıdırlar, yaşanan herhangi bir durumu olumsuz algılamaya daha eğilimlidirler, sağlıklı olmayan benlik algıları stresle işlevsel bir biçimde başa çıkabilmelerini engeller ve dolayısıyla kırılğan narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireylerin daha yüksek düzeyde stres algılamaya eğilimli oldukları söylenebilir. Çocuğun güvenliğine dair yüksek bir kaygı duyma, bunu çocuğa yansıtma, çocuğun hayatında olup bitmeni bilmeye yönelik müdahaleci olma gibi aşırı koruyucu ebeveyn tutumları çocuğun sağlıklı benlik algısı gelişimini olumsuz etkileyebilir, çocuğun, ebeveynlerinden öğrendiği gibi, yetişkinlikte çevresinin ve diğerlerinin güvenilmez olduğunu düşünmesine ve kişilerarası ilişkilerinde tetikte olmasına neden olabilir. Bu özelliklerin kırılğan narsistik kişilik özellikleriyle paralel olduğu görülmektedir. Ayrıca abartılı hoşgörüyü de kapsayan bu ebeveyn tutumu, kırılğan narsisizmin gizil olarak büyülenmeci tarafının ortaya çıkışında da etkili olabilir. Ebeveyn tutumu dolayısıyla ortaya çıkan bu kişilik özellikleri, bireyin daha yüksek düzeyde stres algılamasına ve mağduriyet algısı seviyesinin de artmasına neden olmaktadır.

Araştırmanın “Algılanan ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan reddedici ebeveyn tutumu mağduriyet algısını kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin aracılığı ile yordar.” hipotezi doğrulanmıştır.

Üçüncü modeldeki ilk dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Buna göre, reddedici ebeveyn tutumu yalnızca kırılğan narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını yordamamaktadır. Bu bulgu, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu modelinde tartışıldığı gibi, bir kişilik özelliğinin mağduriyet algısının ortaya çıkışı için yeterli olmamasıyla açıklanabilir. Zaten tüm modellerde görüldüğü üzere, kırılğan narsistik kişilik özellikleri mağduriyet algısını marjinal anlamlı düzeyde yordamaktadır. Tekrarlamak gerekirse, yalnızca kırılğan narsistik kişilik özellikleri bireyin kendini mağdur olarak algılaması için yeterli olmayabilir. Mağduriyet algısının ortaya çıkabilmesi, kişinin kendini mağdur olarak görmesi, göstermesi için bir durumun, stresli bir olayın meydana gelmesi gerekmektedir.

Üçüncü modeldeki analiz sonuçları, reddedici ebeveyn tutumunun kırılğan narsistik kişilik özelliklerini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Bu bulguyla benzer şekilde, literatürde, mesafeli, ilgisiz, soğuk ve reddedici ebeveyn tutumlarının kırılğan narsistik kişilik özellikleri ile pozitif ilişkili olduğunu ifade eden çalışmalar olduğu görülmüştür (Horton ve ark., 2006; Otway ve Vignoles, 2006). Ebeveynin eleştirel, cezalandırıcı davranışları, çocuğu görmezden gelmesi, yok sayması çocuğun iki uçta, değerli ve değersiz benlik algıları arasında savrulmasına neden olur (Mclean, 2007). Kişi, benlik algıları arasındaki dengeyi sağlayabilmek adına ötekilerin onayına, ilgisine bağımlı hale gelebilir. İlişkilerinde de sık sık onay ve ilgi arayışında olur. Kernberg (2016), çocuğu duygusal açıdan tatmin etmeyen, mesafeli, katı ve gizil biçimde saldırgan ebeveyn tutumlarının narsistik

kişilik özelliklerinin gelişmesine neden olabileceğini belirtmekte ve çocuğun da bu ebeveyn tutumlarının ortaya çıkardığı durumlarla, öfke, hayal kırıklığı gibi olumsuz duygulanımlarla başa çıkabilmek adına ebeveynleri için en iyi ve mükemmel olmaya yönelik, gerçekçi olmayan bir kendilik algısı geliştirebileceğini belirtmektedir. Ayrıca, ebeveynleri tarafından reddedilen, sıklıkla eleştirilen, duygusal ve fiziksel olarak görmezden gelinen kişi ileride reddedilmeye karşı aşırı duyarlılık geliştirebilir, kişilerarası ilişkilerinde reddedilmeye dair tetikte olabilir (İbrahim ve ark., 2015). Bu ifadenin, kırılğan narsisizmin karakterize olduğu eleştiriye ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olma özelliğiyle paralellik gösterdiği görülmektedir.

Diğer iki modelde de olduğu gibi, bu modelde de, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin mağduriyet algısını marjinal anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Önceki iki modelde de kırılğan narsistik kişilik özellikleri ve mağduriyet algısına yönelik bulgu detaylı bir biçimde tartışılmıştır.

Üçüncü modeldeki ikinci dolaylı etkiye göre, reddedici ebeveyn tutumu yüksek stres düzeyi ile olan ilişkisi aracılığıyla mağduriyet algısını yordamaktadır. Bulgular, reddedici ebeveyn tutumunun stres düzeyini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Benzer şekilde, literatürde reddedici, soğuk, katı ebeveyn tutumuna maruz kalmanın yüksek düzeyde algılanan stresle ilişki olduğunu belirten birçok çalışmaya rastlanmıştır (Gissandaner ve ark., 2022; Santoro ve ark., 2020). Çocuğa karşı suçlayıcı bir tavır takınmayla, ilgisiz, katı, mesafeli bir tutum sergilemeyle, sık eleştiri ve cezalandırma ile ilişkili olan reddedici ebeveyn tutumu çocuğun erken yaşantısında sıklıkla stres algılamasına sebep olmaktadır (Edwards ve ark., 2004). Çocukluk yaşantıları yoğun stresle geçen, sıklıkla olumsuz tutumlara maruz kalan bireylerin, yetişkinlikte yaşadıklarını olumsuz olarak değerlendirmeye ve

stres algılamaya daha eğilimli hale gelebilecekleri söylenebilir. Ayrıca, ebeveyn reddine maruz kalmak kişide reddedilme duyarlılığın oluşmasına neden olabilir (İbrahim ve ark., 2015). Kişi ileride sonunu ön göremediği, ufak bir güvensizlik ihtimali olabilecek durumlarla veya kişilerle karşılaştığında, bu duyarlılığından ötürü bunları stresör olarak algılayabilir. Ayrıca, reddedici ebeveyn tutumunun sağlıklı benlik gelişimini olumsuz etkilediği ve sağlıklı benlik gelişiminin stresle işlevsel bir biçimde başa çıkma becerisini geliştirdiği göz önüne alındığında, bu ebeveyn tutumuna maruz kalan kişilerin daha yüksek düzeyde stres algıladığına dair bulgu anlaşılır olabilir. Bu ebeveyn tutumu dolayısıyla daha fazla stres algılamaya meyilli hale gelen kişinin algıladığı mağduriyet seviyesi de yükselmektedir. Modeldeki bulgular, tıpkı diğer modellerde olduğu gibi, stres düzeyinin mağduriyet algısını pozitif yönde anlamlı derecede yordadığını göstermektedir. İlk iki modelde bu bulgu detaylıca tartışılmıştır.

Üçüncü modeldeki üçüncü dolaylı etki, reddedici ebeveyn tutumunun kırılğan narsistik kişilik özellikleriyle; kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin yüksek stres düzeyiyle ilişkili olduğunu ve bu ilişkiler aracılığıyla mağduriyet algısını yordadığını göstermektedir. Diğer tüm modellerde olduğu gibi, kırılğan narsistik kişilik özellikleri stres düzeyini pozitif yönde anlamlı biçimde yordamaktadır. Diğer modellerde, bu değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkisi açıklanmıştır. Reddedici ebeveyn tutumu, çocuğun değerli ve değersiz benlik algıları arasında gidip gelmesiyle, çocuğun benliğinin diğerlerinin ilgisine, onayına ve hayranlığına bağlı olmasıyla; kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin gelişimiyle sonuçlanabilir. Bu ebeveyn tutumu ve bu tutumun ortaya çıkardığı kişilik özellikleri de bireyi daha yüksek düzeyde stres algılamaya eğilimli hale getirebilir. Yüksek düzeyde stres algılayan kişi de bu stresle

başa çıkabilmek adına kendini mağdur olarak gösterebilir, böylece zorlu durumların getirdiği sorumluluktan kaçınabilir ve olumsuz duyguların etkisini yumuşatabilir.

4.2.2. Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracı rolüne dair bulguların tartışılması.

Araştırmanın “Algılanan ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu mağduriyet algısını büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracılığı ile yordar.” hipotezi doğrulanmamıştır. Buna göre, duygusal sıcaklık yoksunluğu ile mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olmadığı görülmüştür.

Dördüncü modeldeki ilk dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Duygusal sıcaklık yoksunluğu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin aracı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Sonuçlar, duygusal sıcaklık yoksunluğunun büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini anlamlı derecede yordamadığını göstermiştir. Mevcut çalışmadaki bu bulgu ile benzer şekilde, Lee-Rowland (2019) yaptığı araştırmada, büyüklenmeci narsisizm ve duygusal sıcaklık yoksunluğu arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Literatürde, ebeveynin aşırı hoşgörüsünün ve abartılı sevgisinin, ilgisinin büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin gelişimine yol açacağından bahsedilmektedir (Brummelman ve ark., 2015; Capron, 2004). Bununla tutarlı olarak, Otway ve Vignoles (2006) yaptıkları çalışmada, ebeveynin soğukluğunun ve reddedici tutumunun, çocuğa yönelik aşırı ilgisinin ve hayranlığının büyüklenmeci narsisizmle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Buradan yola çıkarak, çalışmamızdaki duygusal sıcaklıktan yoksun ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özelliğini anlamlı derecede yordamamasının nedeninin algılanan ebeveyn duygusal sıcaklığını ölçmek için kullanılan maddelerin

optimal seviyede bir sıcaklığı ölçmesi olabilir. Bu alt boyut maddelerinin bahsi geçen aşırı sevgi, ilgi, hayranlık gibi tutumları ölçmek için tasarlanmamış olması, soğuk, ilgisiz ebeveyn tutumunun da başka bir alt boyutta, reddedicilik alt ölçeğiyle ölçülmüş olması dolayısıyla böyle bir sonuç elde edilmiş olabilir. Ayrıca, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin mağduriyet algısını istatistiksel olarak anlamlı derecede yordamadığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, büyüklenmeci narsisizmin özellikleri ile açıklanabilir: Mağdur olma durumu/mağduriyet algısı ile ilişkili olumsuz çağrışımlar (güçsüz olma, haksızlığa uğrama), büyüklenmeci narsisizmin görkemli benlik algısı, güç istenci, diğerlerinden üstün olmaya dair inancı gibi özellikleri ile ters düşebilir. Ayrıca, araştırmanın anonim yürütüleceği ve araştırmada katılımcıların gizliliğin korunacağı belirtilse de büyüklenmeci narsistik kişilik özelliği yüksek olan bireylerin, sosyal istenirlik düzeylerinin de fazla olacağına dair literatür bulgusundan hareketle (Barry, Lui ve Anderson, 2016; Fernie, Fung ve Nikčević, 2016), bu kişilerin kendilerini güçsüz, haksızlığa uğrayan biri gibi göstermek istemeyebilecekleri ve araştırma cevaplarını buna göre manipüle etmiş olabilecekleri söylenebilir. Bu varsayımın da çalışma bulgusunu açıklayabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Ok ve meslektaşları (2020), narsisizmin sömürücü, hak iddia eden boyutlarına odaklanarak yürüttükleri araştırmada, büyüklenmeci narsisizm ve mağduriyet algısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Özetle, değişkenler arasında yordayıcılık ilişkisi bulunmaması ve daha önce de ifade edildiği üzere tek bir kişilik özelliğinin mağduriyet algısının ortaya çıkışı için yeterli olmaması dolayısıyla duygusal sıcaklıktan yoksun ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını yordamadığı sonucu elde edilmiş olabilir.

Dördüncü modeldeki ikinci dolaylı etki; duygusal sıcaklığın stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordadığına dair etki negatif yönde istatistiksel olarak anlamlıdır. Duygusal sıcaklık yoksunluğu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide stres düzeyinin bu aracı etkisi ilk modelde detaylıca tartışılmıştır.

Modelin üçüncü dolaylı etkisi ise duygusal sıcaklıktan yoksun ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısını yordadığına dair seri etkidir. Bu etki, istatistiksel olarak anlamlı değildir. Analizde, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin stres düzeyini anlamlı derecede yordamadığı görülmüştür. Literatürdeki çalışmaların sonuçları incelendiğinde, bu iki değişken arasındaki ilişkinin çelişkili olduğu görülmüştür. Besser ve Zeigler-Hill (2011), yaptıkları araştırmada, büyüklenmeci narsisizmin stres düzeyiyle pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşırken, büyüklenmeci narsisizm ve stres düzeyi arasında negatif ilişki olduğu bulgusu elde edilen çalışmalar da mevcuttur (Kajonius ve Björkman, 2020; Papageorgiou, ve ark., 2019). Mevcut araştırmada ise bu iki değişken arasında bir ilişki veya bir yordayıcılık görülmemiştir. Bunun sebebi olarak, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini ölçmek için kullandığımız, “Narsistik Kişilik Envanteri” ölçeğinin Likert tipte olmaması ve ölçeğin katılımcıların iki seçenekten birini seçmek durumunda olmasına yönelik hazırlanmış olması gösterilebilir. Ölçeğin, kişilik özelliklerini bir spektrum üzerinden değerlendirmek yerine, narsistik kişilik özelliklerini var veya yok olarak değerlendirmeye yönelik bir tarafı olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, katılımcılara kendilerine yakın gelen seçeneği seçmeleri için sunulan cümleler incelendiğinde, ölçekte bu cümlelerin uçlarda olduğu maddeler olduğu görülmüştür. “Fırsatını bulduğumda şov yaparım.” veya “Sıradışı biriyim.” gibi cümlelerin şeffaflığı, katılımcıların verdikleri cevaplarda

samimi davranmamalarına ve verdikleri cevapların sosyal beğenirlik doğrultusunda etkilenmesine yol açmış olabilir. Tüm bunlar, kullanılan ölçeğin büyüklenmeci narsistik kişilik özelliği daha yüksek olabilecek katılımcıları tanımlayamamasına ve dolayısıyla bu sonuçların elde edilmesine neden olmuş olabilir. Görüldüğü üzere, bu modelde, duygusal sıcaklıktan yoksun ebeveyn tutumu yalnızca stres düzeyini anlamlı derecede yordamaktadır. Büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri stres düzeyini ve mağduriyet algısını anlamlı düzeyde yordamamaktadır. Mağduriyet algısının özellikleri ile büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin çelişmesi, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin daha hassas bir ölçek ile ölçülmemiş olması varsayımı ve değişkenler arasında anlamlı bir yordayıcılık olmaması nedeniyle bir seri etki görülmemiş olabilir. Hipotezin bu nedenle doğrulanmadığı söylenebilir.

Araştırmanın “Algılanan ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu mağduriyet algısını büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracılığı ile yordar.” hipotezi doğrulanmamıştır. Buna göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olmadığı görülmüştür.

Beşinci modeldeki ilk dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir; aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin aracı etkisi olmadığı görülmüştür. Elde edilen bulgular, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini anlamlı derecede yordamadığını göstermektedir. Literatürde, aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının büyüklenmeci narsisizmle pozitif ilişkili olduğunu, bu tutumun büyüklenmeci narsisizmi yordadığını ifade eden çalışmalar mevcuttur (Huxley ve

Bizumic, 2016; van Schie, Jarman, Huxley ve Grenyer, 2020). Çalışmamızın bulgusunun literatürdeki bulgularla çeliştiği görülmektedir. Bu çelişki, kültürel faktörler üzerinden açıklanabilir. Ülkemizde, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu, olumsuz sonuçları olabilecek bir ebeveyn tutumu olarak değerlendirilmemektedir (Kağıtçıbaşı, 2017). Aksine ilgi, alaka ve bakım görme ile ilişkilendirilmektedir. Bizim kültürümüzde, bireyselleşme, özerkleşme gibi tutumların Batı toplumlarındaki kadar ön planda tutulmadığı, hatta çocuğun bireyselleşmesinin, özerk bir birey haline gelmesinin genellikle desteklenmediği düşünüldüğünde, bu ebeveyn tutumunun hem ebeveynler hem de çocuklar/ergenler tarafından olumsuz bir tutum olarak algılanmaması, aksine ebeveynlerden zaten beklenen, sergilenmesi gereken davranışlar olarak algılanması anlaşılır olabilir. Bu sebepten de, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini yordamadığı söylenebilir. Bir önceki modelde olduğu, bu modelde de büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri mağduriyet algısını yordamamıştır.

Beşinci modeldeki ikinci dolaylı etki aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun stres düzeyi aracılığıyla mağduriyet algısını yordadığına dair etkisidir. Bu etki pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlıdır. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide stres düzeyinin aracılığına dair bulgu ikinci modelde tartışılmıştır.

Modeldeki üçüncü dolaylı etki de istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olmadığı belirlenmiştir. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun kültürel farklılıklardan ötürü büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini yordamaması; büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin hassas bir biçimde ölçülmemiş olması ve stres düzeyini

yordamadığına dair elde edilen bulgu ve mağduriyet algısının özellikleri ile büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin çelişiyor olabileceği varsayımları sebebiyle hipotez doğrulanamamış, seri aracı etkiye ulaşılamamış olabilir.

Araştırmanın “Algılanan ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan reddedici ebeveyn tutumu mağduriyet algısını büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin aracılığı ile yordar.” hipotezi doğrulanmamıştır. Buna göre reddedici ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olmadığı görülmüştür.

Altıncı ve son modeldeki ilk dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Reddedici ebeveyn tutumu büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri aracılığıyla mağduriyet algısını yordamamaktadır. Sonuçlar, reddedici ebeveyn tutumunun büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini pozitif yönde anlamlı derece yordadığını göstermektedir. Çocuk, büyüklenmeci, şişirilmiş bir benlik algısı geliştirerek ebeveyninin soğuk, reddedici, eleştirel, küçümseyici ve suçlayıcı tutumlarına karşı kendini, benliğini korumaya; benliğini yücelterek, abartarak bu ebeveyn tutumlarının getirdiği olumsuz duygulanımları telafi etmeye çalışabilir (Levy ve ark., 2012). Kernberg (2016), bu tarz ebeveyn tutumları sonucu oluşabilecek büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin; şişirilmiş ve gerçek dışı benlik imajının, sömürücü ve üstenci tavırların, benliği terk edilme veya yeniden reddedilmeye karşı savunmak için kullanılabileceğini ifade etmektedir. Literatür bulgularının mevcut çalışma sonucu ile tutarlı olduğu görülmektedir. Otway ve Vignoles (2006), ebeveyn soğukluğunun, reddediciğiliğinin büyüklenmeci narsisizmle pozitif ilişkili olduğunu, Huxley ve Bizumic (2017) ise reddedici ebeveyn davranışlarının büyüklenmeci narsisizmi pozitif

yönde yordadığını belirtmektedir. Benzer biçimde, bu modelde de, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin mağduriyet algısını yordamadığı görülmüştür.

İkinci dolaylı etki reddedici ebeveyn tutumunun stres düzeyi aracılığı ile mağduriyet algısı üzerindeki etkisidir ve bu dolaylı etki istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlıdır. Reddedici ebeveyn tutumunun stres düzeyini yordayıcılığına ve stres düzeyinin aracı rolüne ilişkin bulgular üçüncü modelde tartışılmıştır.

Altıncı modelin üçüncü dolaylı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Buna göre, reddedici ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin seri aracı etkisi bulunamamıştır. Reddedici ebeveyn tutumu büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerini ve stres düzeyini pozitif yönde anlamlı derecede yordasa da, büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ne stres düzeyini ne de mağduriyet algısını anlamlı biçimde yordamamaktadır. Bu sebepten, reddedici ebeveyn tutumu ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin aracılığına dair anlamlı bir sonuç elde edilemediği söylenebilir.

Kültürümüzde büyüklenmeciliğin, gösterişçilikle ilişkili davranışların olumsuz olarak nitelendirilmesi ve istenmeyen davranışlar olarak etiketlenmesi göz önüne alındığında; bu kültürel algının katılımcıların ölçek cevaplarını etkilemiş olabileceği ve bu sebepten de büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin hassas bir şekilde ölçülmemiş olabileceği söylenebilir. Büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin aracı etkisinin olmaması, duygusal sıcaklık ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları tarafından yordanmaması, stres düzeyini ve mağduriyet algısını yordamaması bulguları bu varsayım ile da açıklanabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

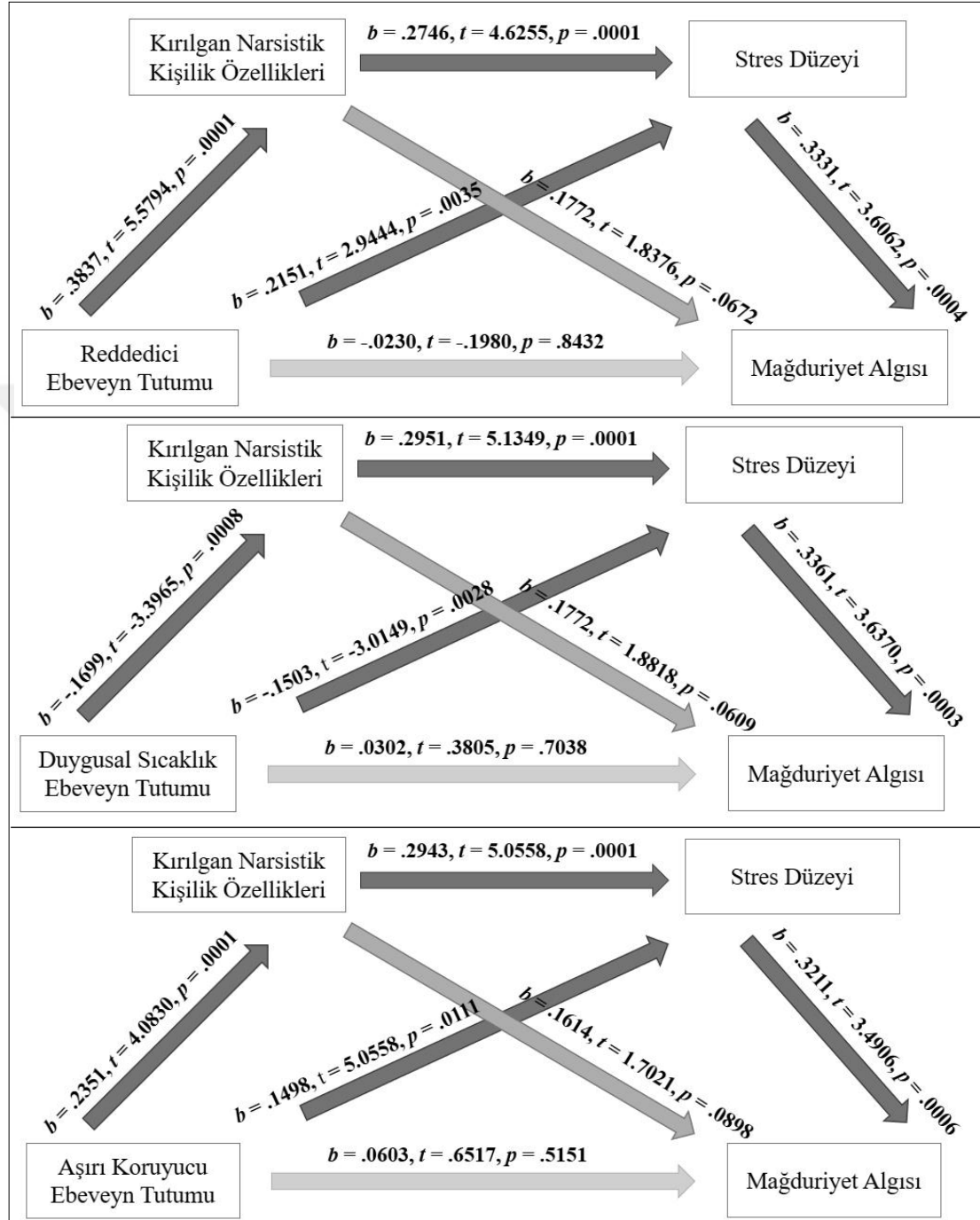
GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, algılanan ebeveyn tutumları (duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik) ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide kırılğan ve büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı rolünün incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, algılanan ebeveyn tutumlarının mağduriyet algısını direkt olarak yordamadığı; algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide, ön görüldüğü gibi, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı etkisi olduğu; büyüklenmeci narsistik kişilik özellikleri ve stres düzeyinin ise birlikte böyle bir aracı role sahip olmadığı görülmüştür.

Çalışmada, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin üç ebeveyn tutumu tarafından anlamlı düzeyde yordandığı, stres düzeyini pozitif yönde; mağduriyet algısını ise marjinal anlamlı düzeyde pozitif yönde yordadığı görülürken; büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin reddedici ebeveyn tutumu hariç diğer iki ebeveyn tutumu tarafından anlamlı derecede yordanmadığı ve mağduriyet algısını ve stres düzeyini yordamadığı bulgusu elde edilmiştir. Narsistik kişilik özelliklerinin iki alt boyutunun değişkenler üzerinde farklı şekillerde çalıştığı görülmüştür.

Yukarıda iki paragraf halinde özetlenen bulgular Şekil 8. ve Şekil 9.'da belirtilmiştir.

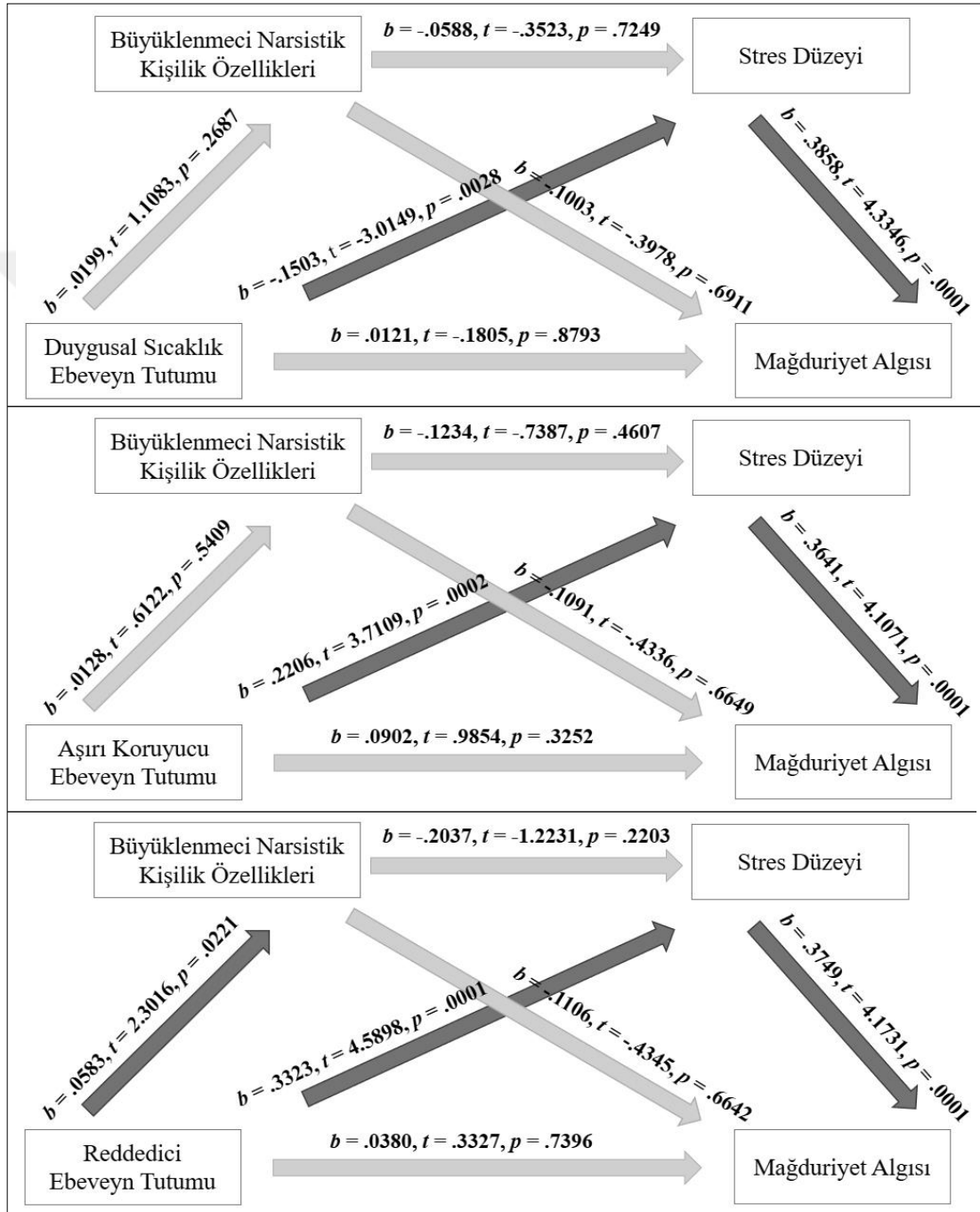
Şekil 8. Kırılğan Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aracılık Rolüne Dair Bulguların Özetlenmesi

Şekildeki en açık renk oklar değişkenler arasında anlamlı bir yordayıcılık olmadığını, bir ton koyu renk oklar değişkenler arasında marjinal anlamlı yordayıcılık

olduğunu, koyu renk oklar ise değişkenler arasında anlamlı bir yordayıcılık olduğunu belirtmektedir.

Şekil 9. *Büyüklenmeci Narsistik Kişilik Özelliklerinin ve Stres Düzeyinin Aracılık Rolüne Dair Bulguların Özetlenmesi*

Tüm modellerin incelenmesi sonucunda, mağduriyet algısının ortaya çıkışında bir durumun, özellikle stres yaratan, olumsuz duygulanımlarla sonuçlanabilecek bir

olayın varlığının gerektiği söylenebilir. Tek başına algılanan ebeveyn tutumlarının da, kişilik özelliklerinin de mağduriyet algısının oluşumunda etkisi olmadığı fark edilmiştir. Erken çocukluk deneyimleri, mağduriyet zihniyetinin gelişimi için önemli bir zemin hazırlamakla birlikte, çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Kişilik özellikleri aracılığıyla birey daha yüksek düzeyde stres algılamaya ve kendini mağdur olarak görmeye eğilimli olabilir. Zorlayıcı, stresli bir durumun varlığında da kendini mağdur olarak görmeye yatkın olan kişinin mağduriyet algısı tetiklenebilir. Stres düzeyinin hem basit aracı hem de seri aracı etkisine dair olan bulgu bu şekilde açıklanabilir.

Çalışmada, mağduriyet algısının ne olduğu ve oluşumunda rolü olabilecek ebeveyn tutumlarının; gelişiminde, sürdürülmesinde ve tetiklenmesinde etkisi olabilecek kişilik özelliklerinin neler olabileceği; stres yaşantısının mağduriyet algısı üzerindeki etkisi araştırılmış ve çoğunlukla iş yaşamında, sosyal psikolojide ele alındığına rastlanan mağduriyet algısı kavramı, klinik psikoloji literatüründe bir kişilik özelliği olarak incelenmiştir. Ayrıca, narsistik kişilik özelliklerinin iki alt boyutunun ayrı ayrı incelenmesiyle, narsistik kişilik özelliklerinin görünümünün farklılığı bir kez daha ortaya konmuş ve bu iki ayrı boyutunun farklı çalıştığı görülmüştür. Bunu detaylandırmak gerekirse, kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin büyülenmeci narsistik kişilik özelliklerinden ayrışarak, mağduriyet algısı ile ilişkili olabileceği fark edilmiş, yapılan teorik araştırmalar sonucunda kırılğan narsistik kişilik özellikleri ile mağduriyet algısının ilişkili olduğu kişilik özelliklerinin ilişkili olduğu görülmüş ve bu çıkarım araştırma bulgusuyla desteklenmiştir. Ek olarak, ülkemizde aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun çoğunlukla olumsuz bir tutum olarak algılanmadığı göz önüne alındığında, bu çalışmada aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun mağduriyet algısını,

kırılgan narsistik kişilik özelliklerini ve stres düzeyini yordamasından yola çıkılarak, bu tutumun ne gibi olumsuz sonuçları olabileceğine de dikkat çekilmiştir.

Çalışmada, mağduriyet zihniyeti, kendini mağdur olarak görme, gösterme olarak çeşitli şekillerde de adlandırılabilen mağduriyet algısı kavramının klinik psikoloji literatüründe ele alınarak tanınması, fark edilmesi ve anlaşılması amaçlanmıştır. Bu açıdan da, bu tez çalışmasında elde edilen sonuçların literatüre katkısı olabileceği düşünülmektedir.

5.1. Araştırmanın Sınırlılıkları ve İleriki Çalışmalar İçin Öneriler

Her araştırmada bulunduğu gibi mevcut araştırmada da çeşitli sınırlılıklar olduğu görülmektedir. Bu kısımda, bahsi geçen sınırlılıklar ve sonraki çalışmalar için çeşitli öneriler yer almaktadır.

Çalışmanın örneklemini incelendiğinde, katılımcıların benzer sosyokültürel demografiklere sahip olduğu görülmüştür. Bu da, mağduriyet algısını etkileyebilecek demografik özellikleri keşfetmek açısından sınırlılık yaratmaktadır. İleride yapılacak çalışmalar için; Türkiye'nin diğer bölgelerinden ulaşılabilen örneklem çeşitliliği artıracağı ve daha fazla katılımcı sayısı ile çalışmanın bu benzerliği azaltılabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, katılımcıların algılamalarına yönelik çalışıldığı göz önüne alındığında, sonraki çalışmalarda, deneysel bir desen oluşturulabilir. Böylece katılımcıların son bir haftada algıladığı stres düzeyi üzerinden çalışmak yerine, stres düzeyi manipüle edilerek, stresin mağduriyet algısı üzerindeki etkisi daha detaylı incelenebilir.

Araştırma süresince gerçekleştirilen literatür taramasında, büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklerinin sosyal istenirlikle ilişkisine dair çelişik bulgulara

rastlanmıştır (Barry ve ark., 2016). Büyüklenmeci narsisizmin sosyal istenirlikle ilişkisi olabileceğini ifade eden çalışmalar göz önüne alındığında bunun katılımcıların cevaplarına yansiyabileceği düşünülmüştür. Sonraki çalışmalarda, sosyal istenirlik bir kontrol değişkeni olarak ele alınabilir.

Araştırmanın öz bildirim tarzındaki ölçeklerle yürütülmesi de sınırlılıklar arasında ele alınabilir. Barnet ve Powell (2016), bu tarzdaki ölçeklerin, katılımcıların algısıyla sınırlı olduğunu ve yanıtların gerçeği yansıtma düzeyinin bu algıya bağlı olabileceğini ileri sürmektedir. Bununla bağlantılı olarak, daha iyi görünme arzusu, kişinin araştırmaya katıldığı bağlam veya içinde bulunduğu duygudurum gibi faktörler katılımcıların cevaplarını etkilemiş olabilir.

5.2. Klinik Alanda Öneriler

Araştırmada, algılanan ebeveyn tutumları ve mağduriyet algısı arasındaki ilişkide narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin seri aracı etkisi incelenmiştir. Bu kısımda ise tüm bu değişkenlerin klinik çalışma çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceği tartışılmaktadır.

Çalışmanın temel yordanan değişkeni mağduriyet algısına dair klinik psikoloji literatüründe sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır ve bu araştırmada ampirik yöntem ile incelenen mağduriyet algısının klinik açıdan anlaşılması hedeflenmiştir.

Çalışmada mağduriyet algısının ne olduğu, nasıl oluşabileceği ve sürdürülebileceği detaylı bir biçimde ele alınmış ve kırılğan narsistik kişilik özelliklerinin ve stres düzeyinin mağduriyet algısını yordadığı görülmüştür. Buradan yola çıkarak, uzmanlar, danışanları ile çalışırken mağduriyet algısıyla ilişkili özellikleri fark ettiklerinde, bu algının oluşumunda etkisi olabilecek çocukluk yaşantılarını, yaşamsal olayları, karakteristik özellikleri de göz önünde bulundurarak

terapi sürecini planlayabilirler. Belli bir ebeveyn tutumuna maruz kalan çocukta mağduriyet zihniyeti gelişebileceğini açıklayan bu araştırma, çocuklarla çalışan uzmanlar için de faydalı olabilir. Örneklendirmek gerekirse, çalışmadaki bilgiler ve bulgular, ebeveynin eleştirisini, ilgisizliğini, soğukluğunu önleyebilmek, sıcaklık ve ilgi görebilmek adına çocukların başvurabileceği yolların neler olabileceğine işaret etmektedir. Bu bilgiler, ebeveynlere yönelik olarak düzenlenen psikoeğitim çalışmalarına katkı sağlayabilir.

Araştırmada görüldüğü üzere, mağduriyet algısı ve kırılman narsisizmin örtüşen pek çok özelliği bulunmaktadır. Büyüklenmeci ve kırılman narsisizmin görünümündeki farklılığın bir kez daha vurgulanmasına ek olarak, elde edilen bulgulardan yola çıkılarak, kırılman narsisizmin büyüklenmeci narsistik kişilik özelliklere ek olarak mağduriyet zihniyetiyle ilişkili özelliklerle de yakın olduğu söylenebilir. Bu yüzden bu sonuçlar, kırılman narsistik kişilik özelliği olan danışanlarla çalışırken, uzmanın danışanı ve bu kişilik özelliğini farklı bir açıdan görebilmesi ve vaka kavramsallaştırması için destekleyici olabilir.

Bireyler, stresli durumlar deneyimlediklerinde, bu stresli durumlarla farklı yollar aracılığı ile başa çıkabilirler. Kişinin kendini mağdur olarak görmesi ve/veya göstermesi de stresle başa çıkmak için başvuru yollarından biri olabilmektedir. O zaman, “Kendini mağdur olarak görme, gösterme durumu bir savunma mekanizması olarak da kullanılabilir mi?” sorusu akıllara gelebilir. Mağduriyet algısı bir karakter özelliği olarak düşünülebilmesinin yanı sıra, stresli durumların varlığında ortaya çıkabilen işlevsel olmayan bir başa çıkma aracı olabilir. Mağduriyet algısının kişiye sağladığı ikincil kazançlar da bu algının pekişmesine neden olabilir. Bu sebepten, terapi sürecinde, bu algının strese dair bir savunma mekanizması olarak da

kullanılabileceği fikrinin, bu algının getirisi olan ikincil kazançların göz önünde bulundurulması stresle başa çıkmak için yürütölen seansların planlanmasında önemli olabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, G. ve Dirik, G. (2018). Perceived parental attitudes and hopelessness in predicting social anxiety symptoms of Turkish male and female adolescents. *International Journal of Arts and Social Science*, 1(3), 37-45.
- Akhtar, S. ve Thomson, A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139(1), 12-20. doi:10.1176/ajp.139.1.12
- American Psychiatric Association. (2013). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru el kitabı* (Beşinci b.). (E. Köroğlu, Çev.) Ankara: HYB Yayıncılık.
- Ames, D., Rose, P. ve Anderson, C. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440-450. doi:10.1016/j.jrp.2005.03.002
- Anlı, İ. ve Bahadır, G. (2007). Kendilik psikolojisine göre narsistik ve sınır kişilik bozukluğu. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 27, 1-12.
- Aquino, K. (2000). Structural and individual determinants of workplace victimization: The effects of hierarchical status and conflict management style. *Journal of Management*, 26(2), 171-193.
- Aquino, K. ve Bradfield, M. (2000). Perceived victimization in the workplace: The role of situational factors and victim characteristics. *Organization Science*, 11(5), 525-537.
- Aquino, K. ve Byron, K. (2002). Dominating interpersonal behavior and perceived victimization in groups: Evidence for a curvilinear relationship. *Journal of Management*, 28(1), 69-87.

- Aquino, K., Grover, S., Bradfield, M. ve Allen, D. (1999). The effects of negative affectivity, hierarchical status, and self-determination on workplace victimization. *Academy of Management Journal*, 42(3), 260-272.
- Armaly, M. ve Enders, A. (2021). ‘Why Me?’ The role of perceived victimhood in American politics. *Political Behavior*. doi:10.1007/s11109-020-09662-x
- Arrindell, W., Kwee, M., Methorst, G., Van der Ende, J., Pol, E. ve Moritz, B. (1989). Perceived parental rearing styles of agoraphobic and socially phobic in-patients. *The British Journal of Psychiatry*, 155(04), 526-535. doi:10.1192/bjp.155.4.526
- Arrindell, W., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., . . . Ende, J. (1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary, and Italy. *Personality and Individual Differences*, 613-628.
- Atay, S. (2009). Narsistik kişilik envanteri’nin Türkçe’ye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 181-196
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2016). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Barnett, M. D. ve Powell, H. A. (2016). Self-esteem mediates narcissism and aggression among women, but not men: A comparison of two theoretical models of narcissism among college students. *Personality and Individual Differences*, 89, 100-104. doi:10.1016/j.paid.2015.09.042

- Barry, C., Lui, J. ve Anderson, A. (2016). Adolescent narcissism, aggression, and prosocial behavior: The relevance of socially desirable responding. *Journal of Personality Assessment*, 99(1), 46-55. doi:10.1080/00223891.2016.1193812
- Bar-Tal, D. (2000). Societal beliefs about siege. *In shared beliefs in a society: Social psychological analysis* (pp. 101-120). SAGE Yayıncılık.
doi:10.4135/9781452204697.n7
- Bar-Tal, D., Chernyak-Hai, L., Schori, N. ve Gundar, A. (2009). A sense of self-perceived collective victimhood in intractable conflicts. *International Review of the Red Cross*, 91(874), 229-258.
- Basut, E. (2006). Stres, başa çıkma ve ergenlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(1).
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence* , 11(1), 56-95.
doi.org/10.1177/02724316911111004
- Begue, L. ve Bastounis, M. (2003). Two spheres of belief in justice: Extensive support for the bidimensional model of belief in a just world. *Journal of Personality*, 71(3), 435-463. doi:10.1111/1467-6494.7103007
- Berman, A. (2014). Post-traumatic victimhood and group analytic therapy: Intersubjectivity, empathic witnessing and otherness. *Group Analysis*, 47(3), 242-256.
- Besser, A. ve Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and

interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(8), 874-902. doi:10.1521/jscp.2010.29.8.874

Besser, A. ve Zeigler-Hill, V. (2011). Pathological forms of narcissism and perceived stress during the transition to the university: The mediating role of humor styles. *International Journal of Stress Management*, 18(3), 197–221. doi:10.1037/a0024826

Blondin, C., Cochran, J., Oh, E., Taylor, C. ve Williams, R. (2011). Relationship of adult representations of childhood parenting and personality tendencies to adult stressors and political ideology. *Journal of Adult Development*, 18(4), 204–213. doi:10.1007/s10804-011-9129-8

Bloomfield, D., Barnes, T. ve Huyse, L. (2003). *Reconciliation after violent conflict: A handbook*. (I. I. Assistance, Dü.) Stockholm: International IDEA.

Bokszczanin, A. (2008). Parental support, family conflict, and overprotectiveness: Predicting PTSD symptom levels of adolescents 28 months after a natural disaster. *Anxiety, Stress ve Coping*, 21(4), 325-335. doi:10.1080/10615800801950584

Bögels, S., van Oosten, A., Muris, P. ve Smulders, D. (2001). Familial correlates of social anxiety in children and adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39(3), 273-287. doi:10.1016/s0005-7967(00)00005-x

Brand, S., Hatzinger, M., Beck, J. ve Holsboer-Trachsler, E. (2009). Perceived parenting styles, personality traits and sleep patterns in adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(5), 1189-1207. doi:10.1016/j.adolescence.2009.01.010

- Brummelman, E., Thomaes, S., Nelemans, S., Orobio de Castro, B., Overbeek, G. ve Bushman, B. (2015). Origins of narcissism in children. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112, 3659-3662.
doi:10.1073/pnas.1420870112
- Budak, S. (2001). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buehler, C. ve Gerard, J. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents' maladjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 78-92. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00078.x
- Buss, D. ve Chiodo, M. (1991). Narcissistic acts in everyday life. *Journal of Personality*, 59(2), 179-215. doi:10.1111/j.1467-6494.1991.tb00773.x
- Cain, N., Pincus, A. ve Ansell, E. (2008). Narcissism at the crossroads: Phenotypic description of pathological narcissism across clinical theory, social/personality psychology, and psychiatric diagnosis. *Clinical Psychology Review*, 28(4), 638-656. doi:10.1016/j.cpr.2007.09.006
- Calafat, A., García, F., Juan, M., Becona, E. ve Fernández-Hermida, J. (2014). Which parenting style is more protective against adolescent substance use? Evidence within the European context. *Drug and Alcohol Dependence*, 138, 185-192. doi:10.1016/j.drugalcdep.2014.02.705
- Campbell, B. ve Manning, J. (2018). *The rise of victimhood culture: Microaggressions, safe spaces, and the new culture wars*. New York: NY: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-319-70329-9

- Campbell, W., Reeder, G., Sedikides, C. ve Elliot, A. (2000). Narcissism and comparative self-enhancement strategies. *Journal of Research in Personality*, 34(3), 329–347. doi:10.1006/jrpe.2000.2282
- Cankardaş, S. (2019). Kadın ve erkeklerde olumsuz değerlendirilme korkusunun belirlenmesinde algılanan ebeveyn tutumları ve benlik saygısının rolü. *Psikoloji Çalışmaları*, 39(1), 79-97. doi:10.26650/SP2018-0022
- Capron, E. (2004). Types of pampering and types of narcissistic traits. *The Journal of Individual Psychology*, 60(1), 77-93.
- Cawvey, M., Hayes, M., Canache, D. ve Mondak, J. (2017). Personality and victimization in the Americas. *International Review of Victimology*, 1-17. doi:10.1177/0269758017727345
- Cenkseven-Önder, F. ve Utkan, Ç. (2018). Bilinçli farkındalık ve algılanan stres ilişkisinde ruminasyon ve olumsuz duygu düzenlemenin aracı rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1004-1019. doi:10.17860/mersinefd.444876
- Chang, L., Dodge, K., Schwartz, D. ve McBride-Chang, C. (2003). Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of Family Psychology*, 17(4), 598–606. doi:10.1037/0893-3200.17.4.598
- Clarke, K., Cooper, P. ve Creswell, C. (2013). The parental overprotection scale: Associations with child and parental anxiety. *Journal of Affective Disorders*, 151(2), 618-624. doi:10.1016/j.jad.2013.07.007

Cohen, S., Kamarck, T. ve Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 385-396.

Coicaud, J.-M. (2017). Victim mentality and violence: Anatomy of a relationship. Jacob, E. Jacob içinde, *Rethinking Security in the Twenty-First Century* (s. 245-263). New York: Palgrave Macmillan US.

Coleman, S., Pincus, A. ve Smyth, J. (2018). Narcissism and stress-reactivity: A biobehavioural health perspective. *Health Psychology Review*, 1, 35-72.
doi:10.1080/17437199.2018.1547118

Collins, W., Maccoby, E., Steinberg, L., Hetherington, E. ve Bornstein, M. (2000). Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *American Psychologist*, 55(2), 218-232. doi:10.1037/0003-066x.55.2.218

Cooper, A. (2005). *The Quiet Revolution in American Psychoanalysis: Selected Works of Arnold M. Cooper*. New York: Brunner-Routledge.

Crockat, P. (2006). Freud's 'On narcissism: An introduction'. *Journal of Child Psychotherapy*, 32(1), 4-20. doi:10.1080/00754170600563638

Dalbert, C. (1998). An overview advances in belief in a just world theory and methods. M. Lerner, ve L. Montada içinde, *Responses to Victimizations and Belief in a Just World* (s. 87-105). New York: Plenum.

Danziger, S. (2010). The educational benefits of releasing "victim mentality": An approach from the fields of business and psychology. *Journal of Developmental Education*, 34(2), 43-44.

Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496. doi:10.1037/0033-2909.113.3.487

Dean, K. ve Koenig, A. (2019). Cross-cultural differences and similarities in attribution. *Cross-Cultural Psychology*, 575–597. doi:10.1002/9781119519348.ch28

Demirci, İ. ve Ekşi, F. (2017). Büyüklenmeci narsisizmin iki farklı yüzü: Narsistik hayranlık ve rekabetin mutlulukla ilişkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46, 37-58. doi:10.15285/maruaebd.330008

Dickinson, K. ve Pincus, A. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188-207. doi:10.1521/pedi.17.3.188.22146

Dinler, V. (2006). Mağduriyet kavramına çok yönlü yaklaşım. *Suç Mağdurları* (s. 49-73). içinde Ankara: Adalet Yayınevi.

Dirik, G., Yorulmaz, O. ve Karancı, A. (2015). Çocukluk dönemi ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi: Kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları-çocuk formu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 123-130.

Du, T., Miller, J. ve Lynam, D. (2021). The relation between narcissism and aggression: A meta-analysis. *Journal of Personality*, 1-21. doi:10.1111/jopy.12684

Dube, S., Anda, R., Felitti, V., Champan, D., Williamson, D. ve Giles, W. (2001). Childhood abuse, household dysfunction, and the risk of attempted suicide

throughout the life span: Findings from the adverse childhood experiences study. *JAMA*, 286(24), 3089. doi:10.1001/jama.286.24.3089

Duymaz-Sidal, G. (2018). The effects of early adverse experiences on relational and emotional difficulties as predictors of well-being of university students. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Doğu Üniversitesi, İstanbul.

Ebstrup, J., Eplov, L., Pisinger, C. ve Jorgensen, T. (2011). Association between the five factor personality traits and perceived stress: Is the effect mediated by general self-efficacy? *Anxiets, Stress & Coing*, 24(4), 407-419.

Edwards, V., Anda, R., Felitti, V. ve Dube, S. (2004). Adverse childhood experiences and health-related quality of life as an adult. K. Kendall-Tacket (Dü.) içinde, *Health consequences of abuse in the family: A clinical guide for evidence-based practice. Application and practice in health psychology* (s. 81-94). American Psychological Association. doi:10.1037/10674-005

Enns, M., Cox, B. ve Clara, I. (2002). Parental bonding and adult psychopathology: results from the US National Comorbidity Survey. *Psychological Medicine*, 32(6), 997–1008. doi:10.1017/s0033291702005937

Erzar, T. ve Erzar, K. (2015). The cycle of violence: The traps of playing the victim. J. Juhant & B. Zalec içinde, *Understanding Genocide and Suicide* (s. 127-135).

Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlilik ve geçerlik analizi. *In New/Yeni Symposium Journal*, 51(3), 132-140.

- Fan, J. ve Zhang, L. (2014). The role of perceived parenting styles in thinking styles. *Learning and Individual Differences*, 32, 204-211.
doi.org/10.1016/j.lindif.2014.03.004
- Fernie, B., Fung, A. ve Nikčević, A. (2016). Different coping strategies amongst individuals with grandiose and vulnerable narcissistic traits. *Journal of Affective Disorders*, 205, 301-305. doi:10.1016/j.jad.2016.08.009
- Farzand, M., Çerkez, Y. ve Baysen, E. (2021). Effects of self-concept on narcissism: Mediation role of perceived parenting. *Frontiers in Psychology*, 12.
doi:10.3389/fpsyg.2021.674679
- Fohring, S. (2018). What's in a word? Victims on "victim". *International Review of Victimology*, 24(2), 151–164. doi:10.1177/0269758018755154
- Folkman, S. (2013). Stress: Appraisal and coping. M. Gellman, ve J. Turner (Dü) içinde, *Encyclopedia of Behavioral Medicine* (s. 1913–1915). New York: Springer New York. doi:10.1007/978-1-4419-1005-9_215
- Folkman, S. ve Lazarus, R. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.
- Gabay, R., Lifschitz, T., Nadler, A. ve Hameiri, B. (2020). The tendency for interpersonal victimhood the personality construct and its consequences. *Personality and Individual Differences*, 165, 110-134.
doi:10.1016/j.paid.2020.110134
- Gabbard, G. (1989). Two subtypes of narcissistic personality disorder. *Menninger Clinic*, 53(6), 527-532.

- Garkawe, S. (2004). Revisiting the scope of victimology — How broad a discipline should it be? *International Review of Victimology*, 11(2-3), 275-294.
- Gissandaner, T., Gette, J., Schmidt, A. ve Littlefield, A. (2022). Mitigating the relation between adverse childhood experiences and perceived stress: The role of resilience. *Adversity and Resilience Science*. doi:10.1007/s42844-022-00057-x
- Goens, G. (2017). *It's Not My Fault: Victim Mentality and Becoming Response-able*. Rowman ve Littlefield.
- Gollwitzer, M., Süßenbach, P. ve Hannuschke, M. (2015). Victimization experiences and the stabilization of victim sensitivity. *Hypothesis and Theory*, 6(439).
- Graso, M., Reynolds, T. ve Grover, S. (2019). Allegations of mistreatment in an era of harm-avoidance: Taboos, challenges, and implications for management. *The Academy of Management Perspectives*, 34(1). doi:10.5465/amp.2018.0144
- Gray, K. ve Wegner, D. (2011). To escape blame, don't be a hero—Be a victim. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 516-519.
- Greco, L. ve Morris, T. (2002). Paternal child-rearing style and child social anxiety. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24(4), 259-267. doi:10.1023/a:1020779000183
- Gupta, R. ve Bakhshi, A. (2018). Workplace bullying and employee well-being: A moderated mediation model of resilience and perceived victimization.

Journal of Workplace Behavioral Health, 33, 96-115.

doi:10.1080/15555240.2018.1464929

Hamilton, J., Hart, W., Jarrett, M. ve Tullet, A. (2017). *The victim role: An exploration into descriptions and evaluations of victims by Jerome Lewis*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Alabama Üniversitesi, Alabama.

Hammett, J., Karney, B. ve Bradbury, T. (2020). Adverse childhood experiences, stress and intimate partner violence among newlywed couples living with low incomes. *Journal of Family Psychology*, 34(4), 436-447.
doi:10.1037/fam0000629

Harkness, K. ve Washburn, D. (2016). Stress generation. *Stress: Concepts, Cognition, Emotion, and Behavior*, 1, 331–338. doi:10.1016/b978-0-12-800951-2.00041-8

Hayes, A. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: Guilford Press.

Heider, D., Matschinger, H., Bernert, S., Alonso, J. ve Angermeyer, M. (2006). Relationship between parental bonding and mood disorder in six European countries. *Psychiatry Research*, 143(1), 89-98.
doi:10.1016/j.psychres.2005.08.015

Hendin, H. ve Cheek, J. (1997). Assessing hypersensitive narcissism: A reexamination of Murray's Narcism Scale. *Journal of Research in Personality*, 31(4), 588-599. doi:10.1006/jrpe.1997.2204

- Heru, A. (2001). The linkages between gender and victimhood. *International Journal of Social Psychiatry*, 47(3), 10-20. doi:10.1177/002076400104700302
- Holmbeck, G., Johnson, S., Willls, K., McKernon, W., Rose, B., Erklin, S. ve Kemper, T. (2002). Observed and perceived parental overprotection in relation to psychosocial adjustment in preadolescents with a physical disability: The mediational role of behavioral autonomy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 96-110. doi:10.1037//0022-006x.70.1.96
- Horton, R., Bleau, G. ve Drwecki, B. (2006). Parenting narcissus: What are the links between parenting and narcissism? *Journal of Personality*, 74(2), 345-376. doi:10.1111/j.1467-6494.2005.00378.x
- Horwitz, R. (2018). Politics as victimhood, victimhood as Politics. *Journal of Policy History*, 30(03), 552-574. doi:10.1017/S0898030618000209
- Hotchkiss, S. (2005). Key concepts in the theory and treatment of narcissistic phenomena. *Clinical Social Work Journal*, 33(2), 127–144. doi:10.1007/s10615-005-3528-x
- Huxley, E. ve Bizumic, B. (2016). Parental invalidation and the development of narcissism. *The Journal of Psychology*, 15(2), 130–147. doi:10.1080/00223980.2016.1248807
- Ibrahim, D., Rohner, R., Smitth, R. ve Flannery, K. (2015). Adults' remembrances of parental acceptance-rejection in childhood predict current rejection sensitivity in adulthood. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(1), 51-62. doi:10.1111/fcsr.12119

- İmamoğlu, A. ve Durak-Batıgün, A. (2020). The assessment of the relationship between narcissism, perceived parental rearing styles, and defense mechanisms. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Science*, 33, 388-401. doi:10.14744/DAJPNS.2020.00107
- Jankowitz, S. (2018). Intergroup struggles over victimhood in violent conflict: The victim-perpetrator paradigm. *International Review of Victimology*, 24(3), 259-271.
- Jauk, E., Ulbrich, L., Jorschick, P., Höfler, M., Kaufman, S. ve Kanske, P. (2021). The nonlinear association between grandiose and vulnerable narcissism: An individual data meta-analysis. *Journal of Personality*, 1-24. doi:10.1111/jopy.12692
- Jockin, V., Arvey, R. ve Mcgue, M. (2001). Perceived victimization moderates self-reports of workplace aggression and conflict. *Journal of Applied Psychology*, 86(6), 1262-1269. doi:10.1037//0021-9010.86.6.1262
- Jonas, S., Bebbington, P., McManus, S., Meltzer, H., Jenkins, R., Kuipers, E., ve Brugha, T. (2010). Sexual abuse and psychiatric disorder in England: Results from the 2007 Adult Psychiatric Morbidity Survey. *Psychological Medicine*, 41(04), 709–719. doi:10.1017/s003329171000111x
- Kachanoff, F., Wohl, M. ve Taylor, D. (2020). Striking at the core: A unified framework of how collective victimhood affects basic psychological needs for relatedness, competence, and autonomy. J. Vollhardt içinde, *The Social Psychology of Collective Victimhood* (s. 380-399). Oxford University.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). Kültür ve ana babalık: Kuram ve uygulama çıkarsamaları. M. Sayıl, & B. Selçuk (Dü) içinde, *Ana babalık kuram ve araştırma* (s. 61-79). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kajonius, P. ve Björkman, T. (2020). Dark malevolent traits and everyday perceived stress. *Current Psychology*, 2351-2356. doi:10.1007/s12144-018-9948-x
- Kalia, V. ve Knauf, K. (2020). Emotion regulation strategies modulate the effect of adverse childhood experiences on perceived chronic stress with implications for cognitive flexibility. *PLOS ONE*, 15(6), e0235412. doi:10.1371/journal.pone.0235412
- Karaaziz, M. ve Erdem-Atak, İ. (2013). Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2), 44-59.
- Karatekin, C. ve Ahluwalia, R. (2016). Effects of adverse childhood experiences, stress, and social support on the health of college students. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-23. doi:10.1177/0886260516681880
- Kernberg, O. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Kernberg, O. (2016). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm*. (M. Atakay, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kets de Vries, M. F. (2014). Are you a victim of the victim syndrome? *Organizational Dynamics*(43), 130-137.
- Keyes, K., Eaton, N., Krueger, R., McLaughlin, K., Wall, M., Grant, B. ve Hasin, D. (2012). Childhood maltreatment and the structure of common psychiatric

disorders. *British Journal of Psychiatry*, 200(2), 107-115.

doi:10.1192/bjp.bp.111.093062

Khaleque, A. (2012). Perceived parental warmth and children's psychological adjustment and personality dispositions: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 297-306. doi:10.1007/s10826-012-9579-z

Kızıltan, H. (2006). *Narsisizm ve psikopatolojisi*. Psikomitoloji:

<http://www.psikomitoloji.com/attachments/article/79/narsisizm.makalesi.pdf>

Kofman, F. (2006). *Conscious business: How to build value through values*. Boulder, Colorado: Sounds True Yayıncılık

Kohut, H. (2009a). *The analysis of the self: A systematic approach to the psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders*. Chicago, IL: University of Chicago Press. (Original work published 1971)

Koydemir-Özden, S. ve Demir, A. (2009). The relationship between perceived parental attitudes and shyness among Turkish youth: Fear of negative evaluation and self-esteem as mediators. *Current Psychology*, 28(3), 169-180. doi:10.1007/s12144-009-9054-1

Krohne, H. (2001). Stress and coping theories. *International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences*, 22, 15163–15170. doi:10.1016/b0-08-043076-7/03817-1

Krusemark, E., Lee, C. ve Newman, J. (2015). Narcissism dimensions differentially moderate selective attention to evaluative stimuli in incarcerated offenders.

Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 6(1), 12-21.

doi:10.1037/per0000087

Kulakçılantıtaş, H. ve Ayaz-Alkaya, S. (2018). Parental attitudes perceived by adolescents, and their tendency for violence and affecting factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-17. doi:10.1177/0886260518807909

Lansford, J., Malone, P., Dodge, K., Pettit, G. ve Bates, J. (2010). Developmental cascades of peer rejection, social information processing biases, and aggression during middle childhood. *Development and Psychopathology*, 22(03), 593–602. doi:10.1017/s0954579410000301

Lee-Rowland, L. M. (2019). Is parent-initiated triangulation associated with pathological narcissism in youth? (Yayınlanmamış doktora tezi). The University of Southern Mississippi.

Levy, K., Chauhan, P., Clarkin, J. ve Wasserman, R. (2009). Narcissistic pathology: empirical approaches. *Psychiatric Annals*, 39(4), 203-213. doi:10.3928/00485713-20090401-03

Levy, K., Ellison, W. ve Reynoso, J. (2012). A historical review of narcissism and narcissistic personality the handbook of narcissism and narcissistic personality disorder, 1–13. doi:10.1002/9781118093108.ch1. W. Campbell, ve J. Miller içinde, *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder* (s. 1-13). Hoboken, New Jersey: John Wiley ve Sons. doi:10.1002/9781118093108.ch1

- Lewis, J. (2017). The victim role: An exploration into descriptions and evaluations of victims (Yayınlanmamış doktora tezi). The University of Alabama: Alabama, Tusacaloosa, Amerika Birleşik Devletleri.
- Lippold, M., Davis, K., McHale, S., Buxton, O. ve Almeida, D. (2016). Daily stressor reactivity during adolescence: The buffering role of parental warmth. *Health Psychology*, 35(9), 1027–1035.
- Luncher, A., Mirsalimi, H., Moser, C. ve Jones, R. (2008). Maintaining boundaries in psychotherapy: Covert narcissistic personality characteristics and psychotherapists. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 45(1), 1–14. doi:10.1037/0033-3204.45.1.1
- Luyckx, K., Soenens, B. ve Berzonsky, M. (2007). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 546-550. doi:10.1037/0893-3200.21.3.546
- Macklem, G. (2008). *Practitioner's guide to emotion regulation in school-aged children*. LLC New York: Springer Science-Business Media.
doi:10.1007/978-0-387-73851-2
- Maines, B. ve Robinson, G. (1994). The no blame approach to bullying in schools. *British Association for the Advancement of Science Bildiri Metni*.
- Manzeske, D. ve Dopkins Stright, A. (2009). Parenting styles and emotion regulation: The role of behavioral and psychological control during young adulthood. *Journal of Adult Development*, 16(4), 223-229.
doi:10.1007/s10804-009-9068-9

McCullough, M. E., Emmons, R. A., Kilpatrick, S. D. ve Mooney, C. N. (2015).

Narcissists as “victims”: The role of narcissism in the perception of transgressions. *Personality and Social Psychology*, 29(7), 885-893.

McEwen, B. (2012). Brain on stress: How the social environment gets under the skin.

Proceedings of the National Academy of Sciences, 109(2), 17180–17185.

doi:10.1073/pnas.1121254109

McLachlan, J., Zimmer-Gembeck, M. ve McGregor, L. (2010). Rejection sensitivity

in childhood and early adolescence: Peer rejection and protective effects of parents and friends. *Journal of Relationships Research*, 1(01), 31-40.

doi:10.1375/jrr.1.1.31

Mclean, J. (2007). Psychotherapy with a narcissistic patient using Kohut’s self

psychology model. *Psychiatry (Edgmont)*, 4(10), 40-47.

Mechanic, K. ve Barry, C. (2014). Adolescent grandiose and vulnerable narcissism:

Associations with perceived parenting practices. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1510-1518. doi:10.1007/s10826-014-9956-x

Miller, J. ve Campbell, W. (2008). Comparing clinical and social-personality.

ConceptualizatiJournal of Personality, 76(3), 449–476. doi:10.1111/j.1467-6494.2008.00492.x

Miller, J., Campbell, W. ve Pilkonis, P. (2007). Narcissistic personality disorder:

Relations with distress and functional impairment. *Comprehensive Psychiatry*, 48(2), 170-177.

- Miller, J., Gentile, B., Wilson, L. ve Campbell, W. (2013). Grandiose and vulnerable narcissism and the DSM–5 pathological personality trait model. *Journal of Personality Assessment*, 95(3), 284-290. doi:10.1080/00223891.2012.685907
- Miller, J., Hoffman, B., Gaughan, E., Gentile, B., Maples, J. ve Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79(5), 1013-1042. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x
- Miller, J. ve Maples, J. (2011). Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. W. Campbell, ve D. Miller (Dü) içinde, *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatment* (s. 71-88). John Wileyve Sons. doi:10.1002/9781118093108
- Miller, J., Lynam, D., Hyatt, C. ve Campbell, W. (2017). Controversies in narcissism. *The Annual Review of Clinical Psychology*, 13(1), 291-315. doi:10.1146/annurev-clinpsy-032816-045244
- Mitchell, S. ve Black, M. (1995). *Freud and beyond: A history of modern psychoanalytic thought*. New York: Basic Books.
- Moran, K., Turiano, N. ve Gentzler, A. (2018). Parental warmth during childhood predicts coping and well-being in adulthood. *Journal of Family Psychology*, 32(5), 610–621. doi:10.1037/fam0000401
- Morf, C. ve Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196. doi:10.1207/S15327965PLI1204_1

- Murray, H. (1938). *Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age*. New York: Oxford University Press.
- Ng, H., Cheung, R.-H. ve Tam, K.-P. (2014). Unraveling the link between narcissism and psychological health: New evidence from coping flexibility. *Personality and Individual Differences*, 70, 7-10. doi:10.1016/j.paid.2014.06.006
- Nguyen, K. ve Shaw, L. (2020). The aetiology of non-clinical narcissism: Clarifying the role of adverse childhood experiences and parental overvaluation. *Personality and Individual Differences*, 154. doi:10.1016/j.paid.2019.109615
- Noor, M., Shnabel, N., Halabi, S. ve Nadler, A. (2012). When suffering begets suffering: The psychology of competitive victimhood between adversarial groups in violent conflicts. *Personality and Social Psychology Review*, 16(4), 351–374. doi:10.1177/1088868312440048
- Ok, E., Qian, Y., Strejcek, B. ve Aquin, K. (2020). Signaling virtuous victimhood as indicators of dark triad personalities. *Journal of Personality and Social Psychology*. doi:10.1037/pspp0000329
- Olweus, D. (1978). Aggression in the schools: Bullies and whipping boys. *Journal of Educational Research*, 359-360.
- Otway, L. ve Vignoles, V. (2006). Narcissism and childhood recollections a quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(1), 104–116. doi:10.1177/0146167205279907
- Özmen, E. (2006). *Kendini tanıma rehberi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Pechtel, P. ve Pizzagalli, D. (2010). Effects of early life stress on cognitive and affective function: An integrated review of human literature.

Psychopharmacology, 214(1), 55-70. doi:10.1007/s00213-010-2009-2

Phillips, A. (2013). Perceived stress. M. Gellman, ve J. Turner (Dü) içinde, *Encyclopedia of Behavioral Medicine* (s. 1453-1454). New York: Springer.

Pincus, A. ve Lukowitsky, M. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6(1), 421-446. doi:10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215

Rank, O. (1911). A contribution to narcissism. *Jahrbush für Psychoanalytische und Psychopathologische Forschungen*, 3, 401-426.

Rape, R. (2012). Family factors in the development and management of anxiety. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15(1), 69-80. doi:10.1007/s10567-011-0106-3

Raskin, R. ve Hall, C. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, 45(2), 590. doi:10.2466/pr0.1979.45.2.590

Raskin, R. ve Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890-902. doi:10.1037/0022-3514.54.5.890

Rathvon, N. ve Holmstrom, R. (1996). An MMPI-2 portrait of narcissism. *Journal of Personality Assessment*, 66(1), 1-19. doi:10.1207/s15327752jpa6601_1

Richter, J., Eisemann, M. ve Richter, G. (1991). Perceived parental rearing and state versus trait aspects of adult depression. *Psychopathology*, 24(1), 25-30.

doi:10.1159/000284693

Ritchie, T., Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J. ve Gidron, Y. (2011). Self-concept clarity mediates the relation between stress and subjective well-being. *Self and Identity*, 10(4), 493-508. doi:10.1080/15298868.2010.493066

Rohner, R. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 830-840.

doi:10.1037/0003-066x.59.8.830

Rohner, R. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1). doi:10.9707/2307-0919.1055

Rohner, R. ve Britner, P. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47. doi:10.1177/106939710203600102

Ronningstam, E. (2017). Intersect between self-esteem and emotion regulation in narcissistic personality disorder - implications for alliance building and treatment. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 4(1). doi:10.1186/s40479-017-0054-8

Rossmann, B. ve Jacqueline, G. (2005). The relation of parenting styles and inconsistencies to adaptive functioning for children in conflictual and violent families. *Journal of Family Violence*, 20(5), 261-277. doi:10.1007/s10896-005-6603-8

- Rozenblatt, S. (2002). *In defence of self: The relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior*. (Yayınlanmış doktora tezi). Long Island University, USA.
- Rubin, K. ve Burgess, K. (2002). Parents of aggressive and withdrawn children. M. Bornstein (Dü.) içinde, *Handbook of Parenting Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates*. (Cilt 1, s. 383-418). Hillsdale, N.J: Lawrence Erlbaum Associates.
- Runyan, D., Wattam, C., Ikeda, R., Hassan, F. ve Ramiro, L. (2002). Child abuse and neglect by parents and other caregivers. *World Report on Violence and Health*, 57-86.
- Russell, G. (1985). Narcissism and the narcissistic personality disorder: A comparison of theories of Kernberg and Kohut. *British Journal of Medical Psychology*, 58, 137-148.
- Salomon, K. (2013). Stress: Appraisal and coping. M. Gellman, ve J. Turner (Dü) içinde, *Encyclopedia of Behavioral Medicine* (s. 1886). New York: Springer New York. doi:10.1007/978-1-4419-1005-9_215
- Samuel, D. ve Widiger, T. (2004). Clinicians' personality descriptions of prototypic personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 18(3), 286-308. doi:10.1521/pedi.18.3.286.35446
- Santoro, A., Suchday, S. ve Robbins, R. (2020). Childhood adversity and physical health among Asian Indian emerging adults in the United States: Exploring disease-specific vulnerabilities and the role of anger. *Psychological Trauma Theory Research Practice and Policy*, 13(2). doi:10.1037/tra0000942

- Saygılı, G., Kesecioğlu, İ. ve Kırıktas, H. (2015). Eğitim düzeyinin benlik saygısı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 210-217.
- Schmidt, A. (2019). Kernberg ve Kohut'un narsisistik kişilik bozukluğu kuramlarının karşılaştırması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 30(2), 138-143. doi:10.5080/u23484
- Schneiderman, N., Ironson, G. ve Sieg, S. (2005). Stress and health: Psychological, behavioral, and biological determinants. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1(1), 607-628. doi:10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.144141
- Segrin, C., Hanzal, A., Donnerstein, C., Taylor, M. ve Domschke, T. (2007). Social skills, psychological well-being, and the mediating role of perceived stress. *Anxiety, Stress and Coping*, 20(3), 321-329. doi:10.1080/10615800701282252
- Sekowski, M., Subramanian, L. ve Żemojtel-Piotrowska, M. (2021). Are narcissists resilient? Examining grandiose and vulnerable narcissism in the context of a three-dimensional model of resilience. *Current Psychology*. doi:10.1007/s12144-021-01577-y
- Selye, H. (1976). Stress without distress. *Psychopathology of Human Adaptation*, 137-146. doi:10.1007/978-1-4684-2238-2_9
- Shahsavari, M. (2012). A general overview on parenting styles and its effective factors. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 6(8), 139-142.
- Sheffler, J., Piazza, J., Quinn, J., Sachs-Ericsson, N. ve Stanley, I. (2019). Adverse childhood experiences and coping strategies: Identifying pathways to

resiliency in adulthood. *Anxiety, Stress, & Coping*, 1-16.

doi:10.1080/10615806.2019.1638699

Son, A. (2006). Relationality in Kohut's psychology of the self. *Pastoral*

Psychology, 55(1), 81-92. doi:10.1007/s11089-006-0033-2

Spalek, B. (2006). *Crime victims: Theory, policy and practice*. London: Palgrave

Macmillan.

Spada, M., Caselli, G., Manfredi, C., Rebecchi, D., Rovetto, F., Ruggiero, G., . . .

Sassaroli, S. (2012). Parental overprotection and metacognitions as predictors of worry and anxiety. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 40(3), 287-296. doi:10.1017/S135246581100021X

Sperry, L. (2016). Narcissistic personality disorder. L. Sperry içinde, *Handbook of diagnosis and treatment of DSM-5 personality disorders: Assessment, case conceptualization, and treatment* (s. 163-185). New York: Routledge.

Stevens, M., Pfozt, K. ve Skelly, R. (1984). Understanding and counseling

narcissistic clients. *The Personnel and Guidance Journal*, 62(7), 383-387.

doi:10.1111/j.2164-4918.1984.tb00232.x

Sullivan, D., Landau, M. ve Branscomb, N. (2012). Competitive victimhood as a

response to accusations of ingroup harm doing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(4), 778-795. doi:10.1037/a0026573

Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve

davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.

Şengül, B., Ünal, E., Akça, S., Canbolat, F., Denizci, M. ve Baştuğ, G. (2015).

Validity and reliability study for the turkish adaptation of the hypersensitive narcissism scale (HSNS). *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 28(3), 231-241. doi:10.5350/DAJPN2015280306

Taylor, S., Wood, J. ve Lichtman, R. (1983). It could be worse: Selective evaluation as a response to victimization. *Journal of Social Issues*, 39(2), 19-40.

doi:10.1111/j.1540-4560.1983.tb00139.x

Thimm, J., Wang, C., Waterloo, K., Eisemann, M. ve Halvorsen, M. (2018). Coping, thought suppression, and perceived stress in currently depressed, previously depressed, and never depressed individuals. *Clinical Psychology & Psychotherapy*(25), 401-407. doi:10.1002/cpp.2173

Thomasgard, M., Metz, W., Edelbrock, C. ve Shonkoff, J. (1995). Parent-child relationship disorders. Part I. Parental overprotection and the development of the parent protection scale. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 16(4), 244-250. doi:10.1097/00004703-199508000-00006

Trickett, P., Noll, J. ve Putnam, F. (2011). The impact of sexual abuse on female development: Lessons from a multigenerational, longitudinal research study. *Development and Psychopathology*, 23(02), 453-476.

doi:10.1017/s0954579411000174

Turan, K. (2022). Narsisistik kişilik bozukluğu ve psikodinamik alt tipleri. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 5(9).

Ük, B. (2020). Relationship between subtypes of narcissism and depression: mediating roles of self-esteem, perceived stress and emotion regulation

difficulties (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Ülbeği, İ. D., Özgen, H. M. ve Özgen, H. (2014). Algılanan Mağduriyet Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Güvenirlilik ve Geçerlik Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 101-112.

Üzümcü, E. (2016). Büyüklenmeci ve kırılgan narsisistik kişilik özellikleri ile ilişkili faktörlerin şema terapi modeli çerçevesinde incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Van Dijk, J. (2009). Free the victim: A critique of the Western conception of victimhood. *International Review of Victimology*, 16(1), 1-33.

van Schie, C., Jarman, H., Huxley, E. ve Grenyer, B. (2020). Narcissistic traits in young people: Understanding the role of parenting and maltreatment. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 7(10). doi:10.1186/s40479-020-00125-7

Viano, E. (1989). Victimology today: Major issues in research and public policy. E. Viano içinde, *Crime its victims: International Research and Public Policy issues* (s. 3-14). New York: Hemisphere.

Vollhardt, J. (2020). Introduction to the social psychology of collective victimhood: Examining context, power, and diversity in experiences of collective victimization. J. Vollhardt içinde, *The Social Psychology of Collective Victimhood* (s. 1-37). Oxford University.

- Vollhardt, J. (2021). Beyond comparisons: The complexity and context-dependency of collective victim beliefs. *European Journal of Social Psychology*. doi:10.1002/ejsp.2802
- Yazgan-İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2011). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem.
- Watson, P. (2005). Complexity of narcissism and a continuum of self-esteem regulation. 336-338.
- Weiss, M. ve Huppert , J. (2021). Narcissistic reflections after social rejection: Grandiose and vulnerable narcissism in terms of explicit and implicit interpretation bias. *Cognitive Therapy and Research*, 46, 171-181.
- Wolfradt, U., Hempel, S. ve Miles, J. (2003). Perceived parenting styles, depersonalisation, anxiety and coping behaviour in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 521-532.
- Wong, A., Dirghangi, S. ve Hart, S. (2018). Self-concept clarity mediates the effects of adverse childhood experiences on adult suicide behavior, depression, loneliness, perceived stress, and life distress. *Self and Identity*, 1-20. doi:10.1080/15298868.2018.1439096
- Wu, M., Yan, X., Zhou, C., Chen, Y., Li, J., Zhu, Z., . . . Han, B. (2011). General belief in a just world and resilience: Evidence from a collectivistic culture. *European Journal of Personality*, 25(6), 431-442. doi:10.1002/per.807
- Zitek, E., Jordan, A., Monin, B. ve Leach, F. (2010). Victim entitlement to behave selfishly. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(2), 245-255. doi:10.1037/a0017168

Zur, O. (2005). The psychology of victimhood. R. Wright, ve N. Cummings içinde, *Destructive trends in mental health: The well-intentioned path to harm* (s. 45-64). Routledge.

Zur, O. (2008). Rethinking 'don't blame the victim': The psychology of victimhood. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 4(3/4), 15-36.

Zvolensky, M., Goodie, J., Ruggiero, K., Black, A., Larkin, K. ve Taylor, B. (2002). Perceived stress and anxiety sensitivity in the prediction of anxiety-related responding: A multichallenge evaluation. *Anxiety, Stress & Coping*, 15(3), 211-229. doi:10.1080/1061580021000020699

EKLER

Ek A. Demografik Bilgi Formu

1. Kendinizi tanımladığınız cinsiyetiniz

Kadın ☐

Erkek ☐

İkili cinsiyet sistemi dışında ☐

Belirtmek istemiyorum ☐

2. Yaşınız

3. Eğitim durumunuz

İlkokul ☐

Ortaokul ☐

Lise ☐

Üniversite öğrencisi ☐

Üniversite mezunu ☐

Lisansüstü öğrencisi ☐

Lisansüstü mezunu ☐

4. Çalışma durumunuz

Çalışıyor ☐

Çalışmıyor ☐

5. (Varsa) kaç kardeşsiniz? (Siz de dahil):

Yok ☐

Var ☐ (belirtiniz)

6. (Kardeşiniz varsa) Kaçınca çocuksunuz?

7. Kiminle yaşıyorsunuz?

Yalnız ☐

Ailemle (anne/baba/akraba) ☐

Eşimle/çocuklarımla ☐

Arkadaşlarımla ☐

Partnerimle ☐

Diğer ☐

8. Anneniz sağ mı?

Evet ☐

Hayır (Kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?) ☐

Bilmiyorum ☐

9. Babanız sağ mı?

Evet ☐

Hayır (Kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?) ☐

Bilmiyorum ☐

10. Bebekliğinizde/çocukluğunuzda (0-6 yaş arasında), bakımınızı büyük ölçüde kim üstlenmişti? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Annem ☐

Babam ☐

Anneannem/babaannem ☐

Kardeşlerim ☐

Bakıcım ☐

Kreş/yurt ☐

Diğer ☐

11. Size göre aileniz ekonomik bakımdan hangi gruba girer?

Alt ☐ Orta-Alt ☐

Orta ☐ Orta-Üst ☐

Üst ☐

12. Hayatınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yeri belirtiniz.

Köy/Kasaba ☐

Küçük şehir ☐

Büyük şehir ☐

13. Son 6 ayda herhangi bir psikiyatrik tanı aldınız mı?

Hayır ☐

Evet (belirtiniz) ☐ _____

14. Şu anda herhangi bir psikolojik/psikiyatrik yardım alıyor musunuz?

Hayır ☐

Evet (ne kadar süredir?) ☐ _____

Ek B. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu

Aşağıda çocukluğunuz ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Anketi doldurmadan önce aşağıdaki yönergeyi lütfen dikkatle okuyunuz:

1. Anketi doldururken, anne ve babanızın size karşı olan davranışlarını nasıl algıladığınızı hatırlamaya çalışmanız gerekmektedir. Anne ve babanızın çocukken size karşı davranışlarını tam olarak hatırlamak bazen zor olsa da, her birimizin çocukluğumuzda anne ve babamızın kullandıkları prensiplere ilişkin bazı anılarımız vardır.

2. Her bir soru için anne ve babanızın size karşı davranışlarına uygun seçeneği yuvarlak içine alın. Her soruyu dikkatlice okuyun ve muhtemel cevaplardan hangisinin sizin için uygun cevap olduğuna karar verin. Soruları anne ve babanız için ayrı ayrı cevaplayın.

1. Anne ve babam, nedenini söylemeden bana kızarlardı ya da ters davranırlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

2. Anne ve babam beni överlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

3. Anne ve babamın yaptıklarım konusunda daha az endişeli olmasını isterdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

4. Anne ve babam bana hak ettiğimden daha çok fiziksel ceza verirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

5. Eve geldiğimde, anne ve babama ne yaptığımı hesapını vermek zorundaydım.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

6. Anne ve babam ergenliğimin uyarıcı, ilginç ve eğitici olması için çalışırlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

7. Anne ve babam, beni başkalarının önünde eleştirirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

8. Anne ve babam, bana bir şey olur korkusuyla başka çocukların yapmasına izin verilen şeyleri yapmamı yasaklardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

9. Anne ve babam, her şeyde en iyi olmam için beni teşvik ederlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

10. Anne ve babam davranışları ile örneğin üzgün görünerek, onlara kötü davrandığım için kendimi suçlu hissetmeme neden olurlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

11. Anne ve babamın bana bir şey olacağına ilişkin endişeleri abartılıydı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

12. Benim için bir şeyler kötü gittiğinde, anne ve babamın beni rahatlatmaya ve yüreklendirmeye çalıştığını hissettim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

13. Bana ailenin “yüz karası” ya da “günah keçisi” gibi davranılırdı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

14. Anne ve babam, sözleri ve hareketleriyle beni sevdiklerini gösterirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

15. Anne ve babamın, erkek ya da kız kardeşimi(lerimi) beni sevdiklerinden daha çok sevdiklerini hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

16. Anne ve babam, kendimden utanmama neden olurlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

17. Anne ve babam, pek fazla umursamadan, istediğim yere gitmeme izin verirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

18. Anne ve babamın, yaptığım her şeye karıştıklarını hissederdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

19. Anne ve babamla, aramda sıcaklık ve sevecenlik olduğunu hissederdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

20. Anne ve babam, yapabileceklerim ve yapamayacaklarımla ilgili kesin sınırlar koyar ve bunlara titizlikle uyarlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

21. Anne ve babam, küçük kabahatlerim için bile beni cezalandırırlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

22. Anne ve babam, nasıl giyinmem ve görünmem gerektiği konusunda karar vermek isterlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

23. Yaptığım bir şeyde başarılı olduğumda, anne ve babamın benimle gurur duyduklarını hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

Ek C. Narsistik Kişilik Envanteri

Aşağıdaki her bir tutum çifti içinden, lütfen size **en uygun** olanı belirtiniz. Yanıtınızı her bir maddenin yanındaki boş bırakılmış yere, **A ya da B** yazarak işaretleyiniz. Her bir tutum çifti için yalnızca **bir yanıt** işaretleyiniz ve lütfen hiçbir maddeyi atlamayınız.

- _____ 1. A İnsanlar bana iltifat ettiklerinde bazen utanırım.
B İyi biri olduğumu biliyorum, çünkü herkes böyle söyler.
- _____ 2. A Kalabalık içinde herkesten biri olmayı tercih ederim.
B İlgi merkezi olmayı severim.
- _____ 3. A Pek çok insandan ne daha iyi ne de daha kötüyüm.
B Özel biri olduğumu düşünüyorum.
- _____ 4. A İnsanlar üzerinde otorite kurmaktan hoşlanırım.
B. Emirlere uymaktan rahatsız olmam.
- _____ 5. A İnsanları kolayca manipüle ederim.
B İnsanları manipüle ettiğimi fark ettiğimde rahatsız olurum.
- _____ 6. A Layık olduğum saygıyı elde etme konusunda ısrarcıyım.
B Hak ettiğim saygıyı genellikle görürüm.
- _____ 7. A Gösteriştten kaçınırım.
B Genellikle fırsatını bulduğumda şov yaparım.
- _____ 8. A Her zaman ne yaptığımı bilirim.
B Bazen yaptığım şeyden emin değilimdir.
- _____ 9. A Bazen iyi hikaye anlatırım.
B Herkes hikayelerimi dinlemekten hoşlanır.

- ____ 10. A İnsanlardan çok şey beklerim.
B Başkaları için bir şeyler yapmaktan hoşlanırım.
- ____ 11. A İlgi merkezi olmaktan hoşlanırım.
B İlgi merkezi olmak beni rahatsız eder.
- ____ 12. A Otorite olmanın benim için pek bir anlamı yoktur.
B İnsanlar daima otoritemi kabul ediyor görünürler.
- ____ 13. A Önemli bir insan olacağım.
B Başarılı olmayı umuyorum.
- ____ 14. A İnsanlar söylediklerimin bazılarına inanır.
B İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim.
- ____ 15. A Kendi kendime yeterim.
B Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var.
- ____ 16. A Herkes gibi biriyim.
B Sıra dışı biriyim.

Ek D. Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği

Lütfen aşağıdaki soruları, her bir maddenin sizin duygu ve davranışlarınızı ne dereceye kadar tanımladığına karar vererek cevaplandırınız. Altta yazılı derecelendirme ölçeğinden bir rakam seçerek her bir maddenin yanındaki boşluğu doldurunuz.

1 = Hiç tanımlamıyor

2 = Yansıtmıyor

3 = Ne tanımlıyor ne tanımlamıyor

4 = Yansıtıyor

5 = Oldukça tanımlıyor

1. Duygularım, başkalarının alayları veya aşağılayıcı sözleriyle kolayca incinir.
2. Bir mekâna girdiğimde sıklıkla kendimin farkında olur ve başkalarının gözlerinin benim üzerimde olduğunu hissederim.
3. Diğer insanların sorunları hakkında endişelenmeksizin kendimde yeterince sorun olduğunu hissederim.
4. Mizaç olarak çoğu insandan farklı olduğumu hissederim.
5. Sıklıkla başkalarının görüşlerini kişisel olarak yorumlarım.
6. Kendimi kolayca kendi uğraşlarıma kaptırır ve başkalarının varlığını unuturum.
7. Bir gruptaki kişilerin en az biri tarafından takdir edildiğimi bilmezsem, o grupta beraber olmaktan hoşlanmam.
8. Diğer insanlar sorunları için zamanımı ve acılarını paylaşmamı isteyerek bana geldiklerinde içten içe kızgın ya da rahatsız olurum.

Ek E. Algılanan Stres Ölçeği

Aşağıdaki sorular **son bir ay içindeki** düşünceleriniz ve duygularınızla ilgilidir. Her bir soruda sizden bu düşünceyi ya da duyguyu ne sıklıkta yaşadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Bazı sorular birbirine benzer gibi görünse de aralarında farklılıklar vardır ve her soruyu ayrı bir soru olarak değerlendirmeniz gerekmektedir. Soruları yanıtlarken son bir ay içinde ne sıklıkta bu şekilde düşündüğünüzü ya da hissettiğinizi hesaplamaya çalışmak yerine soruyu okuduktan sonra seçenekler arasında en uygun gördüğünüz tahmini işaretlemeniz daha uygun olacaktır.

1 = Hiç

2 = Neredeyse hiç

3 = Bazen

4 = Sıkça

5 = Çok sık

1. Son bir ay içinde, beklenmedik şekilde gerçekleşen olaylardan dolayı ne sıklıkta üzüldünüz?
2. Son bir ay içinde ne sıklıkta, yaşamınızdaki önemli şeyleri kontrol edemediğinizi hissettiniz?
3. Son bir ay içinde kendinizi ne sıklıkta, gergin ve stresli hissettiniz?
4. Son bir ay içinde, yaşamınızdaki can sıkıcı durumlarla ne sıklıkta başarılı bir biçimde baş ettiniz?
5. Son bir ay içinde ne sıklıkta, yaşamınızda meydana gelen önemli değişikliklerle etkili bir biçimde başa çıktığınızı hissettiniz?
6. Son bir ay içinde ne sıklıkta, kişisel sorunlarınızla baş etme yeteneğinizden emin oldunuz?

7. Son bir ay içinde ne sıklıkta, işlerin istediğiniz gibi gittiğini hissettiniz?
8. Son bir ay içinde ne sıklıkta, yapmak zorunda olduğunuz her şeyin üstesinden gelemeyeceğinizi düşündünüz?
9. Son bir ay içinde yaşamınızdaki rahatsız edici olayları ne sıklıkta kontrol edebildiniz?
10. Son bir ay içinde ne sıklıkta, yaşamınızdaki olaylara hakim olduğunuzu hissettiniz?
11. Son bir ay içinde, kontrolünüz dışında gerçekleşen şeylerden dolayı ne sıklıkta öfkelenediniz?
12. Son bir ay içinde ne sıklıkta, üstesinden gelmek zorunda olduğunuz şeyler üzerinde düşündünüz?
13. Zamanınızı nasıl geçirdiğinizi son bir ay içinde ne sıklıkta kontrol edebildiniz?
14. Son bir ay içinde ne sıklıkta, günlüklerin, üstesinden gelemeyeceğiniz kadar çoğaldığını hissettiniz?

Ek F. Algılanan Mağduriyet Ölçeği

Aşağıda **son bir ay** boyunca yaşamış olabileceğiniz bazı durumlar verilmiştir. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz. Daha sonra, her maddedeki durumu **son bir ay** boyunca ne kadar yaşadığınızı aşağıdaki ölçekten yararlanarak işaretleyiniz.

1 = Kesinlikle katılmıyorum

2 = Katılmıyorum

3 = Ne katılıyorum, ne katılmıyorum

4 = Katılıyorum

5 = Kesinlikle Katılıyorum

1. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda aşağılayıcı, küçük düşürücü davranışlarla karşılaşırım.

2. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda uygunsuz yorum ve hareketlere maruz kalırım.

3. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda fiziksel zararla tehdit edilirim.

4. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda bana küfredilir.

5. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda çalışma arkadaşlarıma hakkımda kötü şeyler söylenir.

6. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda çalışmam sabote edilir.

7. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda beni kötü göstermek için bir şeyler yapılır.

8. Okulda/çalıştığım yerde/bulunduğum ortamda başımın derde girmesi için bana yalan söylenir.

Ek G. Etik Onay

